

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ
[πρώην ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ]

Πτυχιακή εργασία

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟ
ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΡΙΣΗΣ»

Μπακάλου Παρασκευή ΑΜ 15190
Τριανταφυλλίδης Αναστάσης ΑΜ 15302

Μεσολόγγι 2018

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ
[πρώην ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ]

Πτυχιακή εργασία

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟ
ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΡΙΣΗΣ»

Μπακάλου Παρασκευή ΑΜ 15190
Τριανταφυλλίδης Αναστάσης ΑΜ 15302

Επιβλέπων καθηγητής:
Θεοφάνης Μαυριδάκης

Μεσολόγγι 2018

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/Μεσολογίου του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο επίκεντρο της πτυχιακής εργασίας, για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης από το 2008 και μετά, βρίσκεται η αξιολόγηση της πορείας προσαρμογής της οικονομίας και του κοινωνικού κόστους που προκαλεί η συνέχιση της πολιτικής της λιτότητας. Σκοπός της πτυχιακής, είναι η αναδείξη της σημασίας άσκησης οικονομικής πολιτικής η οποία θα χαρακτηρίζοταν από αναπτυξιακό προγραμματισμό. Τα βασικά θέματα με τα οποία ασχοληθήκαμε, είναι τα εξής:

Η ανασκόπηση των αποτελεσμάτων από την έναρξη της οικονομικής κρίσης μέχρι και σήμερα, όπου τα προβλήματα και η λιτότητα στη χώρα μας, γίνονται συνεχώς πιο έντονα. Σαν συμπέρασμα αυτού είναι η έρευνα που πραγματοποιήσαμε με δείγμα 156 ατόμων, στην οποία αντιλαμβανόμαστε κυρίως τα εργασιακά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος Έλληνας ανεξαρτήτως ηλικίας, καθώς και την αγνοια των εργασιακών θεμάτων.

Σαν γενικότερο πλαίσιο και από την εμπειρική μας ανάλυση, αναφέρεται η υψηλή επίδραση που έχει η οικονομική κρίση κυρίως στην χώρα μας. Η μείωση θέσεων εργασίας καθώς και οι αλλαγές αυτού του τομέα, επιδρούν σημαντικά στην καθημερινότητα του Έλληνα πολίτη καθώς τα νέα μέτρα και οι πολιτικές λιτότητας που έχουν επιβληθεί για την χώρα μας, δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στις ελληνικές οικογένειες. Αναλυτικότερα περί αυτών των θεμάτων, από το έτος έναρξης τους μέχρι και σήμερα, όπου συνεχώς υπάγονται σε αλλαγές, αναφερόμαστε σε ξεχωριστό κεφάλαιο παρακάτω. Επιπλέον η εισοδηματική λιτότητα και η πολιτικές της πάνω στον τομέα της εργασίας, απέτρεψαν την ενίσχυση των εσόδων στις ελληνικές οικογένειες, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται και στην ερευνά μας.

Αναφορικά με τον τομέα των εργασιών, παρατηρούμε ότι ήδη από την έναρξη της κρίσης και κυρίως την σημερινή εποχή, κυμαίνεται σε ένα επίπεδο επίσης πολλών αλλαγών αλλά όχι με θετική εξέλιξη. Αυτό φαίνεται να επιδρά τόσο στους εργαζόμενους όσο και στους εργοδότες, εφόσον οι συνθήκες οι οποίες γνωρίζαμε όπως και οι προτιμήσεις και των δύο πλευρών (εργαζόμενοι - εργοδότες) αλλάζουν καθημερινά. Αυτό διακρίνεται τόσο από τη απλή καθημερινότητα, πράγμα το οποίο δεν αναφέρουμε αλλά το γνωρίζουμε όλοι, όσο και από το ερευνητικό μέρος της πτυχιακής όπου με κατάλληλες ερωτήσεις στο σύνολο των ερωτηθέντων καταλήξαμε στο γεγονός ότι πέρα από τους χαμηλούς μισθούς το πλήθος του δείγματος επιλέγει εργασία ορισμένου χρόνου προκειμένου να μην βρεθεί στη ανεργία.

Τέλος, εξαιρώντας το κομμάτι της έρευνας, η πτυχιακή επί το πλείστον αφορά θεωρητικό μέρος το οποίο αναλύει τις πολιτικές που εφαρμόζονται από την ευρωπαϊκή ένωση από τότε που ξεκίνησε η οικονομική κρίση. Παρόλα αυτά, δεν παραλείπουμε τα επιδοτούμενα προγράμματα στα οποία δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση, σαν μια «ανάσα» του εργασιακού τομέα, ο οποίος είναι ο πρώτος που «πλήττεται» από αλλαγές μέχρι και σήμερα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	13
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	15
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	17
ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ.....	19
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	21
1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	25
1.1 Ορισμοί.....	25
1.2 Η Μαρξιστική Θεωρία των Κρίσεων	26
1.3 Αίτια της οικονομικής κρίσης	26
1.4 Επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική ζωή.....	29
1.5 Η περίπτωση της Ελλάδας.....	30
1.5.1 Ιστορική αναδρομή της οικονομίας στην Ελλάδα.....	31
1.5.2 Η διαμόρφωση της Ελληνικής οικονομίας μέχρι σήμερα.....	32
1.5.3 Εξέλιξη δημοσίου χρέους στην Ελλάδα.....	35
1.6 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα	39
1.7 Η επίπτωση των πολιτικών λιτότητας στα δημόσια χρέη	40
2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ.....	41
2.1 Βασικό Περίγραμμα Αιτιολόγησης των Πολιτικών Απασχόλησης.....	42
2.2 Πολιτικές Απασχόλησης και Ενεργητικά Μέτρα.....	48
2.3 Κατευθύνσεις των παθητικών και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.....	53

2.3.1	Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα: η περίπτωση των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων.....	57
3	ΕΥΕΛΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΩΣ ΑΠΟΡΡΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	58
3.1	Ορισμός ευελιξίας	58
3.1.1	Εισαγωγή στην έννοια και το περιεχόμενο της ευελιξίας.....	59
3.2	Η «τυπική» μορφή απασχόλησης.....	62
3.3	Οι «άτυπες» ή ευέλικτες μορφές απασχόλησης	63
3.3.1	Τα είδη και οι μορφές της ευέλικτης απασχόλησης	63
3.4	Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση	75
3.4.1	Ιστορική αναδρομή.....	75
3.4.2	Η ευελιξία με ασφάλεια σε περίοδο οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα	79
3.5	Παράγοντες ανάπτυξης νέων μορφών απασχόλησης.....	83
3.6	Οι θέσεις των κοινωνικών εταίρων για τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης	86
3.6.1	Η θέση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων	86
3.6.2	Η θέση των εργοδοτικών οργανώσεων	87
3.7	Ο ρόλος των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων στην μείωση της ανεργίας κατά την παρούσα φάση της οικονομικής κρίσης	88
3.7.1	Ο επισφαλής χαρακτήρας των ευέλικτων μορφών απασχόλησης.....	88
3.7.2	Η απάντηση στην υπόθεση εργασίας	90
4	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	91
4.1	Εξέλιξη των ατομικών συμβάσεων εργασίας κατά την περίοδο 2009-2013	92
4.2	Βασικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας	95
4.3	Το πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας.....	95
4.3.1	Εξέλιξη της ανασφάλιστης εργασίας κατά την περίοδο 2009-2013	96
4.3.2	Μέτρα καταπολέμησης της ανασφάλιστης εργασίας.....	97

4.3.3	Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης ως τρόπος αντιμετώπισης της ανασφάλιστης εργασίας.....	99
4.4	Εξέλιξη της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα	100
4.5	Ανεργία και ευελιξία	104
4.5.1	Η ανεργία στην Ελλάδα της κρίσης	105
4.5.2	Εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	114
4.5.3	Μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας	116
4.6	Επιπτώσεις των μνημονίων στην απασχόληση	117
5	ΈΡΕΥΝΑ.....	119
5.1	Σκοπός της έρευνας	120
5.2	Η έρευνά μας	120
6	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	136
7	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	141
8	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	144
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	145

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Προσλήψεις – απολύσεις.....	35
Πίνακας 2: Παράδειγμα της ευελιξίας στην Ευρώπη.....	62
Πίνακας 3: Η μερική απασχόληση ως ποσοστό της πλήρους απασχόλησης του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-64 ετών την ΕΕ των 27 χωρών (2000-2009).....	79
Πίνακας 4: Η προσωρινή απασχόληση ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-64 ετών στην ΕΕ των 27 χωρών (2000-2009).....	79
Πίνακας 5: Στατιστικά στοιχεία για προσλήψεις ανά είδος σύμβασης (01/03/2013-31/01/2014).....	101

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Βελτίωση του οικονομικού κλίματος – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος IOBE	34
Διάγραμμα 2: Εξέλιξη του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα (2006 – 2016).....	36
Διάγραμμα 3: Διαχρονική εξέλιξη δημόσιου χρέους και ονομαστικού ΑΕΠ στην Ελλάδα (2007-2016)	37
Διάγραμμα 4: Δείκτης Φερεγγυότητας (ΔΦ) του ελληνικού δημόσιου τομέα (1995-2017) ..	38
Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ και έσοδα Γενικής Κυβέρνησης στην ΕΕ, στην Ευρωζώνη και στα κράτη-μέλη (2010-2015)	41
Διάγραμμα 6: Αίτια μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)	103
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά μήνα, Σεπτέμβριος 2011 – Σεπτέμβριος 2013	108
Διάγραμμα 8: Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα (άτομα ηλικίας 15-74 ετών, Ιανουάριος 2004 – Οκτώβριος 2015).....	109
Διάγραμμα 9: Μακροχρόνια ανεργία στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)	109
Διάγραμμα 10: Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικιακή ομάδα στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015).....	110
Διάγραμμα 11: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015).....	110
Διάγραμμα 12: Κλάδοι με την μικρότερη και την μεγαλύτερη ανεργία στην Ελλάδα.....	111
Διάγραμμα 13: Ποσοστό ανεργίας κατά γεωγραφική περιφέρεια στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)	111
Διάγραμμα 14: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2001-2015).....	112

Διάγραμμα 15: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία πτυχιούχων ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσης (2001-2015).....	112
Διάγραμμα 16: Προσφορά, ζήτησης εργασίας και ανεργία αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (2001-2015).....	113
Διάγραμμα 17: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία ατόμων με υποχρεωτική εκπαίδευση (2001-2015).....	113
Διάγραμμα 18: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία ατόμων χωρίς υποχρεωτική εκπαίδευση (2001-2015)	114

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.....	121
Εικόνα 2.....	122
Εικόνα 3.....	122
Εικόνα 4.....	123
Εικόνα 5.....	123
Εικόνα 6.....	124
Εικόνα 7.....	125
Εικόνα 8.....	125
Εικόνα 9.....	126
Εικόνα 10.....	126
Εικόνα 11.....	127
Εικόνα 12.....	127
Εικόνα 13.....	128
Εικόνα 14.....	128
Εικόνα 15.....	129
Εικόνα 16.....	129
Εικόνα 17.....	130
Εικόνα 18.....	130
Εικόνα 19.....	131
Εικόνα 20.....	131
Εικόνα 21.....	131
Εικόνα 22.....	132
Εικόνα 23.....	132

Εικόνα 24.....	132
Εικόνα 25.....	133
Εικόνα 26.....	133
Εικόνα 27.....	134
Εικόνα 28.....	134
Εικόνα 29.....	135
Εικόνα 30.....	135
Εικόνα 31.....	136

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΦ	Δείκτης Φερεγγυότητας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΝΕ	Ινστιτούτο Εργασίας
ΙΟΒΕ	Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΚΕ	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΣΕ	Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος
ΠΟΠ	Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών
ΣΕΠΕ	Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας
ΣΟΧ	Συμβάσεις εργασίας Ορισμένου Χρόνου
ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
AMECO	Annual MacroEconomic database
NAIRU	Non Accelerated Inflation Rate of Unemployment
PSI	Private Sector Involvement

ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ

Ξενόγλωσση ορολογία στα ελληνικά:

- ✓ AMECO: στατιστικός δείκτης βάσης δεδομένων
- ✓ Extemalities: εξωτερικές επιδράσεις
- ✓ Job rotation: κυκλική εργασία
- ✓ Job sharing: μοίρασμα εργασίας
- ✓ NAIRU (Non Accelerated Inflation Rate of Unemployment): μη επιταχυνόμενο ποσοστό πληθωρισμού της ανεργίας
- ✓ OECD: Organization for Economic Co-operation Development (ελληνικά: ΟΟΣΑ – Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης)
- ✓ Ponzi: όρος που χρησιμοποιείται για οποιαδήποτε χρηματική απάτη που στηρίζεται στους επενδυτές. Είναι δηλαδή η διαφορά των προσδοκώμενων εισροών και εκροών δεν δύναται να καλύψει ούτε τα χρεολύσια ούτε και το σύνολο των τόκων. Η πόνζι οικονομική μονάδα είναι χρηματοπιστωτικά η πιο εύθραυστη, καθώς είναι ουσιαστικά εξαρτημένη από νέες δανειακές ροές προκειμένου να καλύψει τις υποχρεώσεις που έχει λόγω του συσσωρευμένου χρέους της.
- ✓ Transaction cost: κόστος συναλλαγής
- ✓ Ultra Ponzi: όρος που ενισχύει την κατάσταση Ponzi, δηλαδή την προσφυγή δανεισμού για την αποπληρωμή των χρεολυσίων (χρεολύσιο χαρακτηρίζεται κάθε ισόποση δόση που καταβάλλεται προς τμηματική εξόφληση δανείου).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είναι γνωστό, τα τελευταία χρόνια ζούμε σε μία περίοδο παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Αυτό βέβαια, δεν αποτελεί εξαίρεση για την χώρα μας.

Η παγκόσμια κοινότητα αντιμετωπίζει μια μεγάλης έντασης οικονομική κρίση, η οποία αν και εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφαλίσσεις και ειδικότερα την αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων, σύντομα έλαβε διαστάσεις επιδημίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, με δραματικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η κρίση μεταφέρεται με σφοδρότητα στην πραγματική οικονομία, με αποτέλεσμα την ύφεση και την πτώση της απασχόλησης (Birdsall, 2009). Η αντίδραση των χωρών ήταν άμεση σε ότι αφορά στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Τα μέτρα αυτά, αν και διέφεραν από χώρα σε χώρα, είχαν ωστόσο ένα κοινό στόχο: τη βελτίωση της ρευστότητας, την κινητοποίηση των επενδύσεων με σκοπό την αναθέρμανση της οικονομίας και τη συγκράτηση της απασχόλησης.

Σε μια εποχή που η ελληνική κρίση έχει πυροδοτήσει μια κρίση εμπιστοσύνης σε ολόκληρη την ευρωζώνη, οι χώρες επιχειρούν να την περιορίσουν με αυστηρά μέτρα περιορισμού τα ελλείμματα στη χώρα μας, όπου βρίσκεται και η καρδιά της νέας (δημοσιονομικής) φάσης της ευρωπαϊκής κρίσης. Ούτε οι καταναλωτές, ούτε οι επιχειρήσεις όμως ούτε και οι εξειδικευμένοι διεθνείς αναλυτές μπορούν να προβλέψουν με βεβαιότητα τη διάρκεια της εγχώριας κρίσης. Η κρίση της ελληνικής οικονομίας συνδέεται εν μέρει με την κρίση στρατηγικής του ευρώ. Παρά την αρχική αναιτιολόγητη αισιοδοξία, οι οικονομικές εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές έπληξαν τον πυρήνα του ευρώ και οδήγησαν σε κρίση τις στρατηγικές εξουσίας που συνδέονται με αυτό (Busch, 1986). Η συμβίωση χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης κάτω από τη «στέγη» του ίδιου νομίσματος οδήγησε σε πολύ διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και κερδοφορίας. Η ταχεία ανάπτυξη στις χώρες της «περιφέρειας» και η σχετική στασιμότητα του «κέντρου» μείωσε δραστικά την αναπτυξιακή «ψαλίδα» μεταξύ τους. Την ίδια στιγμή, οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στις πρώτες συνοδεύτηκαν τόσο από ραγδαία μείωση στο κόστος του εγχώριου δανεισμού όσο και από εισροή ξένων «αποταμιεύσεων», γεγονός που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την

εμφάνιση σταθερών πλεονασμάτων στο ισοζύγιο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Παρά την αρχική αμηχανία και τις άστοχες αμφιταλαντεύσεις, η κρίση αντιμετωπίζεται ως αφορμή για την ενίσχυση των νεοφιλελεύθερων στρατηγικών που συνδέονται με το σχέδιο του ευρώ (Busch, 1986).

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 είναι το αποτέλεσμα που προκλήθηκε από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 σε τομείς της πραγματικής οικονομίας της διεθνούς κοινότητας.

Η πιστωτική κρίση, από την έλλειψη ρευστότητας έγινε εμφανής στους χρηματιστηριακούς δείκτες των ανεπτυγμένων χωρών, ενώ πολλά χρηματιστήρια παρέμειναν κλειστά λόγω των μεγάλων απωλειών από τις πωλήσεις των επενδυτών.

Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επλήγησαν, όπως ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, ο κτηματομεσιτικός, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, το εμπόριο και άλλοι, με άμεσα αποτελέσματα στα οικονομικά μεγέθη των οικονομιών, όπως αύξηση της ανεργίας, νέες πληθωριστικές πιέσεις, υποτίμηση νομισμάτων κ.α. Σύμφωνα με αναλυτές, η κατάσταση της οικονομικής ύφεσης προσομοιάζει με την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929, με τους ρυθμούς ανάπτυξης να υποχωρούν και τα δημοσιονομικά των χωρών να εκτίθενται στο ενδεχόμενο εκτροπής.

Την λεγόμενη «Μαύρη Παρασκευή», στις 24 Οκτωβρίου 2008, σημειώθηκαν απώλειες \$3,2 τρις στην Ευρασία, ενώ ξένοι επενδυτές έσπευσαν σε μαζικές ρευστοποιήσεις στην Ελλάδα. Ο Γενικός Χρηματιστηριακός Δείκτης των Αθηνών έπεσε κάτω από τις 1.800 μονάδες (τα χαμηλότερα επίπεδα από το 1989), παρά τα πραγματικά κέρδη που εμφάνιζαν οι ελληνικές τράπεζες και επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα σημειώθηκαν απώλειες 24 δις ευρώ στο δεύτερο εξάμηνο του 2008 μέσα σε μόλις 24 ημέρες.

Η κρίση έγινε σύντομα εμφανής σε μεγέθη της πραγματικής ελληνικής οικονομίας. Τα έσοδα του κράτους ανήλθαν στα 39,2 δις ευρώ, ενώ στην Ελλάδα σημειώθηκαν οι μεγαλύτερες απώλειες βιομηχανικών παραγγελιών στην Ευρωζώνη, ύψους 10%, τη στιγμή που εμφανίστηκαν απώλειες 7% στη Γαλλία. Αναλυτές προβλέπουν μείωση της κατανάλωσης, των εξαγωγών και της παραγωγικής δραστηριότητας, ενώ οι κατασκευές παραμένουν παγωμένες. Απαισιόδοξες ήταν οι προβλέψεις του οικονομικού Τύπου και για τα ποσοστά της ανεργίας στον κόσμο.

Όλα αυτά προκάλεσαν αναθεωρήσεις όλων των κρατικών προϋπολογισμών και ως αποτέλεσμα, οι ηγέτες της ΕΕ απαίτησαν χαλάρωση του Συμφώνου σταθερότητας, προσαρμόζοντάς το στις δυσμενείς συνθήκες (για παράδειγμα, μη υπολογισμός των δημοσίων επενδύσεων στο έλλειμμα), χωρίς όμως το μαζικό αυτό αίτημα να γίνει ποτέ δεκτό.

1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Ορισμοί

- **Τι είναι οικονομική κρίση**

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010).

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση (European Commission, 2009).

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια (European Commission, 2009).

Πηγή: Βικιβιβλία

- **Τι είναι άνεργος**

Άνεργος είναι το άτομο το οποίο δεν έχει δουλειά και δεν απασχολείται με κάτι στη ζωή του ώστε να βγάλει κάποιο εισόδημα, στην περίπτωση που όμως το ίδιο το άτομο ψάχνει για απασχόληση σε κάποιον τομέα.

- **Τι είναι άεργος**

Άεργος είναι το άτομο το οποίο δεν έχει εργασία ή κάποια ασχολία εφόσον όμως είναι κατόπιν της θέλησής του. Δηλαδή το ίδιο το άτομο δεν ψάχνει για κάποια απασχόληση.

1.2 Η Μαρξιστική Θεωρία των Κρίσεων

Σύμφωνα με τον Μαρξ, οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από μια «πληθώρα κεφαλαίου» δηλαδή μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. «Υπερπαραγωγή κεφαλαίου... σημαίνει... υπερπαραγωγή μέσω παραγωγής που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο». Η λειτουργία του κεφαλαίου προϋποθέτει την εξασφάλιση ενός ποσοστού κέρδους το οποίο ανταποκρίνεται σε ό,τι «απαιτεί η «υγιής», «ομαλή» ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής» (Μαρξ, 1982). Αυτό το ποσοστό κέρδους είναι «το συνηθισμένο ποσοστό κέρδους» (Μαρξ, 1982). «Το συνηθισμένο ποσοστό του κέρδους δεν πρέπει να θεωρούμε σαν ένα νούμερο συγκεκριμένο, ούτε μεγαλύτερο ούτε μικρότερο. Από τη στιγμή που το ποσοστό του κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, αρχίζει από την πλευρά των κεφαλαιοκρατών ο περιορισμός των επιχειρήσεων». Επομένως, το πρόβλημα της «πραγματοποίησης» της υπεραξίας υποκατανάλωση είναι μια συνέπεια του προβλήματος της κερδοφορίας. Ο περιορισμός των επιχειρήσεων από την πλευρά της καπιταλιστικής τάξης, όταν το ποσοστό του κέρδους πέσει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, εμφανίζεται με τη μορφή των απούλητων εμπορευμάτων, δηλαδή ως μείωση της καταναλωτικής ικανότητας (Μηλιός, Δημούλης & Οικονομάκης, 2005).

1.3 Αίτια της οικονομικής κρίσης

Η κρίση στη χώρα μας αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα, αντί να αμβλύνονται, κάτω και από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης (Busch, 1985).

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνη καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Ακόμη, οι Τράπεζες το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές (Τσουλιφίδης 2010).

Η σημερινή κρίση ξεκίνησε από την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων τριών παραγόντων (INE-ΓΣΕΕ, 2008):

- Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ, η οποία διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση, με αποτέλεσμα την «υπερθέρμανση» της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις.
- Η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στη συνέχεια. Πολλές φορές οι τράπεζες αναλάμβαναν να πληρώσουν το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα, επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής.
- Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων, πολλοί από τους οποίους αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου και υπήρξαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες.

Εκτός αυτού, οι αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης πρέπει να εντοπιστούν σε τρεις επιπλέον παράγοντες, οι οποίοι είναι:

- Στις πολιτικές δραστηκής μείωσης των φορολογικών εσόδων που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία πριν την κρίση.
- Στη νεοφιλελεύθερη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που απέκλειε τη στήριξη των δημόσιων οικονομικών της Ευρωζώνης με απευθείας δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αλλά υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να αντλούν δάνεια μόνο από τις εμπορικές τράπεζες και γενικότερα τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού στη συγκυρία της κρίσης. Στην εμμονή παράλληλα της ελληνικής κυβέρνησης στις νεοφιλελεύθερες συνταγές διαχείρισης της οικονομίας. Όταν οι χρηματαγορές απέσυραν την εμπιστοσύνη τους προς την ελληνική οικονομία, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου εκτινάχθηκαν σε δυσβάσταχτα ύψη. Τον Φεβρουάριο του 2010, αποφασίστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η διαμόρφωση ενός πακέτου δανειακής στήριξης του ελληνικού Δημοσίου με την εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), υπό τον όρο ότι η χώρα θα ακολουθούσε ένα αυστηρό πρόγραμμα περιστολής των δημόσιων δαπανών. Η κυβέρνηση προσανατολίστηκε στον περιορισμό των μισθιακών δαπανών του δημοσίου και στην περιστολή του κοινωνικού κράτους, με παράλληλη αύξηση των εσόδων κυρίως από έμμεσους φόρους (αύξηση ΦΠΑ σταδιακά μέχρι σήμερα). Αφησε αμετάβλητες τις συνθήκες αναφορικά με άλλες πηγές εσόδων ή δαπανών. Στις 23 Απριλίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την ενεργοποίηση του μηχανισμού δανειακής στήριξης εκ μέρους της ΕΕ και του ΔΝΤ, εγκαινιάζοντας παράλληλα πολιτικές «συρρίκνωσης του κράτους» αναφορικά με το ασφαλιστικό σύστημα, τις συντάξεις και την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Στην ίδια την ύπαρξη του ευρώ, η οποία πριν την κρίση διευκόλυνε τη μεταφορά πόρων προς τις χώρες που αναπτύσσονταν ταχύτερα. Οι κεφαλαιακές αυτές εισροές ισοσκελίζουν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, δηλαδή επέτρεπαν πριν την κρίση στην Ελλάδα και άλλες χώρες της λεγόμενης «ευρωπαϊκής περιφέρειας» να διατηρούν ένα σημαντικό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Με το ξέσπασμα της κρίσης η δυνατότητα αυτή ξανεμίσθηκε, καθώς συρρικνώθηκαν οι κεφαλαιακές εισροές.

Συμπερασματικά, στο διάστημα 1996-2008 η Ελλάδα σημείωσε υψηλή πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1%, σε αντίθεση με

τις περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Γερμανία ήταν 19,5%, την Ιταλία 17,8% και για τη Γαλλία 30,8%. Οι χώρες που σημείωσαν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά βάση, κατέληξαν με σημαντικά ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές και χωρίζονται από πιο προηγμένες χώρες του ευρωπαϊκού «κέντρου» (INE-ΓΣΕΕ, 2008).

1.4 Επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική ζωή

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή/και η απουσία εισοδήματος, προκαλεί απώλειες στην ευημερία και οδηγεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Στο διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανakλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία (Marmot και Bell, 2009).

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται όχι μόνο μεταξύ των χωρών, όπου οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και στο εσωτερικό των χωρών, έτσι ώστε οι χειρωνάκτες εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση, να υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης (Stiglitz, 2006). Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανakλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία (Marmot και Bell, 2009).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization, WTO 2009), της ζήτησης εισαγωγών είχε ήδη παρατηρηθεί από το 2007. Ωστόσο, οι προβλέψεις για το 2012 είναι ιδιαίτερα δυσοίωνες, καθώς προβλέπεται πτώση 10% σε ποσοτικούς όρους. Η μείωση αυτή αναμένεται να πλήξει περισσότερο τις αναπτυγμένες από τις αναπτυσσόμενες χώρες (Lary, 2009).

Η παρούσα κρίση, κινεί σε μηδενικό ή και αρνητικό ρυθμό την ανάπτυξη στην παγκόσμια οικονομία, με εξαίρεση την Κίνα, την Ινδία και μερικές άλλες νέες βιομηχανικές χώρες. Η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να συρρικνωθεί το 2012 σύμφωνα με την Παγκόσμια

Τράπεζα. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) προβλέπεται να μειωθεί στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ, 2010).

Η οικονομική κρίση, σε παγκόσμια κλίμακα, θέτει σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας σχεδόν το ήμισι των εργατών, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας τους και συνεπώς σε κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας. Από τα τέλη του 2008 η ανεργία άρχισε να αυξάνεται. Ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων θα αυξηθεί παγκόσμια κατά 200 εκατομμύρια και θα ανέλθει στο επίπεδο των 700–800 εκατομμυρίων.

Η κατάσταση που περιγράφηκε παραπάνω, απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, καθώς και στο εσωτερικό των χωρών τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα:

- την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών,
- την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας,
- τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης.

1.5 Η περίπτωση της Ελλάδας

Για πρώτη φορά η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Διανύουμε μια δύσκολη εποχή. Η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει σήμερα την πιο μεγάλη οικονομική σήμερα της μεταπολεμικής περιόδου. Ο πληθωρισμός της ευρωζώνης υπερδιπλασιάστηκε. Η ακρίβεια εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό πρόβλημα για όλες τις χώρες. Η ανεργία απειλεί σοβαρά τις κοινωνίες. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της Ε.Ε. έπεσαν στο μισό. Η χρηματοοικονομική κρίση έφτασε στην καρδιά της Ευρώπης και χρηματοοικονομικοί οργανισμοί κλονίζονται. Κάποιοι έχασαν κάθε επαφή με τη διεθνή πραγματικότητα και ισχυρίζονται ότι για όλα φταίει η εκάστοτε Ελληνική Κυβέρνηση. Η οικονομία δεν αποτελεί μεμονωμένη υπόθεση. Είναι συνδεδεμένη με την πολιτική, με την ανθρώπινη φύση και με το τι θεωρείται ορθή συμπεριφορά. Σήμερα, η τρέχουσα οικονομική κρίση ξεπερνά τα διαθέσιμα μέσα και δύσκολα μπορεί να υπάρξει λύση από τις αγορές και από το κράτος ξεχωριστά (Κουφάρης, 2010).

Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης όμως, τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των

εμπορευμάτων και των καυσίμων, που επέφεραν ακρίβεια και τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών άρα και πτώση των κύκλων των εργασιών. Η ελληνική οικονομία, πρώτη φορά μετά από δεκαέξι χρόνια, βρίσκεται παγιδευμένη ανάμεσα στην οικονομική ύφεση και τη δημοσιονομική κατάρρευση (Κουφάρης, 2010).

Έτσι, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας, ενώ παρά τα 28 δισ. ευρώ που δόθηκαν στις τράπεζες, η ρευστότητα δεν πέρασε στις επιχειρήσεις. Οι σφραγισμένες επιταγές έχουν ξεπεράσει τα 1,7 δισ. ευρώ (Μπακατσίακος, 2010).

Τελικά, το μόνο που πετυχαίνουν τα μέτρα της κυβέρνησης είναι να βαθαίνουν την ύφεση και να επιδεινώνουν τη δημοσιονομική κρίση. Έτσι, η ανάπτυξη φέτος θα είναι αρνητική πρώτη φορά από το 1993, ενώ το έλλειμμα θα διαμορφωθεί κοντά στο 6% του ΑΕΠ, έναντι στόχου 3,7% και ο δημόσιος δανεισμός θα ξεπεράσει τα 60 δισ. ευρώ, έναντι στόχου 42 δισ. ευρώ (Υπουργείο Οικονομικών, 2010).

Αν το πρόβλημα της Ελλάδας μεγαλώσει τότε θα επιταχυνθεί και το πρόβλημα της Ισπανίας αλλά και της Ιταλίας και της Πορτογαλίας μέσω του μηχανισμού μετάδοσης χρηματιστηριακών ιών. Μία τέτοια εξάπλωση είδαμε στην Ανατολική Ευρώπη μετά τον Αύγουστο, ενώ παλαιότερα είχαμε δει στην ασιατική κρίση, στην κρίση της Ρωσίας, του Μεξικού κλπ. (Σταματόπουλος και Θαλασσινός, 2010).

1.5.1 Ιστορική αναδρομή της οικονομίας στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομία είχε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανόδου μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο, κατά κύριο λόγο όμως επειδή ξεκινούσε από πολύ χαμηλή βάση.

Την 1 Ιανουαρίου 2002, η Ελλάδα και άλλες έντεκα τότε χώρες της ευρωζώνης, απέκτησαν κοινό νόμισμα, το ευρώ. Η ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ έγινε το 2001 μετά την επιτυχή πορεία σύγκλισης των δημοσιονομικών μεγεθών και την ικανοποίηση κατά τη διάρκεια του 2000 των (τεσσάρων από τα πέντε) κριτηρίων της συνθήκης του Μάαστριχ (πληθωρισμός, έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, δημόσιο χρέος, μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών, μακροπρόθεσμο επιτόκιο δανεισμού).

Το ακαθάριστο προϊόν συνέχισε να αυξάνεται με ρυθμούς άνω του ευρωπαϊκού μέσου όρου εν μέρει λόγω των επενδύσεων σε υποδομές σχετιζόμενες με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, αλλά και λόγω της ευκολίας πρόσβασης σε πιστώσεις για καταναλωτικές δαπάνες. Ωστόσο η Ελλάδα από το 2001 έως και το 2005 βρέθηκε να παραβιάζει το κριτήριο για έλλειμμα κάτω από 3% του Συμφώνου Σταθερότητας¹.

Από τα τέλη του 2009 και αρχές 2010, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών (οικονομική κρίση) και τοπικών παραγόντων η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

1.5.2 Η διαμόρφωση της Ελληνικής οικονομίας μέχρι σήμερα

Η Ελλάδα ήταν μια ανεπτυγμένη χώρα, με ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης και «πολύ υψηλό» Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης, όπου κατατάχτηκε 22^η στον κόσμο το 2010 και 22^η στον δείκτη του The Economist του 2005 για την ποιότητα ζωής που προσφέρει παγκοσμίως.

Με βάση τα στοιχεία της Eurostat, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ίσο με το 94% του μέσου όρου της ΕΕ το 2008. Η μεγέθυνση του ΑΕΠ της Ελλάδας είναι επίσης κατά μέσον όρο από το 1990 υψηλότερη από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, περιλαμβανομένων και της αύξησης των επιπέδων της ανεργίας, την γραφειοκρατία και την διαφθορά.

Το 2009, η Ελλάδα είχε την δεύτερη χαμηλότερη κατάταξη στην ΕΕ σύμφωνα με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (μετά την Πολωνία), ενώ κατατάσσεται 81^η παγκοσμίως. Η χώρα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς και χαμηλής ανταγωνιστικότητας συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της. Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, πράγμα το οποίο συνέβη για πρώτη φορά από το 1993.

¹ Έχει σκοπό να διασφαλίζει ότι τα κράτη μετά την ένταξή τους στην ευρωζώνη και την ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχ, συνεχίζουν να τα τηρούν.

Μέχρι το τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτης σπατάλης), η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα καθώς και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4% του ΑΕΠ. Αυτό και τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους (στο 127,1% του ΑΕΠ το 2009), οδήγησαν στα μέσα του 2010 και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009, σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο. Με τη συγκρότηση κοινού μηχανισμού βοήθειας για την Ελλάδα², σε υψηλό κόστος δανεισμού, προκλήθηκε μια σοβαρή οικονομική κρίση. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμά της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

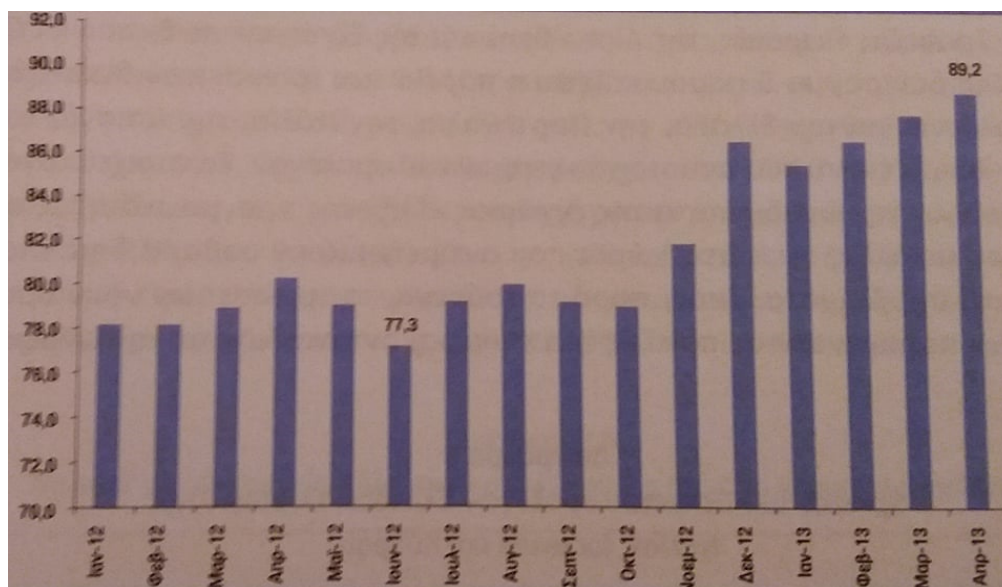
Παρόλο που η αρνητική εικόνα η οποία κυριαρχεί στην χώρα είναι έντονη, το κλίμα που επικρατούσε μέχρι τον Μάιο του 2012, ήταν με εμφανείς τις ενδείξεις για έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την κρίση.³

Ωστόσο, το αρνητικό κλίμα από τις αγορές και τους αναλυτές, συνεχίστηκε με αλληπάλληλα και διαρκή δημοσιεύματα περί εξόδου της Ελλάδας από την ευρωζώνη (το λεγόμενο Grexit – Greek Exit) και πολύ συχνές αναφορές στη σίγουρη πτώχευση της χώρας. Το κλίμα αυτό τροφοδοτήθηκε τόσο από γνωστούς οίκους (Citigroup, Bank of America), όσο και από τον διεθνή και ελληνικό Τύπο, σχετικά με την επερχόμενη χρεοκοπία και έξοδο από το ευρώ. Δημοσιεύματα από τις ελληνικές τράπεζες που δεν παραλήφθηκαν, διαμόρφωσαν ακόμα πιο έντονο το κλίμα αυτό, με καταστροφικές επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα. Οι τιμές της εγχώριας χρηματιστηριακής αγοράς και η αγορά των ελληνικών ομολόγων καταρρέουν.

Τον Απρίλη του 2013, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος διαμορφώθηκε στις 89,2 μονάδες, φτάνοντας στην υψηλότερη τιμή των τελευταίων τριετήμια ετών όπως φαίνεται στο διάγραμμα παρακάτω.

² Του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

³ Εισήγηση στην Ημερίδα του ΚΕΠΕ με τίτλο «Κοινωνική συνοχή και οικονομική κρίση: Δεδομένα, μαθήματα, προοπτικές ανάπτυξης» στις 30/5/2013. Το συγκεκριμένο κείμενο, συντάχθηκε τον Νοέμβρη του '13 για να συμπεριληφθεί στον τόμο του ΚΕΠΕ για την Ημερίδα. Ωστόσο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Euro2day τον Γενάρη του '14.

Διάγραμμα 1: Βελτίωση του οικονομικού κλίματος – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος IOBE

Πηγή: IOBE, 9/5/2013 από το βιβλίο
«Η ψυχολογία των Αγορών», Νικόλαος Δ. Φίλιππας

Από τα σημαντικότερα σημάδια σχετικά με την επιβεβαίωση για ανάκαμψη, ήταν η αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Οι αξιολογήσεις των γνωστότερων οίκων (τους αναφέραμε και νωρίτερα), έδειχναν μία σημαντική αναβάθμιση, από κει που προηγουμένως η Ελλάδα βρισκόταν στην «Επιλεκτική Χρεοκοπία⁴».

Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες οι οποίες έχουν υποστεί τα αποτελέσματα της κρίσης (Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία, Κύπρος), τα στοιχεία της περιόδου εκείνης αναδεικνύουν την μοναδικότητα της εγχώριας ελληνικής πραγματικότητας. Γεγονός το οποίο αυξάνει τα ποσοστά της απασχόλησης που είναι το κύριο θέμα μας στη συγκεκριμένη εργασία.

Σχετικά με την απασχόληση λοιπόν, με βάση το παρακάτω διάγραμμα, τον Απρίλη του 2013 η καθαρή διαφορά μεταξύ αναγγελιών πρόσληψης και των απολύσεων, λήξεων συμβάσεων

⁴ Είναι η κατάσταση που συμβαίνει όταν δεν μπορεί να αποπληρωθεί μέρος των υποχρεώσεων, στη συγκεκριμένη περίπτωση της Ελλάδας.

και οικειοθελών απολύσεων, έφτασε τις 29.298 θέσεις. Πράγμα το οποίο σημαίνει, πως παρουσιάστηκε μια σταδιακή άνοδος στις θέσεις εργασίας.

Μήνας/Ετος	Αναγγελίες πρόσληψης (1)	Απολύσεις & Λήξεις συμβάσεων (2)		Οικειοθελείς αποχωρήσεις (3)	Καθαρή διαφορά [1- (2+3)]
		Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου	Λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου		
Σεπτέμβριος 2013	165.623	22.121	37.504	42.876	+63.122
Αύγουστος 2013	72.685	12.895	19.670	29.151	+10.969
Ιούλιος 2013	90.721	20.576	40.348	28.720	+1.077
Ιούνιος 2013	105.000	19.810	47.442	23.407	+14.341
Μάιος 2013	124.295	17.364	28.700	22.498	+55.733
Απρίλιος 2013	89.779	18.078	20.843	21.560	+29.298
Μάρτιος 2013	46.488	12.119	10.937	14.482	+8.950
Μάρτιος 2012	46.459	22.111	13.497	18.415	-7.564

Πίνακας 1: Προσλήψεις – απολύσεις

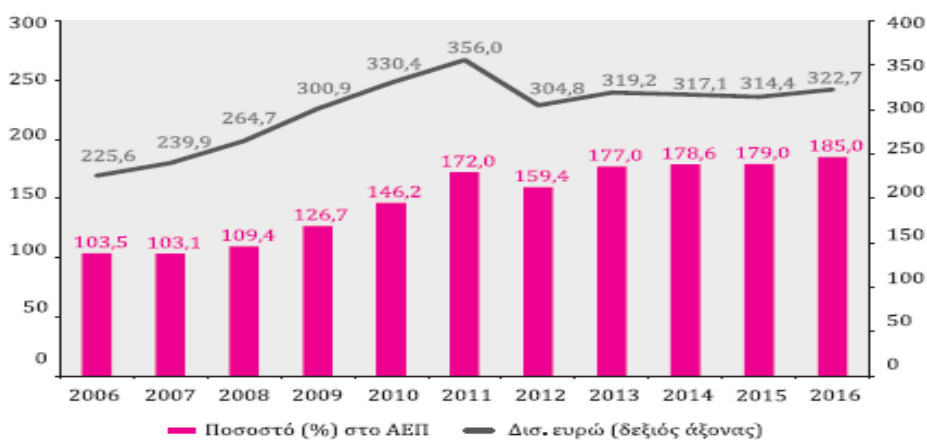
Πηγή: IOBE, 9/5/2013 από το βιβλίο
«Η ψυχολογία των Αγορών», Νικόλαος Δ. Φίλιππας

1.5.3 Εξέλιξη δημοσίου χρέους στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα επικαιροποιημένα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί το 2015 στο 179% του ΑΕΠ, καταγράφοντας αύξηση 0,4 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2014 (Διάγραμμα 2).⁵ Η μεταβολή αυτή μεταφράζεται σε μείωση του απόλυτου μεγέθους του δημοσίου χρέους κατά 2,7 δισ. ευρώ (έναντι μείωσης 2,1 δισ. ευρώ το 2014), αντανακλώντας έτσι την επίπτωση που είχαν στο

⁵ Οριακά αυξημένες είναι οι προβλέψεις του προϋπολογισμού του 2016 με το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης να εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί το 2015 στο 180,2%.

ποσοστό του χρέους η πτώση του ονομαστικού ΑΕΠ και το κλίμα αβεβαιότητας στην οικονομία το 2015.

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα (2006 – 2016)

Πηγή: AMECO

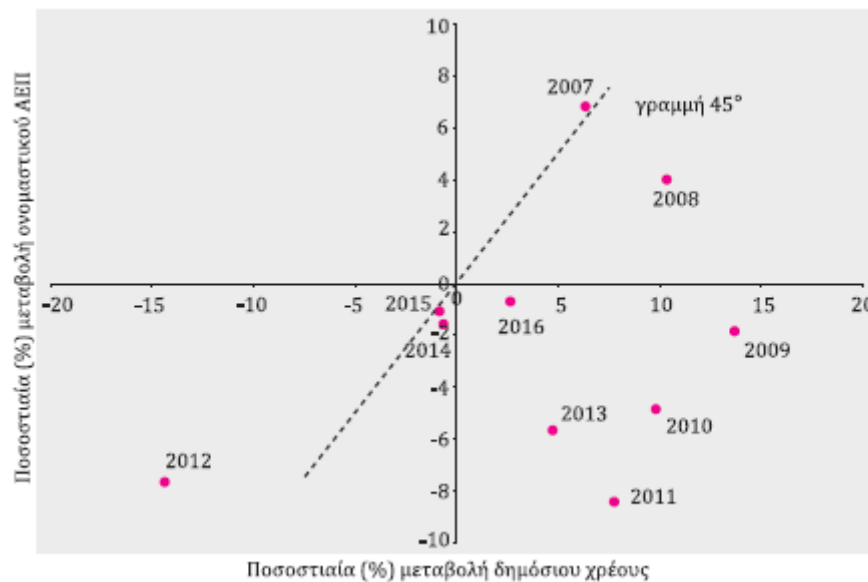
Σημείωση: Τα στοιχεία που αφορούν το 2016 αποτελούν προβλέψεις.

Σε κάθε περίπτωση, όπως υποδηλώνουν η προσφυγή σε έκτακτες πηγές βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης (έκδοση εντόκων γραμματίων και repos) κατά το α' εξάμηνο του 2015 και κατόπιν η υπογραφή του τρίτου Μνημονίου, η διαχείριση των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας εξακολούθησε να είναι προσηλωμένη αφενός στην άντληση νέου δανεισμού για τη χρηματοδότηση των ληξιπρόθεσμων δανειακών υποχρεώσεων του κράτους και του κόστους ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και αφετέρου στη συνέχιση της πολιτικής δημοσιονομικής προσαρμογής μέσω της λιτότητας.

Ωστόσο, η στρατηγική της λιτότητας δεν συνιστά επιλογή βιώσιμης εξόδου από την κρίση ρευστότητας και φερεγγυότητας του δημοσιονομικού συστήματος της χώρας. Αντίθετα, μέσω της υφεσιακής επίπτωσης στην οικονομία, υποσκάπτει την προσπάθεια σταθεροποίησης του ποσοστού χρέους και την αποκατάσταση της χρηματοπιστωτικής αξιοπιστίας της χώρας.

Το παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 3) επιβεβαιώνει εμπειρικά τον συγκεκριμένο ισχυρισμό, απεικονίζοντας την επιμέρους συμβολή των μεταβολών της ονομαστικής αξίας του χρέους και του ΑΕΠ στη δυναμική εξέλιξη του δείκτη δημόσιο χρέος/ΑΕΠ κατά την τελευταία δεκαετία. Παρατηρούμε ότι η κύρια αιτία για την αλματώδη διόγκωση του

ποσοστού του δημόσιου χρέους κατά τη μνημονιακή περίοδο 2010-2015 υπήρξε η ραγδαία υποχώρηση του ΑΕΠ.⁶ Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το 2012, έτος κατά το οποίο η μείωση της ονομαστικής αξίας του χρέους αντιστάθμισε την αρνητική επίδραση της ύφεσης στο λόγο χρέους/ΑΕΠ, αποτυπώνοντας το θετικό αποτέλεσμα της συμφωνίας εθελοντικής διαγραφής μέρους του χρέους που διακρατούσαν οι ιδιώτες επενδυτές (PSI). Τα ευρήματα είναι αποκαλυπτικά της επιβαρυντικής επίπτωσης των μέτρων λιτότητας στην επιτυχή διαχείριση της κρίσης δημόσιου χρέους, και συνεπώς της κρισιμότητας για ταχεία επιστροφή της οικονομίας σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης, ώστε να ανακοπεί η αυξητική πορεία του χρέους και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ανάκτησης της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας.

Διάγραμμα 3: Διαχρονική εξέλιξη δημόσιου χρέους και ονομαστικού ΑΕΠ στην Ελλάδα (2007-2016)

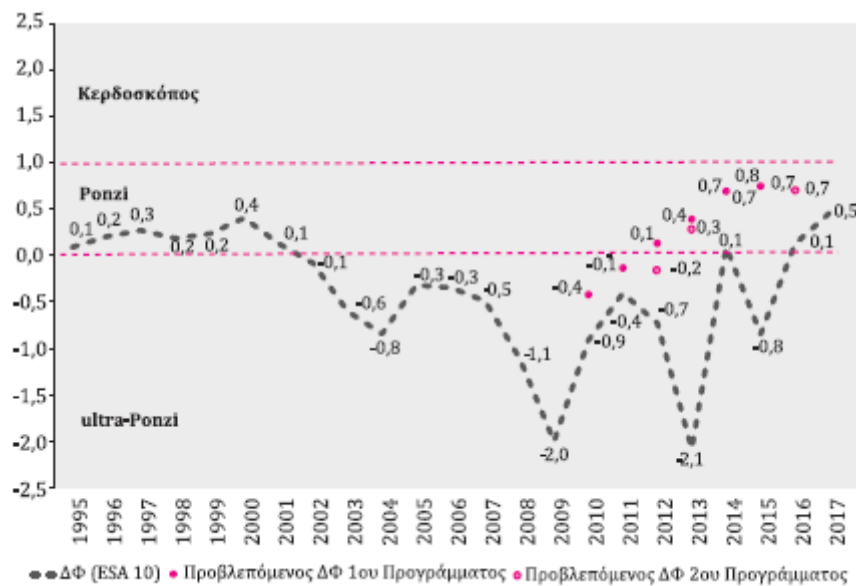
Πηγή: AMECO (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Τα στοιχεία που αφορούν το 2016 αποτελούν προβλέψεις.

Στο Διάγραμμα 4, παρατηρούμε την εξέλιξη του Δείκτη Φερεγγυότητας (ΔΦ) του δημόσιου τομέα που αντανακλά τη σχέση μεταξύ πρωτογενούς πλεονάσματος και κόστους

⁶ Πηγή από τους Gechert and Rannenberg (2015) σχετικά με τη συμβολή των πολιτικών λιτότητας στην πτώση του ΑΕΠ της Ελλάδας την περίοδο 2010-2014.

εξυπηρέτησης του χρέους.⁷ Το ελληνικό Δημόσιο βρίσκεται καθ' όλη την περίοδο εφαρμογής των ΠΟΠ αντιμέτωπο με μια κατάσταση δημοσιονομικής αφερεγγυότητας και αναξιοπιστίας, με το ΔΦ να κυμαίνεται σταθερά εντός των καθεστώτων φερεγγυότητας Ponzi και ultra-Ponzi. Ενδεικτικό της επιδείνωσης του οικονομικού κλίματος το 2015 αποτέλεσε και η υποβάθμιση της φερεγγυότητας του ελληνικού δημόσιου τομέα στην κατηγορία ultra-Ponzi. Το γεγονός αυτό, υποδηλώνει την αύξηση του πιστωτικού ρίσκου της οικονομίας και τη μείωση των περιθωρίων ασφάλειας νέου δανεισμού. Σκόπιμο είναι επίσης, να αναφερθεί και η εκτιμώμενη διατήρηση της χώρας σε καθεστώς Ponzi την προσεχή διετία, παρά τον νέο κύκλο δημοσιονομικής λιτότητας που επέβαλε το τρίτο Μνημόνιο. Η εξέλιξη αυτή, πρακτικά καθιστά την προοπτική άρσης των περιορισμών ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας από τις αγορές εξαιρετικά αμφίβολη στο άμεσο μέλλον, εφόσον δεν προηγηθεί η αντιστροφή του μακροοικονομικού κλίματος και η γρήγορη μετάβαση της οικονομίας σε υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης.

Διάγραμμα 4: Δείκτης Φερεγγυότητας (ΔΦ) του ελληνικού δημόσιου τομέα (1995-2017)

Πηγή: AMECO, IMF (2010, 2012a) (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Τα στοιχεία που αφορούν το 2016 και το 2017 αποτελούν προβλέψεις.

⁷ Για μια πιο αναλυτική παρουσίαση του ΔΦ και των επιμέρους καθεστώτων χρηματοπιστωτικής ευθραυστότητας του δημόσιου τομέα βλ. Αργεΐτης (2012), Μιχοπούλου (2014) και INE ΓΣΕΕ (2015).

Η αβεβαιότητα σχετικά με τις προοπτικές δημοσιονομικής βιωσιμότητας της χώρας, εντείνεται εάν ληφθούν υπόψη και οι συστηματικές αποκλίσεις που παρατηρούνται μεταξύ των τιμών του ΔΦ από τις προβλέψεις των προηγούμενων προγραμμάτων. Η παρατηρούμενη αστοχία των προβλέψεων των ΠΟΠ, αλλά και η αδυναμία ουσιαστικής βελτίωσης του ΔΦ την περίοδο 2010-2015, πρέπει να αποδοθούν:

- i. στη σημαντική υποεκτίμηση των υφεσιακών επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας που επιβλήθηκαν στη χώρα μας ⁸
- ii. στην υπερεκτίμηση της δυνατότητας δημιουργίας υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων και
- iii. στις υψηλές δαπάνες για τόκους που, παρά την υποχώρησή τους τα τελευταία έτη, εξακολουθούν να βρίσκονται σε αναντιστοιχία με την αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι ακόμη και στην περίπτωση που οι αρχικές εκτιμήσεις των δανειστών είχαν επαληθευτεί (στο σενάριο των υψηλότερων πρωτογενών πλεονασμάτων των δανειστών, πριν τη συμφωνία και υπογραφή του τρίτου Μνημονίου), το ελληνικό Δημόσιο θα εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα πιστοληπτικής φερεγγυότητας, με το ΔΦ να παραμένει στην περιοχή Ponzi, χωρίς ενδείξεις ισχυρής δυναμικής μεγέθυνσης (είναι οι τιμές εκτός της καμπύλης ΔΦ του διαγράμματος 4). Το εύρημα αυτό καταδεικνύει την ανάγκη άμεσης μεταβολής των όρων της δανειακής σύμβασης και της αναδιάρθρωσης του χρέους, καθώς επίσης και του ριζικού αναπροσανατολισμού της οικονομικής πολιτικής για να διασφαλιστεί η δημοσιονομική βιωσιμότητα της χώρας.

1.6 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Η οικονομική κρίση οδηγεί σε επισφαλή εργασία, ανεργία και τελικά φτώχεια που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό όλο και περισσότερων ομάδων, πράγμα που αποτελεί πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές. Η ανεργία σχετίζεται επίσης με αύξηση της ημερήσιας

⁸ Πηγή: IMF (2012b) και Blanchard and Leigh (2013) σχετικά με την υποεκτίμηση των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών και INE ΓΣΕΕ (2015) για μια πιο εκτενή ανάλυση των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας στην ελληνική οικονομία.

κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, στην ενδοοικογενειακή βία, αλλά και αύξηση των θανάτων από τροχαία κατά 1,4%. Ειδικότερα, η φτώχεια σχετίζεται με την εμφάνιση ασθενειών καθώς τα άτομα αναγκάζονται να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα (Λιαρόπουλος, 2010).

Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης, έγιναν κιάλας ορατά από το 2008. Κατά το 2008, οι καθαρές συνολικές επενδύσεις υποχώρησαν στο 8% περίπου του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 4,5 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του 2007. Αυτό σηματοδοτεί αφενός τη συρρίκνωση των εισοδημάτων και αφετέρου την αναβολή της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα ενόψει της μείωσης της ζήτησης που χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Επιπλέον, η κάμψη των επενδύσεων αντικατοπτρίζει τις δυσκολίες πρόσβασης στον δανεισμό που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις. Κατά την πρώτη περίοδο της κρίσης, μέχρι τα μέσα του 2009, όταν οξυνόταν η κρίση των τραπεζών, όλες οι κυβερνήσεις των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών χρηματοδότησαν τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μεγάλη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους. Στην Ελλάδα διατέθηκαν συνολικά 28 δις ευρώ για την άμεση στήριξη του τραπεζικού συστήματος και για εγγυήσεις. Με άλλη διατύπωση, λόγω της κρίσης ένα μέρος του ιδιωτικού χρέους μετατράπηκε σε δημόσιο.

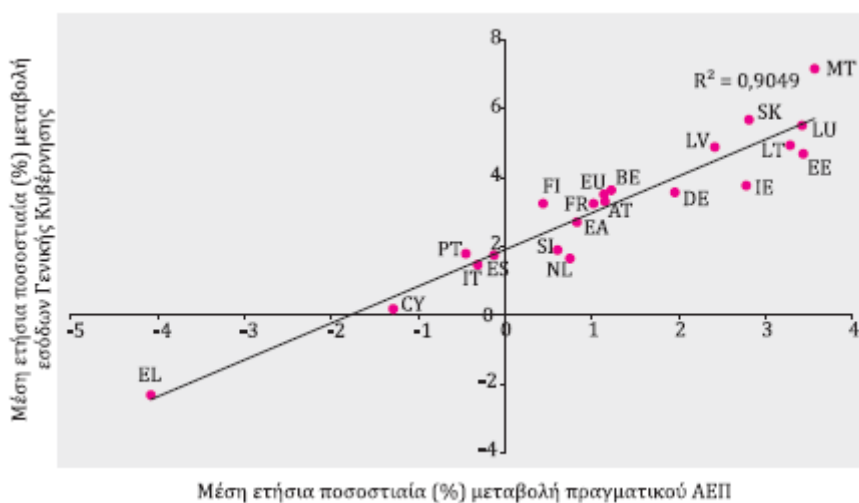
1.7 Η επίπτωση των πολιτικών λιτότητας στα δημόσια χρέη

Μια από τις κυριότερες επιπτώσεις των πολιτικών λιτότητας, είναι η δραματική μείωση των δημόσιων εσόδων ως αποτέλεσμα της ραγδαίας κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης.

Αυτή η απώλεια δημόσιων εσόδων δημιουργεί την ανάγκη λήψης προκυκλικών μέτρων περιστολής των δημόσιων δαπανών, συντηρώντας έτσι τον φαύλο κύκλο λιτότητας-ύφεσης-δημοσιονομικής αφερεγγυότητας. Τα στοιχεία του παρακάτω διαγράμματος (διάγραμμα 5), θεμελιώνουν εμπειρικά το παραπάνω επιχειρήμα, αποτυπώνοντας τη σχέση ανάμεσα στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ και στα συνολικά έσοδα της Γενικής Κυβέρνησης την περίοδο 2010-2015. Παρατηρούμε ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ των μεταβολών του πραγματικού ΑΕΠ και των δημόσιων εσόδων, γεγονός που υποδηλώνει την υψηλή επίδραση των

διακυμάνσεων της οικονομικής δραστηριότητας στις εισροές του δημόσιου τομέα των κρατών-μελών της ΟΝΕ.

Ιδιαίτερου σχολιασμού χρήζει η περίπτωση της Ελλάδας, όπου, ως απόρροια των μέτρων λιτότητας που επιβλήθηκαν τα τελευταία έτη, η μέση ετήσια πτώση του πραγματικού ΑΕΠ άγγιξε το 4,1%, εξέλιξη η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε αισθητή υποχώρηση των δημόσιων εισπράξεων κατά 2,3% ανά έτος. Ανάλογο συμπέρασμα προκύπτει από την ανάλυση της συμπεριφοράς και άλλων οικονομιών που εφάρμοσαν πολιτικές λιτότητας.⁹

Διάγραμμα 5: Ρυθμός μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ και έσοδα Γενικής Κυβέρνησης στην ΕΕ, στην Ευρωζώνη και στα κράτη-μέλη (2010-2015)

Πηγή: AMECO (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα που απασχολούν τις ανεπτυγμένες κοινωνίες στις μέρες μας, είναι η ανεργία καθώς από το 1975 και μέχρι σήμερα τα ποσοστά των ανέργων εμφανίζονται ιδιαίτερα υψηλά. Επίσης, η διάρκεια της ανεργίας είναι μεγάλη

⁹ Σχετικά με την ισχνή αναπτυξιακή δυναμική της ευρωπαϊκής οικονομίας και τις αποκλίνουσες μακροοικονομικές επιδόσεις των κρατών-μελών.
Πηγή: iAGS (2016) και Euromemorandum (2016).

για σημαντικό μέρος των ανέργων, γεγονός που αποκαθλώνει την αντίληψη για την πλήρη απασχόληση που επικρατούσε κατά την περίοδο μεσουράνησης του κοινωνικού κράτους. Από το 1950 κι έπειτα, η επίτευξη της πλήρους απασχόλησης χάρη στις πολιτικές της ενεργούς ζήτησης με την εφαρμογή μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, είχε ως αποτέλεσμα τον προσανατολισμό των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης¹⁰, προς την καταπολέμηση της ανεργίας κυρίως μέσω της οργάνωσης της επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας των εργαζομένων (Alber J., 1995, Καραμεσίνη Μ., 2005α:37).

Με τη συστηματική δημιουργία των υπηρεσιών απασχόλησης και την ανάδειξη της απασχόλησης, ως ιδιαίτερο αντικείμενο της κρατικής πολιτικής, αναπτύχθηκε η συζήτηση για τις πολιτικές απασχόλησης και τον κοινωνικό και οικονομικό τους ρόλο. Πρόκειται για διάλογο που διεξάγεται σε πολιτικό αλλά και σε επιστημονικό πλαίσιο, με αντιλήψεις σχετικές με την οικονομία και τη διαχείριση των κοινωνικών και πολιτικών ζητημάτων, που απασχολούν τις σύγχρονες κοινωνίες.

2.1 Βασικό Περίγραμμα Αιτιολόγησης των Πολιτικών Απασχόλησης

Σε γενικές γραμμές, η συζήτηση για το ρόλο και τις λειτουργίες των πολιτικών απασχόλησης, ανεξάρτητα αν διεξάγεται στο πολιτικό ή το επιστημονικό πλαίσιο, περιστρέφεται γύρω από τους παρακάτω άξονες: α) οι πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της τεχνολογικής ανεργίας, β) οι πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις για τη διαχείριση των επιπτώσεων στην απασχόληση που προκαλούνται από τις οικονομικές αναδιαρθρώσεις και γ) οι πολιτικές απασχόλησης αποτελούν παρεμβάσεις αντιμετώπισης των δυσλειτουργιών που προκαλούνται στην πορεία εξέλιξης του οικονομικού κύκλου της οικονομίας αναφορικά, με την αποτελεσματική αξιοποίηση του συντελεστή εργασία. Η πρώτη αντίληψη που αναφέρεται στην τεχνολογική ανεργία, στηρίζεται στην υπόθεση ότι η τεχνολογία καθώς εξελίσσεται και εντάσσεται στην παραγωγική διαδικασία εκτοπίζει όλο και περισσότερο τη ζωντανή εργασία. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργείται «περιττή» εργασία, η οποία και θα πρέπει να διοχετευθεί σε άλλες δραστηριότητες. Στην ακραία της εκδοχή αυτή η αντίληψη

¹⁰ που άρχισαν να δημιουργούνται ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα σε ορισμένες χώρες

διατυπώθηκε κατά τη δεκαετία του 1990 από τον Jeremy Rifkin, ο οποίος στο βιβλίο του με τίτλο «Το Τέλος της Εργασίας» υποστήριξε ότι στην εποχή μας οι ρυθμοί εκτόπισης της ζωντανής εργασίας (εργαζόμενοι) από τη νεκρή εργασία (κεφαλαιουχικός εξοπλισμός), είναι τέτοιοι που είναι αδύνατο πλέον να καλυφθούν οι απαιτήσεις απασχόλησης από τις νέες δραστηριότητες που δημιουργεί η οικονομική και η κοινωνική οργάνωση των κοινωνιών μας. Ως εκ τούτου κατέληξε ότι οδηγούμαστε με γρήγορους ρυθμούς στο τέλος της εργασίας, όπως τη γνωρίσαμε μέχρι σήμερα (Rifkin J.,1996).

Ανεξάρτητα από τις διαμάχες που πυροδότησε η δημοσίευση των θέσεων του Rifkin, οι απόψεις που περιστρέφονται γύρω από την επίδραση της τεχνολογίας στην απασχόληση συγκλίνουν προς την άποψη ότι η επιστημονική-τεχνολογική επανάσταση που συντελείται στην εποχή μας, η ραγδαία άνοδος του ρόλου και της σημασίας της πληροφορίας και η παγκοσμιοποίηση σε συνδυασμό με τις δημογραφικές μεταβολές, άλλαξαν σε σημαντικό βαθμό τη δομή των οικονομιών, των μοντέλων παραγωγής και τη σύνθεση της απασχόλησης (Lash Sc. and Urry J.,1988, OECD, 1997). Ως αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών, υποστηρίζεται ότι απαιτείται η διαρκής αναπροσαρμογή των εργαζομένων στα δεδομένα που διαμορφώνουν οι τεχνολογικές καινοτομίες. Προκειμένου να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές οι επιχειρήσεις, υποστηρίζεται η εφαρμογή χαλαρών ιεραρχικών σχημάτων και η υιοθέτηση μεθόδων εργασίας σε ομάδες, όπου απαιτούνται επιπρόσθετες ικανότητες και δεξιότητες από τους εργαζόμενους. Σε αυτή τη βάση, τονίζονται οι εξής παραδοχές ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά της οργάνωσης των οικονομιών:

- Αβεβαιότητα ως προς τις οικονομικές εξελίξεις και την απασχόληση.
- Ανάγκη διαρκούς αναδιάρθρωσης και εξέλιξης της παραγωγής των υπηρεσιών και των προϊόντων στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας αγοράς.
- Απαίτηση για διαρκή κινητικότητα και αναπροσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στις συνεχώς μεταβαλλόμενες καταστάσεις.

Οι παραπάνω παραδοχές αποτυπώνουν το πλαίσιο ενός νέου περιεχομένου της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, στο οποίο ο ρόλος και η βαρύτητα της ευελιξίας στη χρήση της εργασίας αυξάνει. Παράλληλα, ενισχύεται η αξία της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης με την υποστήριξη των πολιτικών για την ενεργοποίηση των ανέργων και τη διά

βίου μάθηση των στρατηγικών της ευέλικτης παραγωγής. Τρεις φαίνεται να είναι οι βασικές επιδράσεις των νέων τεχνολογιών στο χαρακτήρα και το περιεχόμενο της απασχόλησης:

- Αναδιάταξη της σύνθεσης της απασχόλησης με την ανάδειξη νέων επαγγελματιών ή/και κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και τον περιορισμό άλλων.
- Αναδιάταξη των μοντέλων οργάνωσης της εργασίας με προβολή των εσωτερικών και των εξωτερικών ευελιξιών των επιχειρήσεων και συνεπώς αλλαγές στο περιεχόμενο και το χαρακτήρα της εργασιακής σχέσης.
- Αναδιάταξη του περιεχομένου της εργασίας με την πρόσθεση νέων αναγκαίων γνώσεων και ικανοτήτων στο εργατικό δυναμικό (ευελιξία, επικοινωνία, οργανωτικές ικανότητες, προσαρμοστικότητα) καθώς και έμφαση στις βασικές οριζόντιες γνώσεις και ικανότητες (ξένες γλώσσες, αναλυτική ικανότητα, μαθηματικά, πληροφορική, πρωτοβουλία, αυτομάθηση) (OECD, 2001).

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι πολιτικές απασχόλησης συνδέονται με την υποστήριξη του αναπροσανατολισμού των επαγγελματιών και εργασιακών δραστηριοτήτων των εργαζομένων στα νέα δεδομένα που διαμορφώνονται από τις τεχνολογικές αλλαγές.

Ο δεύτερος άξονας προσδιορισμού των αντιλήψεων για τις πολιτικές απασχόλησης, όπως ήδη αναφέρθηκε συνδέεται με τις αναδιαρθρώσεις. Παρόλο που οι αναδιαρθρώσεις σχετίζονται άμεσα με τις τεχνολογικές αλλαγές, εφόσον η υιοθέτηση των τελευταίων συνεπάγεται μεταβολές στην οργάνωση της παραγωγής και τις διαδικασίες εκτέλεσης των εργασιακών δραστηριοτήτων από τα άτομα, δεν ταυτίζονται με αυτές.

Πολλές φορές παρατηρούνται αναδιαρθρώσεις στα οργανωτικά μοντέλα των επιχειρήσεων χωρίς να έχουν μεσολαβήσει κάποιες τεχνολογικές μεταβολές όπως είναι οι υπεργολαβίες ή η αλλαγή και σε ορισμένες περιπτώσεις, η εναλλαγή μεταξύ της πλήρους και της μερικής απασχόλησης, ή ακόμα η μεταβολή στα καθήκοντα της εργασίας επειδή άλλαξε η διάταξη των καθηκόντων στη γραμμή παραγωγής. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, οι αναδιαρθρώσεις συνδέονται με τις μεταβολές στο ευρύτερο περιβάλλον των επιχειρήσεων όπως είναι οι όροι ανταγωνισμού με την άρση ή την ενίσχυση των περιορισμών στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές ομοειδών προϊόντων, οι προδιαγραφές ασφάλειας, ποιότητας και προστασίας του περιβάλλοντος, η φορολογική πολιτική και άλλα ρυθμιστικά μέτρα που ενδέχεται να

οδηγήσουν σε μεταβολή της οργανωτικής δομής των επιχειρήσεων και των εργασιακών δραστηριοτήτων.

Ακόμα, στην κατεύθυνση των αναδιαρθρώσεων ενδέχεται να επιδράσουν παράγοντες όπως είναι η μεταβολές στη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού καθώς αυτές επιδρούν στην προσφορά και τη ζήτηση συγκεκριμένων προϊόντων και υπηρεσιών (π.χ. η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι στην αγορά εργασίας οδήγησε στην ανάπτυξη των υπηρεσιών φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων, η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας του πληθυσμού οδηγεί στην αύξηση των υπηρεσιών υγείας κ.λ.π.), αλλά και οι θεσμικές μεταβολές αναφορικά με τις κρατικές παρεμβάσεις στην οικονομία (π.χ. ιδιωτικοποιήσεις).

Οι αναδιαρθρώσεις που έχουν γίνει στην Ευρώπη, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, διακρίνονται, κυρίως, σε δύο φάσεις: η πρώτη φάση των αναδιαρθρώσεων συνδέθηκε με το κύμα αποβιομηχάνισης που συντελέστηκε κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990 με την παύση παραγωγικών δραστηριοτήτων και την εισαγωγή των προϊόντων, που μέχρι τότε παράγονταν από την εγχώρια οικονομία, από τις χώρες του «τρίτου κόσμου». Η δεύτερη φάση των αναδιαρθρώσεων που συντελείται κυρίως από το 2000 και μέχρι σήμερα, συνδέεται με το κύμα των ιδιωτικοποιήσεων και την ανάπτυξη ιδιωτικών επιχειρήσεων εκεί που πριν επικρατούσαν κρατικά μονοπώλια ή ολιγοπώλια (μεταφορές, επικοινωνίες, υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες), με τη μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων σε κοντινές χώρες ή περιοχές της Ευρώπης και την υποκατάστασή τους από δραστηριότητες του τομέα των υπηρεσιών. Οι αναδιαρθρώσεις που συντελέστηκαν κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένες και η αποβιομηχάνιση αρκετών περιοχών με υψηλή συγκέντρωση μισθωτών εργαζομένων είχε ως αποτέλεσμα την έξαρση της ανεργίας και την εκδήλωση κοινωνικών εντάσεων που αρκετές φορές οδήγησαν σε κοινωνική αποδιάρθρωση ολόκληρων περιοχών.

Ενδεικτικά είναι εδώ τα παραδείγματα της Βόρειας Αγγλίας καθώς και άλλων περιοχών σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες όπου ήταν συγκεντρωμένες μεταποιητικές παραγωγικές μονάδες (Πάτρα, Λαύριο, Νιούκαστλ Ρηνανία-Βεστφαλία) οι οποίες, είτε έκλεισαν και σταδιακά αντικαταστάθηκαν από δραστηριότητες του τομέα των υπηρεσιών είτε περιόρισαν την παραγωγική τους δραστηριότητα εξαιτίας των τεχνολογικών αναδιαρθρώσεων και της εισαγωγής τεχνολογιών παραγωγής που απαιτούσαν σε πολύ μικρότερη έκταση την παρουσία του συντελεστή εργασία (LushSc.and Urry J., 1988, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1997α).

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων απασχόλησης που προκλήθηκαν από τις αναδιαρθρώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, καθιερώθηκαν αρκετά προγράμματα κοινωνικής πολιτικής όπως είναι οι πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, οι διεύρυνση των επιδομάτων ανεργίας και η απασχόληση μεγάλου αριθμού ανέργων στο δημόσιο και τον κοινωνικό τομέα της οικονομίας. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες αναφορικά με τις επιπτώσεις των αναδιαρθρώσεων, η καταστροφή θέσεων απασχόλησης είναι συγκεντρωμένη σε συγκεκριμένους οικονομικούς κλάδους και στιγμές του οικονομικού κύκλου (κάμψη) αλλά η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης διαχέεται περισσότερο ισομερώς, τόσο στους κλάδους της οικονομίας όσο και στις φάσεις του οικονομικού κύκλου. Επίσης, η επίδραση της κάθε αναδιάρθρωσης στην απασχόληση δεν είναι μονοδιάστατη.

Η καταστροφή συγκεκριμένων οικονομικών κλάδων ή η μεταφορά τους σε άλλες περιοχές εξαλείφει ορισμένες θέσεις εργασίας, αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί άλλες οι οποίες δεν είναι άμεσα εμφανείς επειδή διαχέονται στους διάφορους κλάδους της οικονομίας (Storie D., 2006: 18-19). Έτσι αν αντιμετωπίσουμε την οικονομία στο πλαίσιο ευρύτερων του έθνους-κράτους οικονομικών και πολιτικών ενοτήτων όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, οι θέσεις εργασίας στο σύνολο της οικονομίας δεν περιορίζονται, ούτε μεταφέρονται συλλήβδην σε τρίτες χώρες αλλά διαχέονται σε περισσότερες επιχειρήσεις και τομείς της οικονομίας (Storie D., 2006:21). Ειδικότερα στο σύνολο των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημειώθηκε μία μετακίνηση των κλάδων της μεταποιητικής δραστηριότητας προς τις χώρες μέλη της Ανατολικής Ευρώπης. Αυτό από την μία είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν οι θέσεις εργασίας αυτών των κλάδων στις παλιές βιομηχανικές χώρες, αλλά από την άλλη να αυξηθούν αντίστοιχα οι θέσεις εργασίας στις νεοεισερχόμενες χώρες.

Παράλληλα, στις «παλιές χώρες» αυξήθηκαν οι θέσεις εργασίας σε κλάδους των υπηρεσιών όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, κοινωνικές και οι προσωπικές υπηρεσίες (Storie D., 2006:27-29). Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των αναδιαρθρώσεων στην απασχόληση τέσσερις εκδοχές πολιτικής αναφέρονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η εφαρμογή της «νεοφιλελεύθερης συνταγής», η πολιτική της προστασίας, η πολιτική της αποζημίωσης και οι ενεργητική βιομηχανική και εργασιακή πολιτική. Οι υποστηρικτές της «φιλελευθεροποίησης» υποστηρίζουν ότι η προσαρμογή της προσφοράς εργασίας στη ζήτηση επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα από την αγορά παρά από το κράτος και τονίζουν ότι, η πολιτική απασχόλησης θα πρέπει να περιοριστεί ακριβώς στην υποστήριξη της

λειτουργίας της αγοράς χωρίς να λειτουργεί αναδιανεμητικά. Η πολιτική της προστασίας αναφέρεται στον προστατευτισμό (π.χ. δασμοί, ποσοτώσεις στις εισαγωγές ομοειδών προϊόντων από τρίτες χώρες) και τις επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις. Οι επιδοτήσεις αναφέρονται στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων και των ανέργων και τα ταμεία αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων και τέλος, τα μέτρα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης αναφέρονται σε δράσεις σύζευξης των εργαζομένων με τις θέσεις εργασίας, την κινητικότητα, την επανακατάρτιση και τις προσωρινές επιδοτήσεις απασχόλησης των εργαζομένων σε συνδυασμό με την ενεργητική προώθηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (Storie D., 2006:57).

Ο τρίτος άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι αντιλήψεις για τις πολιτικές απασχόλησης, επικεντρώνεται στην οικονομική προσέγγιση με τη στενή έννοια του όρου. Ειδικότερα στην αντίληψη για τον οικονομικό κύκλο, τις δυσαρμονίες στην ισορροπία των καμπυλών προσφοράς και ζήτησης εργασίας και στο ρόλο των πολιτικών απασχόλησης στην αντιμετώπιση των παρεκκλίσεων από την ομαλή εξέλιξη του οικονομικού κύκλου.

Σύμφωνα με αυτές τις αντιλήψεις, η σταθερότητα των τιμών και ο ισορροπημένος προϋπολογισμός, συμβάλουν στη διατήρηση των επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα και αυτό επηρεάζει τις αποδόσεις της αγοράς εργασίας μέσω δύο τουλάχιστον καναλιών: α) με την ενίσχυση των επενδύσεων και της συσσώρευσης του κεφαλαίου που αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας και τον όγκο της απασχόλησης και β) καθώς η αύξηση των επενδύσεων διευκολύνεται από την πτώση των πραγματικών επιτοκίων, αυξάνεται η διάχυση της καινοτομίας η οποία διευρύνει ακόμα περισσότερο την παραγωγικότητα της εργασίας. Η τελευταία τροφοδοτεί ακόμα περισσότερο την απασχόληση αλλά και τις αναπτυξιακές επιδόσεις της οικονομίας γενικότερα. Από αυτή την οπτική, ο ρόλος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης συζητείται στο πλαίσιο του οικονομικού μοντέλου της γενικής ισορροπίας όπου οι πολιτικές απασχόλησης συνδέονται με το κόστος συναλλαγής (transaction cost) και τις εξωτερικές επιδράσεις (externalities) στον οικονομικό κύκλο.

Μέχρι και τη δεκαετία του 1980, όταν άρχισε να εγκαταλείπεται σταδιακά η Κεϋνσιανή Οικονομική Πολιτική, ο ρόλος των πολιτικών απασχόλησης αναφερόταν στην υποστήριξη των μεταβολών στον οικονομικό κύκλο με το να λειτουργούν αποτρεπτικά κατά την καθοδική του φάση, ανασχετικά στον πληθωρισμό κατά την ανοδική του φάση υποστηρικτικά στη διαρθρωτική αλλαγή στην οικονομία γενικά. (Καραμεσίνη Μ., 2005α:

39). Με αφετηρία αυτή τη θεώρηση, οι πολιτικές απασχόλησης υποτάσσονται στην αντιπληθωριστική σταθεροποιητική οικονομική πολιτική και η ανεργία αντιμετωπίζεται είτε ως κυκλική είτε ως διαρθρωτική. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση η διαρθρωτική ανεργία προέρχεται είτε από τις ακαμψίες της αγοράς εργασίας που οδηγούν σε μισθούς υψηλότερους αυτών της ανταγωνιστικής ισορροπίας, είτε από την αναντιστοιχία των γνώσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με τις απαιτήσεις της ζήτησης εργασίας (Σκουτέλης Γ., 1997, Δεδουσόπουλος Α., 2000, Καραμεσίνη Μ., 2005α:39). Αυτές οι αδυναμίες περιστρέφονται γύρω από την άρση της προστασίας των εργαζομένων με την ευελιξία και την απορύθμιση της αγοράς εργασίας ώστε να ενισχυθούν η ζήτηση για εργασία χαμηλής αμοιβής και περιορισμένης κοινωνικής προστασίας και η προσφορά μέσω των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και του περιορισμού των παθητικών πολιτικών επιδότησης της ανεργίας καθώς και των «πρόωρων» συνταξιοδοτήσεων. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικές απασχόλησης αναφέρονται κυρίως στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ανεργίας με την παροχή επιδομάτων ανεργίας, την εφαρμογή μέτρων πρόωρης συνταξιοδότησης και την απασχόληση στο δημόσιο τομέα και στα μέτρα των ενεργητικών πολιτικών που επιδιώκουν την αντιμετώπιση της ανεργίας που θεωρείται ότι οφείλεται κυρίως στις αναδιαρθρώσεις.

2.2 Πολιτικές Απασχόλησης και Ενεργητικά Μέτρα

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων, στα περισσότερα κράτη καθιερώθηκαν ειδικά προγράμματα, τα οποία αρχικά επικεντρώθηκαν στην παροχή επιδομάτων και παροχών κοινωνικής προστασίας προς τους ανέργους, πρόσθετα στα επιδόματα ανεργίας που ήδη στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης λειτουργούσαν πριν από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τέλος συμπληρώθηκαν με προγράμματα κινητοποίησης των ίδιων των ανέργων για εξεύρεση απασχόλησης ή και επενδύσεων που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας (Alber J., 1995). Έτσι αναπτύχθηκαν διάφορα είδη πολιτικών απασχόλησης των οποίων ο βασικός στόχος είναι η δημιουργία εκείνων των συνθηκών που ενισχύουν τη συνολική απασχόληση περιοχών και κλάδων της οικονομίας καθώς και ειδικών κατηγοριών ατόμων. Βέβαια η εμφάνιση και η ανάπτυξη των πολιτικών απασχόλησης δεν ακολούθησε γραμμική πορεία.

Κατά την περίοδο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι πολιτικές απασχόλησης ακολουθούσαν το πρότυπο Rehn-Meider, σύμφωνα με το οποίο η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, η

μισθολογική πολιτική αλληλεγγύης (μείωση μισθολογικών ανισοτήτων) και οι επιλεκτικές ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (προγράμματα δημιουργίας θέσεων απασχόλησης κι ενίσχυση της επαγγελματικής και γεωγραφικής προτεραιότητας) αποτελούν συστατικά στοιχεία για τη διασφάλιση της πλήρους απασχόλησης και της σταθερότητας των τιμών (Γράβαρης Δ.,1991, Peterson M. 2001, Καραμεσίνη Μ., 2005α: 38). Ωστόσο, με την ανάδειξη κυβερνήσεων νεοφιλελεύθερου προσανατολισμού κατά τη δεκαετία του 1980 (Ρέιγκαν στις Η.Π.Α. και Θάτσερ στο Ην. Βασίλειο), αρκετές χώρες αλλά και οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί εγκατέλειψαν το μοντέλο της πλήρους απασχόλησης.

Το 1986, ο Ο.Ο.Σ.Α. δημοσίευσε την έκθεση Dahrendorf για την ευελιξία στην αγορά εργασίας, στο οποίο υπογραμμίστηκε ότι η ευελιξία στην αγορά εργασίας κατέχει πρωταρχική θέση μεταξύ των αναγκαίων διαρθρωτικών αλλαγών για την άνοδο των επιπέδων συνολικής απασχόλησης (Καραμεσίνη Μ., 2005α:46). Έτσι σε αρκετές χώρες επιδιώχθηκε η απορύθμιση των αγορών εργασίας για την οικονομική μεγέθυνση και την ενίσχυση της απασχόλησης. Σ' αυτό το πλαίσιο, οι προτεραιότητες στις πολιτικές ευελιξίας της αγοράς εργασίας, υπερτερούν των πολιτικών απασχόλησης για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Το 1994, δηλαδή οχτώ χρόνια αργότερα, η στρατηγική απασχόλησης του Ο.Ο.Σ.Α. συνιστούσε την εφαρμογή μίας μακροοικονομικής πολιτικής, τέτοιας που θα μπορούσε να ενθαρρύνει την οικονομική μεγέθυνση σε άμεση συνάρτηση με τις διαρθρωτικές πολιτικές ενίσχυσης της αειφορίας, δηλαδή να είναι αντιπληθωριστική (OECD, 1994a). Αυτός ο προβληματισμός με βάση τον οποίο διατυπώνονται οι κατευθύνσεις των πολιτικών για την απασχόληση στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. και της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιστρέφεται γύρω από τον άξονα του «φυσικού ποσοστού ανεργίας» ή του ποσοστού ανεργίας που δεν επιταχύνει τον πληθωρισμό (Non Accelerated Inflation Rate of Unemployment, NAIRU) και συνεπώς δεν επιδιώκεται ο περιορισμός του κάτω από ένα ορισμένο επίπεδο (Δεδουσόπουλος Α., 2000, Turner D. - Boone L.- Giorno Cl. - Meacci M. - Rae D.- Richardson P., 2001, Γράβαρης Δ - Παπαδόγαμβρος Β., υπό έκδοση). Σ' αυτό το πλαίσιο, οι στόχοι των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης περιορίζονται στα όρια που διαμορφώνονται μεταξύ του πραγματικού ποσοστού ανεργίας και του δείκτη NAIRU ο οποίος σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ο.Ο.Σ.Α. είναι σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα στην Ελλάδα. Από 4,6 που ήταν το 1980, ανήλθε σε 8,8 το 1995 και 9,5 το 1999 (Turner D. - Boone L.- Giorno Cl. - Meacci M. - Rae D. - Richardson P., 2001:192). Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι με τις πολιτικές απασχόλησης και ειδικότερα με τις ενεργητικές πολιτικές, επιδιώκεται ο περιορισμός των

επιπέδων ανεργίας μέχρι εκείνο το κατώφλι που δεν τροφοδοτεί πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία. Επίπεδο ανεργίας που οριοθετεί και τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις αναφορικά με τις δυνατότητες επίδρασης των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στη μείωση της.

Πέρα από την κριτική που ασκήθηκε στη λειτουργία του NAIRU, ως εργαλείο άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής και προσανατολισμού των πολιτικών απασχόλησης (Καραμεσίνη Μ., 2005β:95), η υιοθέτησή του οριοθετεί το πλαίσιο παρέμβασης που επιδιώκεται με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Έτσι η στρατηγική απασχόλησης του Ο.Ο.Σ.Α. και των χωρών μελών του επικεντρώθηκε στα παρακάτω σημεία:

1. Εφαρμογή μακροοικονομικών πολιτικών που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη συνδυάζοντας διαρθρωτικές και αντιπληθωριστικές πολιτικές.
2. Ενδυνάμωση της δημιουργίας και διάδοσης της τεχνολογικής καινοτομίας με τη βελτίωση του πλαισίου για την ανάπτυξή του.
3. Ενίσχυση της ευελιξίας του χρόνου εργασίας τόσο κατά την καθημερινή εργασία όσο και κατά τη συνολική διάρκεια του εργασιακού βίου του ατόμου.
4. Καλλιέργεια επιχειρηματικού κλίματος με την εξάλειψη των δεσμεύσεων και των περιορισμών που εμποδίζουν τη δημιουργία και την επέκταση των επιχειρήσεων.
5. Περισσότερο ευέλικτος καθορισμός της αμοιβής της εργασίας με τη μετακίνηση των περιορισμών που εμποδίζουν την προσαρμογή των μισθών στις τοπικές συνθήκες και τα ατομικά επίπεδα δεξιοτήτων, ειδικότερα για τους νέους.
6. Μεταρρύθμιση των παροχών προστασίας της απασχόλησης που εμποδίζουν την επέκταση της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα.
7. Ενίσχυση της έμφασης στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και ενδυνάμωση της αποτελεσματικότητάς τους.
8. Βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με ευρέως φάσματος αλλαγές στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης.
9. Μεταρρύθμιση των συστημάτων προστασίας από την ανεργία (επιδόματα και άλλες παροχές) και της αλληλόδρασής τους με τα συστήματα φορολογίας έτσι ώστε η επίτευξη της

αρχής της ισότητας να έχει κατά το δυνατό περιορισμένες επιδράσεις στην αποτελεσματικότητα των αγορών εργασίας.

10. Ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων, έτσι ώστε να περιοριστούν οι μονοπωλιακές τάσεις και να μειωθεί η επίδραση των μηχανισμών «περιχαράκωσης και δημιουργίας αποκλεισμών» (insider-outsider mechanisms) συνεισφέροντας ταυτόχρονα σε μία περισσότερο καινοτόμα και δυναμική οικονομία (OECD, 2006:24).

Με βάση αυτές τις κατευθύνσεις, σχεδιάστηκαν κι εφαρμόστηκαν οι πολιτικές απασχόλησης των χωρών μελών του Ο.Ο.Σ.Α. από το 1994 μέχρι και σήμερα. Φυσικά, είναι εμφανής ο περιορισμένος ρόλος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στο συνολικό πλέγμα των πολιτικών που στοχεύουν στην αύξηση της απασχόλησης. Επίσης στο προαναφερόμενο πλέγμα πολιτικών για την απασχόληση οι γενικές πολιτικές μακροοικονομικής ισορροπίας, ενίσχυσης των τεχνολογικών καινοτομιών, ευελιξίας και περιορισμού της κοινωνικής προστασίας υπερτερούν των ενεργητικών πολιτικών και των πολιτικών αναβάθμισης των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης γίνονται αντιληπτές ως ένα επικουρικό σύνολο μέτρων που προσανατολίζεται προς την ενίσχυση της προσφοράς εργασίας με την ανάδειξη των στρατηγικών ενεργοποίησης των ατόμων εργάσιμης ηλικίας και τη διεύρυνση των ευκαιριών απασχόλησης ειδικών ομάδων του πληθυσμού όπως είναι οι νέοι, οι γυναίκες οι μακροχρόνια άνεργοι, μετανάστες και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, παρεμβαίνοντας κυρίως στο σκέλος της διαρθρωτικής ανεργίας και της ανεργίας τριβής αφού θεωρεί λίγο ως πολύ δεδομένη τη ζήτηση εργασίας. Όμως με αυτόν τον τρόπο, οι πολιτικές απασχόλησης οριοθετούνται από τους άξονες της ανταγωνιστικότητας.

Παρά ταύτα, μετά από δέκα χρόνια εφαρμογής του προαναφερόμενου μείγματος πολιτικών, σύμφωνα με τις αξιολογήσεις του Ο.Ο.Σ.Α., σε αρκετές χώρες μέλη του δεν υπήρξε ουσιαστική βελτίωση της απασχόλησης (Employment Outlook 2006: 42). Πιο συγκεκριμένα με δημοσιονομική πειθαρχία, της τεχνολογικής και παραγωγικής καινοτομίας καθώς επίσης της ευελιξίας στην οργάνωση της εργασίας και τη δομή της απασχόλησης. Το παραπάνω πλαίσιο καθορίζει το εύρος των πολιτικών απασχόλησης και ειδικότερα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. Με βάση τις παραπάνω οριοθετήσεις, επιδιώκεται η αναδιάρθρωση της σχέσης μεταξύ των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και των πολιτικών κοινωνικής προστασίας από τις επιπτώσεις της ανεργίας (επιδόματα ανεργίας, απασχόληση στο δημόσιο

και τον κοινωνικό τομέα, πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, αποζημιώσεις απολύσεων κ.ά.), κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι πόροι που τώρα διατίθεται για τις παθητικές πολιτικές να δαπανηθούν για τα ενεργητικά μέτρα απασχόλησης.

Για τη διευκόλυνση αυτής της προσπάθειας, το 2002 αναδιαμορφώθηκαν και τα συστήματα ταξινόμησης των πολιτικών απασχόλησης από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από το 1985 έως και το 2002, οι παθητικές πολιτικές απασχόλησης αναφέρονταν μόνο στα επιδόματα ανεργίας και τα μέτρα πρόωρης συνταξιοδότησης. Αντίστοιχα, οι ενεργητικές πολιτικές αναφέρονταν, στις δημόσιες.

Σε αρκετές χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ελλάδα, Ιταλία), της Ανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία) τα επίπεδα απασχόλησης παραμένουν κάτω του 60% και ταυτόχρονα τα επίπεδα ανεργίας είναι ιδιαίτερα υψηλά, κάτι που δείχνει την απουσία διαθέσιμων θέσεων απασχόλησης.

Η συμμετοχή των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων η οποία αυξήθηκε σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ο.Ο.Σ.Α., εξακολουθεί να παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα στις περισσότερες χώρες.

Παραμένουν οι δυσκολίες ενίσχυσης των προοπτικών απασχόλησης των νέων και των εργαζομένων με χαμηλές δεξιότητες σε πολλές χώρες σε αντίθεση με τις αυξητικές τάσεις που σημειώνονται στην απασχόληση των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και τις γυναίκες.

Παρατηρούμε επίσης, επίμονη παρουσία της χαμηλά αμειβόμενης εργασίας και της φτώχειας σε αρκετές χώρες, εντός και εκτός Ευρώπης, όπως Καναδάς, Ουγγαρία, Κορέα, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Οι υπηρεσίες απασχόλησης, η κατάρτιση στην αγορά εργασίας, τα μέτρα για τη μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση στην απασχόληση, την επιδοτούμενη απασχόληση και τα μέτρα για τους αναπήρους (επαγγελματική αποκατάσταση ή/ και εργασία), είναι πράγματα τα οποία ούτε αυτά λείπουν από το παρασκήνιο.

Από το 2002 κι έπειτα, προκειμένου οι βάσεις δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ο.Ο.Σ.Α. να ανταποκριθούν στον επιλεκτικό προσανατολισμό των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, ταξινομούν τις ενεργητικές και τις παθητικές πολιτικές σε δύο επιμέρους κατηγορίες κυρίως με βάση τα κριτήρια του είδους των δράσεων (π.χ. υπηρεσίες τοποθέτησης κίνητρα απασχόλησης κ.ά.) και κατά είδος δαπανών (π.χ. μεταβιβάσεις στα

άτομα) (Eurostat, 2005). Έτσι με κριτήριο το είδος των δράσεων οι πολιτικές απασχόλησης στη νέα ταξινόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

1. Τις Υπηρεσίες Απασχόλησης που αναφέρονται στις υπηρεσίες που παρέχονται από τις Υπηρεσίες Απασχόλησης προς τους φορείς που συμβάλουν στην ένταξη των ανέργων και των άλλων αναζητούντων απασχόληση καθώς επίσης και άλλες δραστηριότητες όπως το διοικητικό και διαχειριστικό κόστος των πολιτικών απασχόλησης.
2. Τα ενεργητικά μέτρα απασχόλησης που αναφέρονται στην κατάρτιση, την κυκλική εργασία (job rotation) και το μοίρασμα της εργασίας (job sharing), τα κίνητρα απασχόλησης, την ένταξη των αναπήρων, την άμεση δημιουργία θέσεων εργασίας όπως είναι η κοινωνική απασχόληση, τα κίνητρα αυτοαπασχόλησης ή και έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας και
3. Τα παθητικά μέτρα απασχόλησης που διακρίνονται σε αυτά που επιδιώκουν την εισοδηματική στήριξη των ανέργων και στην πρόωρη συνταξιοδότηση.

Με βάση δε το κριτήριο του είδους των δαπανών διακρίνονται στις άμεσες μεταβιβάσεις προς τα άτομα (μείωση εισφορών ή χρηματοδοτήσεις), μεταβιβάσεις προς τις επιχειρήσεις και τέλος δαπάνες λειτουργίας των φορέων παροχής υπηρεσιών και αγαθών προς τα άτομα και τις επιχειρήσεις. Με λίγα λόγια, θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ των πολιτικών απασχόλησης ορισμένους των πολιτικών για την αγορά εργασίας) γενικά και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.

2.3 Κατευθύνσεις των παθητικών και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης

Όπως φάνηκε παραπάνω, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης είναι επιλεκτικές πολιτικές και επικεντρώνονται σε ειδικές υποκατηγορίες (ομάδες) των ατόμων που είναι εργάσιμης ηλικίας. Αντίθετα, οι πολιτικές για την απασχόληση συνολικά δεν αναφέρονται σε ειδικές ομάδες του εργατικού δυναμικού.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αναφέρονται κυρίως στην αύξηση των πιθανοτήτων απασχόλησης ή και τη βελτίωση των εισοδηματικών προοπτικών για τα άνεργα άτομα ή τις

ομάδες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες εισόδου στην αγορά εργασίας, ενώ οι πολιτικές για την απασχόληση γενικά στοχεύουν στην παροχή εισοδηματικής στήριξης στους ανέργους ή τους πρόωρα αποχωρούντες, χωρίς να επιδιώκουν εκ των προτέρων την άμεση βελτίωση των επιδόσεων της αγοράς εργασίας (Employment in Europe, 2006: 120).

Κατά την τελευταία δεκαπενταετία σε πολλές χώρες, υπήρξε μία αυξανόμενη επικέντρωση στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης καθώς οι διεθνείς οργανισμοί συστήνουν τη μετατόπιση από τα παθητικά προς τα ενεργητικά μέτρα απασχόλησης (OECD, 1994a). Σύμφωνα με αυτές τις εκτιμήσεις, οι πολιτικές απασχόλησης κατά την περίοδο 1974-1990 κυριαρχούνταν από τις πολιτικές μείωσης της προσφοράς εργασίας (πρώρες συνταξιοδοτήσεις, ενίσχυση επιδομάτων ανεργίας και προσλήψεις ανέργων στο δημόσιο) και ταυτόχρονα, τις πολιτικές ενίσχυσης της ζήτησης εργασίας από τις επιχειρήσεις διαμέσου της σύνδεσης των επιδοτήσεων για νέες επενδύσεις με τον αριθμό των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούσαν ή με την επιδότηση του μισθολογικού κόστους εφόσον προσλάμβαναν κάποια άτομα ανεξάρτητα από τις επενδύσεις που πραγματοποιούσαν.

Οι αναδιαρθρώσεις στην οικονομία και τη δομή της απασχόλησης των ανεπτυγμένων χωρών, καθώς και η προώθηση των μέτρων ευελιξίας στην αγορά εργασίας έφεραν στο προσκήνιο τις ενεργητικές πολιτικές ως μέτρο ενίσχυσης της προσφοράς εργασίας (Κικίλιας και Χλέτσος, 2002, Καραμεσίνη Μ., 2005α:63). Όμως παρά τις επικλήσεις ότι αποτελούν πρόσφορες πολιτικές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ανεργίας, αυτές στην πράξη λειτουργούν διαφορετικά. Δηλαδή, περισσότερο ως μέτρο ενίσχυσης των αποθεμάτων εργασίας και τροφοδότησης του «εφεδρικού βιομηχανικού στρατού» (σύμφωνα με τη θεωρία του Μαρξ), επιδεινώνοντας τις συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων και λειτουργώντας επικουρικά προς την ενίσχυση της χαμηλά αμειβόμενης και ευέλικτης απασχόλησης.

Στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αποδίδεται κυρίως ο ρόλος της διευκόλυνσης των ανέργων για την άμεση επιστροφή τους στην εργασία καθώς και της δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών για τα ανενεργά άτομα ώστε να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα όμως, τους αποδίδεται και ο ρόλος της αντιμετώπισης των προβλημάτων απασχόλησης που έχουν οι μειονεκτούντες εργαζόμενοι.

Όπως σημειώνεται στην έκθεση Employment in Europe του 2006 που εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο τελικός στόχος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης δεν θα έπρεπε να είναι μόνο η βελτίωση των επιπέδων απασχόλησης, η μείωση των δεικτών ανεργίας

και ο περιορισμός της εξάρτησης των μειονεκτούντων ατόμων από τα επιδόματα. Στόχος τους είναι επίσης να συνεισφέρουν στη βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας της εργασίας καθώς και στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Έτσι, οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικαλούνται την ορθολογικοποίηση των ενεργητικών πολιτικών με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο τους κατά τη διαδικασία σύζευξης της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας η οποία συντελείται με την παρουσία εξωτερικών επιδράσεων και περιλαμβάνει επίσης το κόστος συναλλαγής. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη αν δεν υπήρχαν οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης οι άνεργοι θα έτειναν να αφιερώνουν περιορισμένους πόρους για την αναζήτηση απασχόλησης, ενώ οι επιχειρήσεις θα αντιμετώπιζαν υψηλότερο κόστος για να καλύψουν τα κενά των θέσεων εργασίας με αποτέλεσμα να προσφέρουν λιγότερες θέσεις συνολικά (Employment in Europe, 2006: 123).

Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνει η υποστήριξη αυτής της πολιτικής είναι τέσσερα: η υποστήριξη της αναζήτησης απασχόλησης, η κατάρτιση, οι επιδοτήσεις της απασχόλησης και η άμεση δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο δημόσιο ή το μη κερδοσκοπικό τομέα της οικονομίας.

Η υποστήριξη της αναζήτησης απασχόλησης περιλαμβάνει ένα φάσμα διαφορετικών δράσεων, όπως είναι ο συνδυασμός της ευελιξίας με την ασφάλεια (flexicurity) και η συμβουλευτική, αν και σε αρκετές περιπτώσεις τέτοιου είδους υπηρεσίες συνδέονται με την εντατικότερη παρακολούθηση των απαιτήσεων για την αναζήτηση εργασίας όταν ο άνεργος λαμβάνει επιδόματα ανεργίας. Βασικό μέτρο ενεργητικής πολιτικής, είναι επίσης η κατάρτιση η οποία αντιπροσωπεύει μία μεγάλη αναλογία στο συνολικό κόστος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης σε πολλές χώρες. Ο στόχος της κατάρτισης είναι να τροποποιήσει ή να συμπληρώσει τις δεξιότητες των αναζητούντων εργασία ώστε αυτές να ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη προσέγγιση στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και συνεπώς να συμβάλλουν, είτε στην εξεύρεση απασχόλησης είτε στη βελτίωση του εισοδήματός τους.

Ωστόσο, οι διαθέσιμες επισκοπήσεις αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κατάρτισης με βάση μικρο-οικονομικές αξιολογήσεις, έδειξαν χαμηλά επίπεδα επίτευξης, είτε απασχόλησης για τους ανέργους είτε βελτίωσης του εισοδήματός για τους εργαζομένους (Employment in Europe, 2006).

Ένα άλλο μέτρο πολιτικής, είναι η επιδότηση της απασχόλησης. Εδώ αναφέρονται κυρίως μέτρα επιδότησης ενός μέρους του κόστους εργασίας με τη μορφή απαλλαγής των

εργοδοτών από την καταβολή εισφορών ή με τη μορφή άμεσης χρηματικής καταβολής ενός μέρους της αμοιβής της εργασίας από το κράτος προς τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, σύμφωνα με ορισμένες οικονομετρικές εκτιμήσεις η αποτελεσματικότητα των επιδοτήσεων στην καθαρή αύξηση της απασχόλησης περιορίζεται σημαντικά εξαιτίας των πιέσεων που αυτές ασκούν στην αύξηση του γενικού επιπέδου των μισθών (Cahuc P. and Zylberberg A, 2004:126). Άλλοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η συνολική απασχόληση θα μπορούσε να αυξηθεί με τις επιδοτήσεις, εφόσον αυτές συμπληρώνουν τους χαμηλούς μισθούς οι οποίοι χρηματοδοτούνται με την υψηλή φορολογία ή τις ασφαλιστικές εισφορές των υψηλών μισθών κι έτσι ενδέχεται να περιοριστεί η ελαστικότητα της ζήτησης εργασίας χαμηλών δεξιοτήτων με γενικότερο στόχο τη συνολική αύξηση της απασχόλησης της οικονομίας.

Ως σημαντικό μέτρο ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης αναφέρεται επίσης η άμεση δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο δημόσιο ή το μη-κερδοσκοπικό τομέα της οικονομίας. Αυτό το μέτρο πολιτικής εφαρμόστηκε κυρίως κατά την περίοδο της ενοποίησης της Γερμανίας και θεωρείται ως ένα μέτρο που ενδέχεται, εφόσον η διάρκειά του είναι περιορισμένη, να συμβάλει στην ένταξη των ωφελουμένων που δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στην ανοιχτή αγορά εργασίας (Employment in Europe, 2006).

Καταλήγοντας, για την ενίσχυση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης οι Διεθνείς Οικονομικοί και Πολιτικοί Οργανισμοί (Ο.Ο.Σ.Α., Ε.Ε.) και οι εθνικές κυβερνήσεις των χωρών μελών της ευρωπαϊκής ένωσης, επιμένουν σχετικά με την ανακατανομή των δαπανών μεταξύ των ενεργητικών και των παθητικών πολιτικών απασχόλησης σε όφελος των πρώτων, αλλά και στη συνολική τους αύξηση προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της ανεργίας. Το ακριβές μείγμα των δαπανών για τις πολιτικές απασχόλησης δείχνει τις προτεραιότητες των κυβερνητικών πολιτικών αναφορικά με την απασχόληση, δηλαδή αν αυτές θα αναφέρονται στην κοινωνική προστασία των ανέργων με ταυτόχρονη ενίσχυση της ενεργούς ζήτησης, χάρη στην ενίσχυση του εισοδήματος των εργαζομένων ή αν θα επικεντρώνονται κυρίως στην αντιμετώπιση των επιλεκτικών προβλημάτων απασχόλησης για συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.

2.3.1 Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα: η περίπτωση των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει μέχρι στιγμής στο παραπάνω υποκεφάλαιο, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης εφαρμόστηκαν αρχικά ως πολιτικές διευκόλυνσης της ζήτησης εργασίας στο πλαίσιο του υποδείγματος Rehn-Meidner, όπου η έμφαση είναι στη μακροοικονομική πολιτική. Από τη δεκαετία του 1980 και μέχρι σήμερα, εφαρμόζονται ως μέτρα μικροοικονομικής πολιτικής με τα οποία επιδιώκεται, η ενίσχυση της προσφοράς εργασίας και η διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στα ευέλικτα παραγωγικά σχήματα. Στην Ελλάδα οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αναπτύχθηκαν συστηματικά στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με τη χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και εντάχθηκαν εξ αρχής στα μέτρα μικροοικονομικής παρέμβασης.

Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα επιδότησης των εργοδοτών για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ξεκίνησαν το 1983 οπότε και επιδοτήθηκαν 4.624 θέσεις εργασίας και σταδιακά ανήλθαν, μετά το 1987 και μέχρι σήμερα, σε περίπου 20.000-22.000 επιδοτούμενες θέσεις εργασίας ανά έτος (Δημουλάς Κ., 2002:101). Αντίστοιχα τα προγράμματα επιδότησης των νέων ελευθέρων επαγγελματιών άρχισαν να εφαρμόζονται το 1986 οπότε επιδοτήθηκαν 1.100 άνεργοι για τη δημιουργία της ατομικής τους επιχείρησης, το 1987 ήταν 5.409 άτομα και έκτοτε κυμαίνονται μεταξύ 7.500 και 10.000 άτομα σε ετήσια βάση.

Αποτέλεσμα των παρατεταμένων υψηλών ποσοστών ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας και της ανεργίας των νέων, είναι να αυξάνουν σημαντικά τα ποσοστά αυτών που δεν λαμβάνουν επιδόματα ανεργίας. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης, σε συνδυασμό με τις περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται μετά το 1985 είναι τα χαμηλά επίπεδα χρηματοδότησης των πολιτικών απασχόλησης συγκριτικά με τις ανάγκες που θα πρέπει να καλυφθούν, παρά την αυξητική τάση που παρουσιάζουν με τη χρονική εξέλιξη.

3 ΕΥΕΛΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΩΣ ΑΠΟΡΡΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 Ορισμός ευελιξίας

Με τον όρο «ευελιξία» αποδίδεται στα ελληνικά, ο αγγλικός όρος «flexibility», που μεταφράζεται και σαν «ευκαμψία» ή «ελαστικότητα». Παρά το γεγονός ότι για ορισμένους μπορεί να πρόκειται για δευτερεύον γλωσσολογικό ή μεταφραστικό ζήτημα, είναι ακριβέστερο να αποδίδουμε τον όρο flexibility με την λέξη «ευελιξία» παρά με τον όρο «ελαστικότητα». Οι δύο έννοιες συγγενεύουν σε ορισμένα στοιχεία τους, δύσκολα όμως μπορούν να εκληφθούν σαν συνώνυμες. Η ελαστικότητα είναι κυρίως μικροοικονομική και κατεξοχήν βραχυπρόθεσμη έννοια, που ανήκει στο νέο-κλασικό παράδειγμα. Αντίθετα, όπως θα δούμε, η ευελιξία έχει και σημαντικές μακροοικονομικές, μεσοπρόθεσμες ποσοτικές αλλά και ποιοτικές διαστάσεις, που συχνά παραβλέπονται στη θεωρητική αντιπαράθεση.

Η έννοια της ευελιξίας ορίζεται με βάση τα εξής στοιχεία:

- Την ικανότητα του αντικειμένου να κάμπτεται υπό την πίεση εξωτερικών παραγόντων να είναι δηλαδή «εύπλαστο».
- Τη δεκτικότητα σε πειθώ, επιρροή από τρίτους.
- Τη δυνατότητα ανταπόκρισης και ποσοτικής-ποιοτικής προσαρμογής του σε αλλαγές εσωτερικών ή και εξωτερικών δεδομένων (προσαρμοστικότητα).

Στην μακροοικονομική της διάσταση, η ευελιξία ορίζεται ως ικανότητα ενός οικονομικού συστήματος σαφώς καθορισμένου στο χώρο και στο χρόνο και το οποίο διαθέτει συγκεκριμένες δυναμικές ιδιότητες, να μεταβάλλεται προσαρμοζόμενο στις νέες ανάγκες του και στα νέα δεδομένα του περιβάλλοντός του.

Είναι φανερό ότι στην έννοια αυτή ενέχονται διαρθρωτικά στοιχεία και τονίζεται η δυνατότητα αλλαγής του τρόπου ανάπτυξης και των ρυθμιστικών μηχανισμών ενός συστήματος, στο χώρο και στο χρόνο, χωρίς να αλλάζει αναγκαστικά και η ουσία του (π.χ. η σχέση εκμετάλλευσης).

Με την έννοια αυτήν, κανένα σύστημα στο σύνολό του δεν μπορεί να θεωρηθεί άκαμπτο: ακόμα και αν υπάρχουν περιοριστικά δεδομένα (διαρθρωτικά εξωγενή κλπ), ένα σύστημα

εξακολουθεί να διατηρεί ορισμένους βαθμούς ελευθερίας και επιλογής των στρατηγικών για την προσαρμογή του, στα πλαίσια π.χ. της αναζήτησης διεξόδων από την κρίση του. Οι βαθμοί ευελιξίας του συστήματος εκτιμώνται ανάλογα με το κόστος (πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό) που συνεπάγονται οι συγκεκριμένες προσαρμογές του.

Παρά τις έντονες διαφωνίες των θεωρητικών στο θέμα του ορισμού της ευελιξίας κοινός παρανομαστής φαίνεται να είναι το κεντρικό στοιχείο της ευελιξίας: την ικανότητα προσαρμογής στις αλλαγές, είτε αυτές είναι ενδογενείς, είτε εξωγενείς.

3.1.1 Εισαγωγή στην έννοια και το περιεχόμενο της ευελιξίας

Η αυξανόμενη διεθνοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων συνδέεται με πολιτικές αυξανόμενης ευελιξίας στην κατεύθυνση της βελτίωσης της ικανότητας προσαρμογής των επιχειρήσεων στις ανάγκες που δημιουργούν οι κανόνες του ανταγωνισμού. Με αυτή την έννοια, η ευελιξία έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα με πολλαπλές εφαρμογές και συνέπειες οικονομικού και κοινωνικού περιεχομένου σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.

Παράλληλα είναι προφανές ότι η ικανότητα προσαρμογής στα νέα δεδομένα δεν προδικάζει και τα μέσα επίτευξης αυτής της προσαρμογής, ανεξάρτητα βέβαια αν σήμερα η έννοια της ευελιξίας έχει ταυτισθεί με πρακτικές επιλογές που αποβλέπουν στον έλεγχο του εργασιακού κόστους. Η ανάγκη για ευελιξία με στόχο τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων αποτελούσε ανέκαθεν βασική διαπίστωση. Άλλωστε, από τη στιγμή που κανένα επιχειρησιακό σύστημα δεν είναι απόλυτα άκαμπτο, είναι προφανές ότι η θετική εξέλιξη στην πορεία της επιχείρησης εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο μπορεί σε μόνιμη βάση να ανταποκρίνεται στις εξελίξεις του περιβάλλοντος.

Έτσι λοιπόν, η ανάγκη για ευελιξία των λειτουργιών και των στόχων της επιχείρησης, ως γενική έννοια, μπορεί να συγκεντρώνει την κοινή αποδοχή στην προοπτική της αύξησης της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας. Η κρίση του τεύλορικού και φορντικού μοντέλου οργάνωσης της παραγωγής, όπως ολοκληρώθηκε και επικράτησε στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο και οι ακαμψίες που δημιουργήθηκαν απαιτούσαν την ανάγκη προσαρμογής στις νέες απαιτήσεις. Άρχισε να γίνεται πλέον κατανοητό πως η παραγωγικότητα δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τον άμεσα εργαζόμενο

χωρίς να συνεκτιμώνται οι δυνατότητες αλληλεπίδρασης μεταξύ των μέσων εργασίας και ο σημαντικός ρόλος των αναγκών της αγοράς που ωθούν στην αναζήτηση νέων δρόμων.

Η αναζήτηση αυτή γίνεται σήμερα με την έντονη πρωτοβουλία του κεφαλαίου που αξιοποιώντας τον ευνοϊκότερο γι' αυτό σε σύγκριση με το παρελθόν, συσχετισμό δύναμης, προσανατολίζεται σε λύσεις που κατά κανόνα επιβαρύνουν την εργατική πλευρά και την εξωθούν σε πολυποίκιλους συμβιβασμούς υπό το κράτος της ανασφάλειας που κυριαρχεί στην αγορά εργασίας και της διόγκωσης του φαινομένου της ανεργίας.

Αντίθετα, το κεφάλαιο ακολουθεί ιδιαίτερη άρνηση σιωπή και επιφύλαξη απέναντι στην άρση ακαμμιών όταν η διατήρησή τους εξυπηρετεί τα συμφέροντά του. Πρόκειται για τη στάση του απέναντι στην ανάγκη διεύρυνσης του περιεχομένου της εξαρτημένης εργασίας με τα συνεπαγόμενα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα μέσα από την αλλαγή του περιεχομένου της εξάρτησης που επιβάλλει η εξέλιξη της νέας τεχνολογίας αλλά και η αλλαγή του τρόπου οργάνωσης της επιχείρησης και της εργασίας. Είναι προφανές λοιπόν, ότι η μορφή και το περιεχόμενο της εφαρμοζόμενης ευελιξίας είναι προϊόν συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων.

Η σημερινή συγκυρία ενόψει του αυξανόμενου ανταγωνισμού χαρακτηρίζεται από την ένταση των πολιτικών ευελιξίας που κύρια έκφρασή τους έχουν την ευελιξία της εργασίας ως απόρροια μιας μονομερούς προσέγγισης απέναντι στις έννοιες της ανταγωνιστικότητας και της ευελιξίας. Διότι η ευελιξία πρέπει να συνδέεται με τις προτεραιότητες για καινοτόμες παρεμβάσεις στην αγορά με άξονα τη συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου παραγωγικού συστήματος όπου ο τεχνολογικός και διοικητικό-οργανωτικός εκσυγχρονισμός οφείλει να δεσπόζει.

Υπό αυτή την έννοια, πέραν της ευελιξίας της εργασίας διακρίνουμε και την ευελιξία της επιχείρησης και της παραγωγής. Ειδικότερα και σύμφωνα με τον R.Boyer διακρίνουμε πέντε βασικούς άξονες ευελιξίας:

1. *Ευελιξία της οργάνωσης της παραγωγής*: Εστιάζεται στην ανάγκη και τις δυνατότητες προσαρμογής(προσαρμοστικότητας) της παραγωγικής οργάνωσης στις απαιτήσεις της αγοράς. Στηρίζεται σε επιλογές τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού ώστε η οργάνωση της παραγωγής να απαντά σε μια ευρύτητα επιπέδων ζήτησης τόσο από πλευράς όγκου όσο και σύνθεσης. Ο άξονας αυτός προϋποθέτει την εισαγωγή τεχνολογίας πολλαπλών χρήσεων, την υποταγή της αλυσίδας παραγωγής και την

μέγιστη δυνατή διαχείριση της ποσότητας για αποφυγή πλεονάσματος που δεν θα είναι σε θέση να καταναλωθεί προσαρμόζοντας το προϊόν στις ανάγκες τις κατανάλωσης και της στιγμιαίας ζήτησης.

2. *Ευελιξία της ιεραρχίας των ειδικοτήτων*: Στηρίζεται στην προσαρμοστικότητα του απασχολούμενου προσωπικού σε ποικιλία καθηκόντων, απλών ή σύνθετων. Προϋποθέτει ευρύτητα τεχνικής ή γενικής εκπαίδευσης, εναλλαγή του προσωπικού στις θέσεις εργασίας στα πλαίσια μιας ευρύτερης συμμετοχής του εργαζομένου στην παραγωγή του συνολικού προϊόντος , σχετική γειννίαση ανάμεσα στα καθήκοντα – αρμοδιότητες της παραγωγής και του ελέγχου της ,έλλειψη διαχωρισμού ανάμεσα σε μεσαία στελέχη της επιχείρησης και σε εργάτες.
3. *Ευελιξία της κινητικότητας των εργαζομένων*: Στηρίζεται στη δυνατότητα να προσαρμόζεται η απασχόληση και ο χρόνος εργασίας στις απαιτήσεις και τις ανάγκες της τοπικής ή και της γενικότερης συγκυρίας. Προϋποθέτει πιέσεις απέναντι στους κανόνες που διέπουν την εργατική νομοθεσία ως προς τα εργασιακά δικαιώματα, γεωγραφική κινητικότητα ως προς το απασχολούμενο εργατικό δυναμικό , έλλειψη ειδικών δικαιωμάτων των εργαζόμενων που να συνδέονται με τη συγκεκριμένη επιχείρηση, διαφοροποιήσεις μορφών και επιπέδων απασχόλησης και μισθών ανάμεσα στους εργαζόμενους.
4. *Ευελιξία διαμόρφωσης των αμοιβών*: Εστιάζεται στην προσαρμογή των μισθών στην κατάσταση που βρίσκονται οι επιχειρήσεις και γενικότερα η αγορά εργασίας. Προϋποθέτει (σε μακροεπίπεδο) τη διαμόρφωση των μέσων μισθών σε επίπεδα ισορροπίας απέναντι στην ανεργία, σε συνδυασμό με την παραγωγικότητα, τους ρόλους συναλλάγματος και την έλλειψη του κατώτατου μισθού. Σε μικροεπίπεδο προϋποθέτει συνεχή αναθεώρηση της πολιτικής αμοιβών σε συνάρτηση με την τοπική συγκυρία, την άρνηση της πρακτικής της εξίσωσης και της σταθερότητας των αμοιβών αλλά και τη διαμόρφωσή τους στα πλαίσια συγκεκριμένων κριτηρίων (απόδοση κέρδη επιχείρησης κλπ.).
5. *Ευελιξία της «φορολόγησης» των επιχειρήσεων*: Στηρίζεται στον περιορισμό των ρυθμίσεων και κρατικών παρεμβάσεων στον τομέα της φορολογίας των επιχειρήσεων για την απασχόληση και της μεταφοράς κοινωνικών δικαιωμάτων που βάλλονται ως παράγοντες επιβάρυνσης με «υπέρογκο» κόστος. Προϋποθέτει την απουσία μέτρων

που ανατιμούν την εργασία, την κατάργηση των κοινωνικών και φορολογικών κατώτατων ορίων και την ελάφρυνση των υποχρεωτικών βαρών των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την ενίσχυση της ιδέας της προσφυγής στην ιδιωτική ασφάλιση.

	ΕΠΑ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑ	ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΣΟΥΗΔΙΑ		Τροποποίηση του συστήματος επαναπρόσληψης ενισχύοντας την ευελιξία και την ασφάλεια	Ενίσχυση των συμβάσεων προσωρινής απασχόλησης	Πολιτικές προστασίας έναντι της ανεργίας Έμφαση στον διάλογο για την κοινωνική προστασία σε περιόδους δυσμενών οικονομικών εξελίξεων
Η.Β.	Προγράμματα κατάρτισης, παροχή συμβουλών και υπηρεσιών ευρέσεως εργασίας		Δυνατότητα ευέλικτης διευθέτησης του χρόνου απασχόλησης σε γονείς με παιδιά κάτω των 6 ετών	Κατώτατος μισθός
ΓΕΡΜΑΝΙΑ (Hartz reform 1)	Ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης Πρακτορεία υπηρεσιών απασχόλησης (Personnel Service Agencies) σε άνεργους, προσφέροντας θέσεις προσωρινής απασχόλησης		Ενίσχυση της μερικής απασχόλησης	Νέα επιδόματα (ALG II) για τους μακροχρόνια άνεργους με αυστηρά κριτήρια χορήγησής τους
ΓΑΛΛΙΑ	Παροχή επιπλέον βοήθειας στους μακροχρόνια άνεργους για την εύρεση εργασίας Επέκταση του προγράμματος ενίσχυσης της απασχόλησης και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις	Κατάργηση ορισμένων ρυθμίσεων που διέπουν το καθεστώς απολύσεων (π.χ. διαπραγματεύσεις με τα συνδικάτα)	Αύξηση των ορίων για τις υπερωρίες και της ευελιξίας του χρόνου εργασίας Ενίσχυση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης για τις μικρές επιχειρήσεις, τους νέους και τους ηλικιωμένους εργαζόμενους	Εφαρμογή αυστηρότερων προϋποθέσεων για την παροχή (μακροχρόνιων) επιδομάτων ανεργίας Αύξηση των επιδομάτων ανεργίας στις περιπτώσεις απολύσεων για οικονομικούς λόγους

Πίνακας 2: Παράδειγμα της ευελιξίας στην Ευρώπη

Πηγή: Σ. Μιχαλάκης και Κ. Φιλίνης (2008)

3.2 Η «τυπική» μορφή απασχόλησης

Στην Ελλάδα, η Εργατική και Ασφαλιστική Νομοθεσία ορίζει την τυπική σχέση απασχόλησης ως εξαρτημένη εργασία πλήρους απασχόλησης με αντάλλαγμα μισθό, που δεν μπορεί να είναι μικρότερος του ελάχιστου νόμιμου και αόριστης διάρκειας, που μπορεί να

λυθεί ανά πάσα στιγμή, με καταγγελία της σύμβασης εργασίας από ένα από τα μέρη, ή αυτοδίκαια, με τη σύνταξη του εργαζόμενου.¹¹

3.3 Οι «άτυπες» ή ευέλικτες μορφές απασχόλησης

Ευέλικτες θεωρούνται, λοιπόν, εκείνες οι μορφές απασχόλησης στις οποίες μία τουλάχιστον παράμετρος δεν ακολουθεί επακριβώς το μοντέλο της τυπικής εξαρτημένης εργασίας που περιγράφηκε προηγουμένως, παρόλο που βασίζονται στο μοντέλο μισθωτής εξαρτημένης εργασίας. Οι παρεκκλίσεις είναι δυνατό να σχετίζονται με το εργασιακό ωράριο, τη χρονική διάρκεια της σύμβασης, τον τόπο όπου παρέχεται η εργασία κ.λ.π.¹²

3.3.1 Τα είδη και οι μορφές της ευέλικτης απασχόλησης

Οι μορφές ευέλικτης απασχόλησης, οι οποίες συναντώνται συχνότερα στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι η μερική απασχόληση, η προσωρινή απασχόληση μέσω συμβάσεων ορισμένου χρόνου και μέσω των Εταιριών Προσωρινής Απασχόλησης, ο δανεισμός εργαζομένων, η τηλεργασία, η κυκλική ή εκ περιτροπής εργασία, η επίπλαστη αυτοαπασχόληση με τη μορφή συμβάσεων έργου ή παροχής υπηρεσιών, η εργασία φασόν, η διευθέτηση του χρόνου εργασίας και η μερική συνταξιοδότηση. Παρακάτω περιγράφονται οι προαναφερθείσες μορφές απασχόλησης και καταγράφονται τα κυριότερα σημεία τους.

3.3.1.1 Μερική απασχόληση (Part time employment)

Η μερική απασχόληση είναι ο τύπος εκείνος της εξαρτημένης εργασίας -αόριστης ή ορισμένης διάρκειας- στην οποία ο εργάσιμος χρόνος υπολείπεται του αντίστοιχου συμβατικού ή νόμιμου που ισχύει για τους πλήρως απασχολούμενους που δραστηριοποιούνται στο ίδιο ή παρεμφερές αντικείμενο ή επάγγελμα. Ο υπολογισμός του χρόνου της μερικής απασχόλησης μπορεί να προσδιοριστεί σε διαφορετικές βάσεις (ημέρα,

¹¹ Πηγή: Γεωργακοπούλου, Β., (1997), «Ευελιξίες της επιχείρησης και της εργασίας», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

¹² Πηγή: Δασκαλάκης, Δ., (1995), «Η ρύθμιση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και οργάνωσης του χρόνου εργασίας», εκδ. Σάκκουλα

εβδομάδα, δεκαπενθήμερο, μήνας, έτος). Ωστόσο, το πιο σύνηθες είναι ο χρονικός υπολογισμός να γίνεται σε ημερήσια ή εβδομαδιαία βάση και ως μερική να νοείται η απασχόληση η οποία δεν υπερβαίνει το όριο των 30 ωρών ανά εβδομάδα.¹³

Υπάρχουν άτομα συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων τα οποία δεν επιθυμούν να εργαστούν με ωράριο πλήρους απασχόλησης, λόγω αυξημένων υποχρεώσεων και άλλα που δε θα ήταν αρνητικά στο ενδεχόμενο αποδοχής μίας τέτοιας θέσης εργασίας. Οι περιπτώσεις αυτές εξυπηρετούν κυρίως:

- Γυναίκες οι οποίες επιθυμούν να συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα, αλλά δεν έχουν τη δυνατότητα μακράς απουσίας από το νοικοκυριό, λόγω φροντίδας τέκνων ή ηλικιωμένων ατόμων.
- Φοιτητές, σπουδαστές ή καταρτιζόμενους.
- Ηλικιωμένους εργαζόμενους που χρειάζονται συμπλήρωση ενσήμων, ώστε να κατοχυρώσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα.
- Άτομα με κάποια μορφή αναπηρίας ή με δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας.
- Ανέργους, ιδιαίτερα τους μακροχρόνια.
- Νεο-εισερχομένους στην αγορά εργασίας, ώστε να διευκολυνθεί η έναρξη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.
- Όλους όσους προτιμούν να εργαστούν με ωράριο μερικής απασχόλησης για συγκεκριμένη χρονική περίοδο της ζωής τους για οποιαδήποτε αιτία.

Σε γενικές γραμμές, η μερική απασχόληση μπορεί να επιφέρει ιδιαίτερος θετικά αποτελέσματα στην τόνωση της προσφοράς εργασίας και κατά συνέπεια στην απασχόληση, εάν υπάρξει το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο προστασίας και η ορθή εφαρμογή αυτού. Αντίστοιχα θετική είναι και η επιρροή που έχει όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα στον κόσμο των επιχειρήσεων.

¹³ Πηγή: <http://www.eurobank-bs.gr/2013/10/01/meriki-apasxolisi-ek-peritropis-ergasia/>

Όμως σε πολλές περιπτώσεις, η μερική απασχόληση μετατρέπεται σε μη ηθελημένη απασχόληση, σε μέσο εντατικοποίησης, σε πρόσχημα για μειωμένες αμοιβές ή ασφαλιστικές κ.λ.π. παροχές, για διακρίσεις σε ζητήματα εργασιακής ανέλιξης, κοινωνικής ένταξης, συνδικαλιστικής οργάνωσης και επιμόρφωσης.

3.3.1.2 Προσωρινή απασχόληση

Η προσωρινή απασχόληση είναι μία σχέση εργασίας κατά την οποία ο υπάλληλος απασχολείται κατά μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης, τις περισσότερες φορές για λόγους κάλυψης θέσεων κατά περιόδους αυξημένου φόρτου εργασίας, αδειών (μητρότητας, ασθένειας, κ.λ.π.) ή για τη διεκπεραίωση συγκεκριμένης εργασίας (project) που έχει αναλάβει η εταιρία.¹⁴ Οι επιχειρήσεις που στρέφονται στην πρόσληψη προσωπικού για προσωρινό διάστημα κάνουν χρήση συμβάσεων ορισμένου χρόνου οι οποίες προβλέπουν λήξη της σχέσεως εργασίας μετά το πέρας του προκαθορισμένου χρονικού διαστήματος.

Αυτό βοηθά την επιχείρηση να ανταποκρίνεται με το καλύτερο δυνατό τρόπο στις ανάγκες της αγοράς, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητά της. Αν και ο απασχολούμενος που έχει προσληφθεί με σύμβαση ορισμένου χρόνου, εργάζεται μέσα σε ένα κλίμα αβεβαιότητας, θετικό είναι το γεγονός πως συχνά δίνει την ευκαιρία σε ανέργους - ιδίως νεαρότερης ηλικίας- να εισέλθουν ή να επανέλθουν στην αγορά εργασίας, αποκομίζοντας νέες γνώσεις και εμπειρίες χρήσιμες για το επόμενο βήμα στην επαγγελματική τους ζωή. Σε τουριστικές χώρες, όπως η Ελλάδα, η προσωρινή απασχόληση αποτελεί βασική μορφή, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

3.3.1.3 Συμβάσεις Ορισμένου Χρόνου (Fixed – term employment)

Η σύμβαση ορισμένου χρόνου παρουσιάζει διαφορές από μία τυπική εργασιακή σχέση ως προς τη διαδικασία που ακολουθείται για τη λύση της σύμβασης καθώς και τα τυχόν δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν. Η χρονική διάρκεια της συγκεκριμένης μορφής απασχόλησης είναι περιορισμένη, ενώ η λήξη αυτής είναι καθορισμένη εξ' αρχής από

¹⁴ Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα της εταιρίας Randstad Hellas (<http://www.randstad.gr>)

αντικειμενικούς παράγοντες όπως η παρέλευση προκαθορισμένης ημερομηνίας, η πραγμάτωση ενός συγκεκριμένου έργου ή η επίτευξη ενός στόχου που έχει τεθεί. Με τη λύση της σύμβασης –η οποία γίνεται αυτοδίκαια και σύμφωνα με τους προβλεπόμενους κατά τη σύναψη όρους- ο εργοδότης δεν υποχρεούται να καταβάλλει αποζημίωση στον εργαζόμενο. Ωστόσο, αποζημίωση οφείλεται σε περίπτωση που κάποιο από τα μέρη της σύμβασης επιθυμεί τη λύση αυτής, πριν τη λήξη της, και δίχως την ύπαρξη σοβαρής αιτιολόγησης.¹⁵

Παρ' όλα αυτά, η ΣΟΧ ίσως και να συγκαλύπτει μία σχέση εργασίας αορίστου χρόνου, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στον εργοδότη να χρησιμοποιεί τον εργαζόμενο «ευέλικτα» δίχως να του καταβάλλει τη σχετική αποζημίωση, με τη σύναψη αλληπάλληλων, συνεχόμενων ή όχι, συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Η συγκεκριμένη σχέση είναι δυνατό να συνάπτεται χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεση του εργαζομένου, στην περίπτωση που εκείνος δεν έχει άλλη επιλογή, είτε ως μέσο αποσταθεροποίησης της απασχόλησής του στην εταιρία, είτε ως μέσο δέσμευσής του σε αυτήν για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Η ΣΟΧ αποτελεί τη συνηθέστερη πρακτική ευελιξίας της εργασίας στην Ελλάδα και συνιστά την πλέον διαδεδομένη έκφραση της προσωρινής απασχόλησης.¹⁶

3.3.1.4 Δανεισμός εργαζομένων

Βασικό χαρακτηριστικό της μορφής απασχόλησης με δανεισμό εργαζομένων είναι η δημιουργία συμβατικής σχέσης ανάμεσα σε τρία διαφορετικά συμβαλλόμενα μέρη, που συνήθως είναι ο εργαζόμενος και περισσότεροι από έναν εργοδότες. Με τον όρο «γνήσιος δανεισμός» νοείται η παραχώρηση ενός εργαζομένου σε τρίτη επιχείρηση για καθορισμένο χρόνο, ενώ παραχωρούσε την εργασία του κανονικά στον αρχικό εργοδότη. Η ευκαιριακή παραχώρηση της εργασίας ενός μισθωτού σε τρίτο πρόσωπο συναντάται συνηθέστερα στο εσωτερικό περιβάλλον ενός ομίλου επιχειρήσεων.

Αυτόματα, με τη σύναψη της σύμβασης δανεισμού μεταβιβάζονται και τα δικαιώματα «εκμετάλλευσης» του εργαζομένου στον τρίτο εργοδότη ο οποίος τελικά τον απασχολεί.¹⁷

¹⁵ Πηγή: Γεωργακοπούλου, Β., (1997), «Ευελιξίες της επιχείρησης και της εργασίας», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

¹⁶ Πηγή: Σ.Ε.Π.Ε., Έκθεση Πεπραγμένων 2004

¹⁷ Πηγή : Λυμπεράκη, Α., Δενδρινός, Γ., (2008), «Ευέλικτη εργασία: Νέες μορφές και ποιότητα απασχόλησης»

Επίσημα, απαγορεύεται στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία, ενώ είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος σε άλλες χώρες της ΕΟΚ. Ωστόσο, στη χώρα μας δεν απαγορεύεται, ούτε ρυθμίζεται με κάποιο τρόπο μία συγκαλυμμένη εκδοχή της μορφής αυτής.¹⁸

➤ Κατά επιχείρηση δανεισμός προσωπικού μέσω πρακτορείων πρόσληψης

Ιδιαίτερη μορφή δανεισμού εργαζομένων είναι και ο κατά επιχείρηση δανεισμός προσωπικού μέσω πρακτορείων πρόσληψης (temporary agency work). Ο χαρακτήρας των γραφείων αυτών είναι κερδοσκοπικός και προσφέρουν προσωρινή απασχόληση στα άτομα που έχουν προσλάβει παραχωρώντας τους σε άλλες επιχειρήσεις έναντι αμοιβής. Το χρονικό διάστημα της προσφοράς εργασίας είναι προσωρινό και εξαρτάται από τις έκτακτες ανάγκες της εκάστοτε επιχείρησης, απαλλάσσοντας την από τη χρονοβόρα διαδικασία αναζήτησης ανθρώπινου δυναμικού. Αν και ουσιαστικά η δανειζόμενη επιχείρηση είναι εκείνη που ασκεί το διευθυντικό δικαίωμα απέναντι στον εργαζόμενο, ο δεύτερος δε συμβάλλεται με αυτήν και τυπικά ανήκει στην εργοδοσία της δανειζουσας επιχείρησης.¹⁹

3.3.1.5 Απασχόληση προσωπικού εργολαβικής επιχείρησης (Out-sourcing)

Στην απασχόληση προσωπικού εργολαβικής επιχείρησης, ο οργανισμός αναθέτει – υπό μορφή εργολαβίας- ένα τμήμα των δραστηριοτήτων και της λειτουργίας του σε εργολαβική εταιρία. Η εργολαβική εταιρία με τη σειρά της, διαθέτοντας το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό, αναλαμβάνει τις υπηρεσίες που της έχουν ανατεθεί είτε σε προσωρινή είτε σε μόνιμη βάση στις κτιριακές εγκαταστάσεις του οργανισμού. Στη δεδομένη περίπτωση, η εργολαβική επιχείρηση είναι ο εργοδότης ο οποίος ασκεί τελικά και το διευθυντικό δικαίωμα.²⁰

¹⁸ Πηγή: Γεωργακοπούλου, Β., (1997), «Ευελιξίες της επιχείρησης και της εργασίας», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

¹⁹ Πηγή: Παπαδημητρίου, Κ., (2007), «Η προσωρινή απασχόληση. Ο κατ' επάγγελμα δανεισμός εργαζομένων», εκδ. Σάκκουλα

²⁰ Πηγή: Κουζής, Ι., (2001), «Εργασιακές Σχέσεις και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Ευελιξία και απορρύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας;», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

3.3.1.6 Απασχόληση προσωπικού στο πλαίσιο λειτουργίας δικτύων επιχειρήσεων

Σε αυτήν τη μορφή ευέλικτης απασχόλησης, γίνεται πρόσληψη ανθρώπινου δυναμικού από τον κεντρικό οργανισμό ενός δικτύου επιχειρήσεων με σκοπό να προσφέρει εργασία στον ίδιο αλλά και στις επιμέρους επιχειρήσεις – μέλη του ευρύτερου περιβάλλοντος του δικτύου και πάντα βασιζόμενο στις ανάγκες που προκύπτουν. Η έννοια της ευελιξίας συνδέεται με το γεγονός ότι ο εργαζόμενος δεν είναι απασχολούμενος σε μία και μοναδική επιχείρηση. Αντίθετα, ο ίδιος εργάζεται σε ένα ευρύτερο δίκτυο επιχειρήσεων. Υπάρχει ενδεχόμενο ο απασχολούμενος να μη συμβάλλεται με το δίκτυο με σύμβαση εργασίας, αλλά με σύμβαση δραστηριότητας στα πλαίσια της οποίας περιλαμβάνονται η απασχόληση σε επιχειρήσεις του δικτύου, η επαγγελματική εκπαίδευση καθώς και η κατάρτισή του.²¹

3.3.1.7 Τηλεργασία (Teleworking)

Ως τηλεργασία ορίζεται η μορφή απασχόλησης η οποία δεν προϋποθέτει τη συνεχή φυσική παρουσία του εργαζομένου στο χώρο εργασίας του. Η Ελληνική νομοθεσία δεν προβλέπει ορισμό της τηλεργασίας και γι' αυτό η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (Ε.Γ.Σ.Σ.Ε.) 2006-2007 υιοθετεί τον ακριβή ορισμό που προβλέπεται από τη συμφωνία-πλαίσιο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2002.

Σύμφωνα με την Ε.Ε., λοιπόν, “τηλεργασία είναι η μέθοδος οργάνωσης και εκτέλεσης της εργασίας, σύμφωνα με την οποία σημαντικό μέρος του χρόνου εργασίας πραγματοποιείται εκτός των εγκαταστάσεων της επιχείρησης και των χώρων όπου παραδίδονται τα αποτελέσματα της εργασίας, ενώ η ίδια η εργασία εκτελείται με τη χρήση πληροφοριακής τεχνολογίας και της τεχνολογίας μεταφοράς δεδομένων (Internet)”.²²

Είναι εύκολο να καταλάβει κανείς πως η αξιοποίηση των εφαρμογών της πληροφορικής και η χρήση των νέων τεχνολογιών αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της τηλεργασίας. Τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούνται δίνουν σε αυτήν την ολόενα και αναπτυσσόμενη μορφή εργοδοσίας ένα χαρακτήρα περισσότερο ευέλικτο όσον αφορά τα χωροχρονικά εργατικά πλαίσια. Η συνεχής χρήση πληροφοριακών συστημάτων για την επεξεργασία

²¹ Ίδια με την προηγούμενη

²² Πηγή: http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0910050s/tn0910050s_2.htm

πληροφοριών και η χρήση κάθε είδους τεχνολογικού εξοπλισμού, όπως ηλεκτρονικό υπολογιστή με πρόσβαση στο διαδίκτυο, τηλέφωνο, φαξ, κ.λ.π. αλλά και τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, όπως κινητή τηλεφωνία, τηλεδιάσκεψη (ήχος/εικόνα), εκτροπή κλήσεων κ.ά. προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα τόσο στον εργοδότη όσο και στον εργαζόμενο που απασχολείται εξ αποστάσεως.²³ Τα βασικά πλεονεκτήματα που απολαμβάνει ένας τηλεεργαζόμενος συνδέονται με:

- Την επίτευξη αρμονίας μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής του.
- Τη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών της εργασίας και συνεπώς την αύξηση της απόδοσής του.
- Τη μεγιστοποίηση του βαθμού εργασιακής ικανοποίησης.
- Τις ευκαιρίες απασχόλησης που δίνονται σε κατοίκους της περιφέρειας, όπου η πρόσβαση είναι δυσχερής, όπως και σε άτομα με ειδικές ανάγκες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες μετακίνησης.²⁴

3.3.1.8 Κυκλική ή εκ περιτροπής εργασία (Job rotation)

Η κυκλική ή εκ περιτροπής εργασία είναι μία τεχνική που αφορά τη συστηματική κατάρτιση και τη συνεχή εκπαίδευση ανέργων, έτσι ώστε να καλύψουν τις κενές θέσεις εργαζομένων, οι οποίες προκύπτουν κατά τη χρονική περίοδο που οι δεύτεροι απουσιάζουν από την επιχείρηση, επίσης για λόγους περαιτέρω εκπαίδευσης και κατάρτισης. Συνεπώς, η συγκεκριμένη μέθοδος εφαρμόζεται κυρίως για να δώσει λύσεις στο χάσμα μεταξύ των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και των απαιτήσεων των νέων τεχνολογικών και παραγωγικών συνθηκών. Η χρονική περίοδος της πρόσληψης του ανέργου αντιστοιχεί στη χρονική διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος που παρακολουθεί ο εργαζόμενος. Μέσα σε αυτό το διάστημα, ο άνεργος εκπαιδεύεται και αργότερα αναλαμβάνει προσωρινά χρέη αντικαταστάτη.²⁵

²³ Πηγή: <http://www.webopedia.com/TERM/T/teleworking.html>

²⁴ Πηγή: Bertin, I. Denbigh, A. (2003), "The Teleworking Handbook", London, A & C Black Publishers Ltd

²⁵ Πηγή: Campion, M., Cheraskin, L., and Stevens, M., (1994), "Career-Related Antecedents and Outcomes of Job Rotation", Academy of Management Journal, Vol. 37, No. 6

Στη συγκεκριμένη μορφή απασχόλησης, το σύνολο των ατόμων που συμμετέχουν αποκομίζουν αρκετά σημαντικά οφέλη. Από τη μία πλευρά, άτομα δίχως προϋπηρεσία αποκτούν τη δυνατότητα να εργαστούν και να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία. Από την άλλη, η λειτουργία των εταιριών δεν έχει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που προκύπτουν από την παρατεταμένη απουσία των απασχολούμενων που αναζητούν επιπρόσθετη κατάρτιση, ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στις απαιτήσεις της θέσεως εργασίας τους. Επιπλέον, τελευταία η κυκλική εργασία υιοθετείται ολοένα και περισσότερο από επιχειρήσεις αποσκοπώντας στη μείωση του εργασιακού κόστους.²⁶ Έτσι, λοιπόν, εξηγείται το γιατί αποκαλείται και «win-win strategy».²⁷

3.3.1.9 Διαμοιρασμός θέσης εργασίας (Job sharing)

Το job sharing συνίσταται στο μοίρασμα μιας θέσης εργασίας πλήρους απασχόλησης σε δύο εργαζόμενους μερικής απασχόλησης. Συνήθως, ο διαμοιρασμός περιλαμβάνει ολόκληρο το φάσμα των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της θέσης εργασίας, δηλαδή τις ώρες απασχόλησης, την αμοιβή, τα επιδόματα και τις άδειες. Επιπροσθέτως, ο χώρος και ο εξοπλισμός εκτέλεσης της εργασίας, που είναι κοινοί και για τους δύο εργαζομένους, αποτελούν και αυτά αντικείμενα διαμοιρασμού. Αυτή η μορφή απασχόλησης είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην ΕΕ και όχι τόσο στην Ελλάδα.²⁸

3.3.1.10 Διευθέτηση του χρόνου εργασίας

Μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό πως η διευθέτηση του χρόνου εργασίας των εργαζομένων με σχέση μισθωτής εξαρτημένης εργασίας συνεπάγεται την αυξομείωση των εργάσιμων ωρών για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται το ωράριο απασχόλησης εξαρτάται από τις ανάγκες της επιχείρησης και μπορεί να κινείται είτε στα πλαίσια συμβατικών διευθετήσεων και καθιερωμένων ρυθμίσεων του εργατικού δικαίου για

²⁶ Πηγή: <http://www.fpress.gr/oikonomia/ergasia>

²⁷ Πηγή: <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/content/source/eu02013s.htm>

²⁸ Πηγή: Μουρίκη, Α., (2008), «Πολιτικές προτεραιότητες και σημαντικά ζητήματα που αναδύονται σε σχέση με τη συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

το χρόνο απασχόλησης, είτε και εκτός αυτών. Οι συνηθέστερες μορφές που λαμβάνει το εργασιακό αυτό καθεστώς είναι οι ακόλουθες:

- **Εργασία σε βάρδιες:** Σε περίπτωση που οι ώρες λειτουργίας μίας εταιρίας ή μίας επιχείρησης υπερβαίνουν το τυπικό ωράριο των εργαζομένων, τότε εκείνοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους είτε σε συνεχόμενες βάρδιες (24ωρη λειτουργία), είτε σε ημισυνεχόμενες βάρδιες (24ωρη λειτουργία, μονάχα τις εργάσιμες ημέρες της εβδομάδος), είτε σε διακεκομμένες βάρδιες (λειτουργία -λιγότερο από 24 ώρες ημερησίως- και τουλάχιστον μία ημέρα αργίας την εβδομάδα).
- **Διακεκομμένη απασχόληση:** Η διακεκομμένη απασχόληση χαρακτηρίζεται από κατανομή του εργασιακού χρόνου σε μη -αρχικά- καθοριζόμενες περιόδους ή σε μη τακτικά χρονικά διαστήματα, ανάλογα με τη ζήτηση που παρουσιάζουν τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που προσφέρει η επιχείρηση.
- **Κλιμακωτό ωράριο απασχόλησης:** Με την εφαρμογή του κλιμακωτού ωραρίου απασχόλησης, μεμονωμένοι εργαζόμενοι ή ομάδες εργαζομένων έχουν συμφωνήσει σε ένα προκαθορισμένο ωράριο εργασίας το οποίο όμως διαφέρει ανάμεσά τους. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, πως ορισμένοι εργαζόμενοι απασχολούνται 08:00-16:00, άλλοι 09:00-17:00 κ.ο.κ. με στόχο τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας της επιχείρησης.
- **Ευέλικτο ωράριο απασχόλησης:** Σε αυτή τη μορφή απασχόλησης, ο κάθε εργαζόμενος ξεχωριστά αποφασίζει για την ακριβή ώρα προσέλευσης και αποχώρησης με την προϋπόθεση ότι καλύπτεται ένας βασικός πυρήνας ωρών εργασίας (π.χ. η ώρα έλευσης μπορεί να είναι μέχρι τις 10:00, ενώ η ώρα αποχώρησης μετά τις 17:00).
- **Συμπιεσμένες ώρες εργασίας:** Το εβδομαδιαίο ωράριο που ορίζεται από το νόμο συμπιέζεται σε λιγότερες από τις προβλεπόμενες ημέρες εργασίας, για παράδειγμα μέσα σε 3 ή 4 ημέρες.
- **Ομάδες εργασίας με αυτόνομο ωράριο:** Οι εργαζόμενοι της επιχείρησης ταξινομούνται σε ομάδες εργασίας –στις οποίες και ανατίθεται η εκπλήρωση ενός καθήκοντος- με αποτέλεσμα οι διαφορετικές απαιτήσεις του έργου-καθήκοντος να καθορίζουν και τις διαφοροποιήσεις του εβδομαδιαίου ωραρίου εργασίας.
- **Διάδρομοι χρόνου (time corridors):** Σε νομοθετικό επίπεδο ή σε επίπεδο συλλογικής σύμβασης εργασίας, ορίζεται ένα κατώτατο και ένα ανώτατο όριο εργασίας σε

εβδομαδιαία βάση και στη συνέχεια η εκάστοτε επιχείρηση αποφασίζει για τον ακριβή εργασιακό χρόνο ο οποίος θα κινείται στα πλαίσια του «διάδρομου» αυτού.

- Ατομικοί λογαριασμοί χρόνου εργασίας: Ο ετήσιος εργασιακός χρόνος του εργαζομένου τηρείται στο σύνολό του με τη διαφορά ότι η δυνατότητα κατανομής του ποικίλλει ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης ή/και τις επιθυμίες του ιδίου. Απόρροια είναι η συχνή εναλλαγή περιόδων αυξημένης έντασης εργασίας με περιόδους αδειάς ή μειωμένου ωραρίου χωρίς αυτό να συνεπάγεται αυξομείωση των αποδοχών του.
- Επέκταση των ωρών λειτουργίας των επιχειρήσεων με αύξηση του χρόνου υπερωριών ή υπερεργασίας του προσωπικού.
- Επέκταση των ωρών λειτουργίας των επιχειρήσεων με αύξηση των βαρδιών ή καθιέρωση της νυχτερινής απασχόλησης.
- Εργασία κατά τα Σαββατοκύριακα.

3.3.1.11 Εργασία Φασόν

Η εργασία φασόν ή με το κομμάτι ή αλλιώς υπεργολαβία ξεκίνησε από τον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας και αφορά την ποιοτική ευελιξία που συναντάται σε έναν εργασιακό χώρο. Οι εργαζόμενοι απασχολούνται σε χώρους προσωπικούς και τα απαιτούμενα μέσα της παραγωγικής διαδικασίας διατίθενται από τον εργοδότη ή ακόμη και από τους ίδιους. Στην περίπτωση που η λειτουργία αφορά επιχειρήσεις και όχι άτομα μεμονωμένα, γίνεται λόγος για υπεργολαβία που αποσκοπεί στην ευελιξία της παραγωγικής διαδικασίας.²⁹

3.3.1.12 Διαθεσιμότητα εργασίας (Labour on call)

Σε αυτήν τη μορφή απασχόλησης, οι εργαζόμενοι δεν είναι απαραίτητο να παραστούν σε συγκεκριμένο εργασιακό χώρο, παρά μόνο όταν κληθούν από την εργοδότη εταιρία. Λόγος γίνεται για περιοδική διαθεσιμότητα και επαναπρόσληψη, όταν ο εργαζόμενος απασχολείται κανονικά μονάχα σε περιόδους αυξημένων αναγκών, ενώ παύει να εργάζεται και να

²⁹ Πηγή: Κατσούρας, Σ. (1993), « Το φασόν», Ενημερωτικό Δελτίο του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ

λαμβάνει αποδοχές σε περιόδους μείωσης εντάσεως της εργασίας. Επόμενο είναι ο βαθμός ευελιξίας στις περιπτώσεις διαθεσιμότητας εργασίας να διαφοροποιείται σημαντικά.

3.3.1.13 Μερική συνταξιοδότηση (Εναλλακτική/Σταδιακή συνταξιοδότηση)

Η τακτική της μερικής συνταξιοδότησης βρίσκει εφαρμογή σε ορισμένες χώρες, όπου υφίσταται και το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο. Οι εργαζόμενοι που έχουν κατοχυρώσει δικαίωμα πλήρους σύνταξης ή εκείνοι των οποίων η ηλικία προσεγγίζει το όριο συνταξιοδότησης, έχουν τη δυνατότητα να συνεχίζουν να εργάζονται ως μερικώς απασχολούμενοι πλέον, λαμβάνοντας παράλληλα ένα ποσοστό των συντάξιμων αποδοχών τους. Η υιοθέτηση της πολιτικής αυτής παρουσιάζει αρκετά οφέλη για την επιχείρηση, εφ' όσον εκμεταλλεύεται την πολύτιμη εργασιακή εμπειρία των παλαιότερων υπαλλήλων ή εργατών, διευκολύνεται η ομαλή ένταξη των νέων μελών της και διατηρείται σε σταθερά υψηλό επίπεδο η παραγωγικότητα της. Παράλληλα, οι εργαζόμενοι προσαρμόζουν τον εργασιακό τους χρόνο -σε εβδομαδιαία ή μηνιαία βάση- ανάλογα με τις ανάγκες τους.³⁰

3.3.1.14 Επίπλαστη αυτοαπασχόληση

Η επίπλαστη αυτοαπασχόληση αφορά τη διαρκή παροχή υπηρεσιών ενός αυτοαπασχολούμενου στον ίδιο εργοδότη με σύμβαση έργου, με άμεση εξάρτησή του από αυτόν, τόσο ως προς τον καθορισμό του χρόνου, του τόπου και του αντικειμένου εργασίας, όσο και ως προς τη λήψη αποδοχών σε τακτική βάση. Η συγκεκριμένη μορφή απασχόλησης είναι μία καταχρηστική εφαρμογή των συμβάσεων έργου. Έτσι, είναι σύνηθες το φαινόμενο ο εργαζόμενος να μη χαίρει προστασίας από τους κανόνες του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης.

3.3.1.15 Ευέλικτα εργάσιμα χρόνια

Πρόκειται για τη δυνατότητα εναλλαγής περιόδων σταδιοδρομίας με περιόδους άδειας για εκπαιδευτικούς, οικογενειακούς και επαγγελματικούς/ερευνητικούς λόγους. Ο εργαζόμενος-

³⁰ Πηγή: «Έκθεση Διερεύνησης των Μορφών Ευέλικτης Απασχόλησης που Εφαρμόζονται στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Μάρτιος 2006

κατά τη διάρκεια της απουσίας του- συνεχίζει να απολαμβάνει τις αποδοχές του και επιπλέον διατηρεί το δικαίωμα επιστροφής στη θέση του.

3.3.1.16 Παράνομη (μη δηλωμένη) εργασία

Οι μορφές ευέλικτης απασχόλησης, στις οποίες έγινε αναφορά, λειτουργούν κατά κύριο λόγο εντός ενός πλαισίου κανόνων της εθνικής νομοθεσίας. Ωστόσο, η παράβαση των σχετικών κανόνων ή η εφαρμογή της ευελιξίας στις εργασιακές σχέσεις εκτός των όρων που τίθενται από το ρυθμιστικό πλαίσιο, αποτελεί –ιδίως τη σημερινή εποχή- πολύ συχνό φαινόμενο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα παράνομης ευελιξίας είναι η γνωστή ως «μαύρη» εργασία ατόμων που δε διαθέτουν κοινωνική ασφάλιση και οι συνθήκες εργασίας τους δε συνάδουν με τη σχετική νομοθεσία, η αδήλωτη εργασία συγγενικών προσώπων σε οικογενειακές επιχειρήσεις, η υπερωριακή απασχόληση εργαζομένων δίχως την παροχή επιπρόσθετης αμοιβής, η πολλαπλή απασχόληση εργαζομένων από περισσότερους του ενός εργοδότη με σύναψη συμβάσεως εργασίας. Η ύπαρξη και η ανάπτυξη της παράνομης ευελιξίας ευνοούνται -κατά βάση- από την παραοικονομία και την απουσία αυστηρών ελεγκτικών μηχανισμών σε παγκόσμιο επίπεδο.³¹

Σύμφωνα με έρευνα του βρετανικού "Institute of Economic Affairs" που διεξήχθη διεθνώς, την πρώτη θέση στην παραοικονομία, ανάμεσα στις 21 χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, καταλαμβάνει η Ελλάδα. Συγκεκριμένα, το 2012 το ποσοστό παραοικονομίας ανήλθε στο 24% του ΑΕΠ. Αυτό μεταφράζεται σε αδήλωτο εισόδημα της τάξεως των 45 δισεκατομμυρίων ευρώ. Το επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό καταγράφεται στην Ιταλία με παραοικονομία που αγγίζει το 21,6% του ΑΕΠ της και ακολουθούν από κοντά με ποσοστά άνω του 19%, η Πορτογαλία και η Ισπανία.³²

Για να γίνει αντιληπτό το πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας στην Ελλάδα, αρκεί να αναφερθεί πως το ποσοστό ανασφάλιστων εργαζόμενων διαμορφώνεται στο 37,3% του συνόλου. Την ίδια στιγμή, στην Ελλάδα καταγράφεται και το μεγαλύτερο ποσοστό παράνομων εργαζόμενων μεταναστών που αντιστοιχεί στο 4,4% του συνόλου. Τη δεύτερη

³¹ Πηγή: Γεωργακοπούλου, Β. (1997), «Ευελιξίες της επιχείρησης και της εργασίας», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ

³² Πηγή: <http://www.iefimerida.gr/news>

θέση καταλαμβάνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με ποσοστό 3,2%. Χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στη Μεγάλη Βρετανία (περίπου 10% του εθνικού οικονομικού προϊόντος), στις χώρες της σκανδιναβικής χερσονήσου (14%), ενώ το ποσοστό της παραοικονομίας εκτινάσσεται σε ποσοστά μεταξύ του 20% και 30% του ΑΕΠ σε ορισμένες από τις χώρες της νότιας Ευρώπης.

Από τις 21 Σεπτεμβρίου του 2012 έως 30 Απριλίου του 2013, έλεγχοι διενεργήθηκαν σε 1.920 επιχειρήσεις στις οποίες απασχολούνταν 6.678 εργαζόμενοι, από τους οποίους οι 2.987 ήταν ανασφάλιστοι, ενώ επιβλήθηκαν συνολικά πρόστιμα ύψους 1.849.500 ευρώ. Τα αποτελέσματα των ελέγχων σε ορισμένες περιπτώσεις δείχνουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανασφάλιστης εργασίας που ξεπερνούν ακόμη και το 45%.³³

Αντίστοιχα, ο εκτιμώμενος αριθμός των ανασφάλιστων εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σχεδόν 30 εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. ο αριθμός ξεπερνά τα 48 εκατομμύρια.

Όπως αναφέρουν οι πανεπιστημιακοί και επικεφαλής της έρευνας Freidrich Schneider και Colin Williams «καθώς περισσότεροι άνθρωποι οδηγούνται στην παραοικονομία, οι κυβερνήσεις καταγράφουν απώλειες στα έσοδα από φόρους. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε νέες αυξήσεις φόρων, ενθαρρύνοντας ακόμα περισσότερο την ανασφάλιστη εργασία». Έτσι, το φαινόμενο των παράνομων μορφών ευελιξίας είναι αποτέλεσμα ενός φαύλου κύκλου που εξαπλώνεται ολοένα και περισσότερο.³⁴

3.4 Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απασχόληση

3.4.1 Ιστορική αναδρομή

Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '90 η πολιτική της ΕΕ στον τομέα των εργασιακών σχέσεων χαρακτηρίζεται αποσπασματική.³⁵ Η προώθηση της οικονομικής ολοκλήρωσης συνέτεινε στην επίτευξη των οικονομικών στόχων υποβαθμίζοντας την κοινωνική διάσταση

³³ Πηγή: <http://www.enet.gr>

³⁴ Πηγή: <http://www.capital.gr/NewsTheme.asp?id=1810463>

³⁵ Σπυρόπουλος Γ., «Εργασιακές σχέσεις: Εξελίξεις στην Ελλάδα, την Ευρώπη και το διεθνή χώρο», Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1998

και κατ' επέκταση την βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του εργατικού κοινοτικού δικαίου. Το 1986 με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και την προοπτική της ενιαίας αγοράς επανέρχεται στο προσκήνιο το ζήτημα της Κοινωνικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα την ψήφιση το 1989 του «Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων» που αποτέλεσε μέρος του Πρωτοκόλλου Κοινωνικής Πολιτικής της Συμφωνίας του Μάαστριχτ το 1991. Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ που αναθεώρησε την ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης η προσοχή των πολιτικών ηγεσιών επικεντρώνεται στην οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση μέσω της υιοθέτησης σαφώς καθορισμένων στόχων υπό την εποπτεία υπερεθνικών οργάνων. Αντίθετα, η κοινωνική διάσταση παραμένει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών κρατών με βάση την αρχή της επικουρικότητας.

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η Οικονομική και Νομισματική Ολοκλήρωση (ΟΝΕ) είναι οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, το αυξανόμενο πρόβλημα της ανεργίας και οι υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού. Κατά συνέπεια οι συγκεκριμένες προτεραιότητες, οι πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες ενοποίησης οδηγούν σε περιορισμό των πόρων για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής καθώς και των δυνατοτήτων της για τη βελτίωση της πρακτικής και αποτελεσματικότητας.³⁶

Στην δεκαετία του '90 εκδηλώνεται μία νέα διάσταση στο ευρύτερο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής και στον χώρο των εργασιακών σχέσεων. Πρόκειται για την διαμόρφωση κεντρικών κατευθύνσεων με προσανατολισμούς που αφορούν την ευελιξία της εργασίας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Σε αυτά τα νέα δεδομένα, δύο κοινοτικά κείμενα, η Λευκή Βίβλος για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση (1993) και η Πράσινη Βίβλος για την Οργάνωση της Εργασίας (1997), διαμορφώνουν την φιλοσοφία της ΕΕ για το μέλλον των εργασιακών σχέσεων.

Σε μία περίοδο υψηλών ποσοστών ανεργίας³⁷, περιορισμένης χρήσης της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και χαμηλής ανταγωνιστικότητας λόγω υψηλού κόστους εργασίας στην ΕΕ, η Λευκή Βίβλος έχει ως βασικό στόχο την ενίσχυση των επιπέδων απασχόλησης. Ο στόχος αυτός αναλύεται σε επιμέρους στόχους οι οποίοι συνοψίζονται σε συγκεκριμένα μέτρα: την

³⁶ Δεδουσόπουλος Α. «Ακαμψίες, ευελιξίες και απορρυθμιση στην ελληνική αγορά εργασίας», Επετηρίδα Εργασίας 1998, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Παντείου, σελ. 151-157.

³⁷ Το 1993 σε 12 χώρες της ΕΕ ο αριθμός των ανέργων ανερχόταν σε περίπου 18 εκατομμύρια.

βελτίωση της ευελιξίας με ασφάλεια στο πλαίσιο των επιχειρήσεων και την αγορά εργασίας, την αναδιοργάνωση της εργασίας στο πλαίσιο των επιχειρήσεων, την μείωση του έμμεσου κόστους εργασίας για τη λιγότερο ειδικευμένη εργασία, τη λήψη ειδικών μέτρων για τους νέους που δεν διαθέτουν κατάλληλη κατάρτιση, την ανάπτυξη της απασχόλησης σε συνάρτηση με τις νέες κοινωνικές ανάγκες και την αναμόρφωση των πολιτικών απασχόλησης για την καλύτερη χρησιμοποίηση των δημοσίων πόρων που προορίζονται για την καταπολέμηση της ανεργίας.

Η ενίσχυση της ευελιξίας ως βασική επιταγή της Λευκής Βίβλου, θα επέλθει μέσα από πολιτικές μείωσης του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους, την ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης σε συνδυασμό με τις νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας και διαχείρισης του εργάσιμου χρόνου.

Η Πράσινη Βίβλος για τον εκσυγχρονισμό του εργατικού δικαίου στο πλαίσιο της σχετικής συζήτησης ενόψει της Λευκής Βίβλου που θα ακολουθήσει, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «...αποσκοπεί να εισαγάγει τα κράτη μέλη, τους κοινωνικούς εταίρους και τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη σε μια ανοιχτή συζήτηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η εργατική νομοθεσία μπορεί να συμβάλλει στην προαγωγή της ευελιξίας σε συνδυασμό με την ασφάλεια της απασχόλησης».³⁸ Αποτελεί το έναυσμα για δημόσια συζήτηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η εργατική νομοθεσία μπορεί να εξελιχθεί, έτσι ώστε να υποστηρίξει το στόχο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας για βιώσιμη ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, μέσω της προώθησης ενός μοντέλου ευελιξίας και ασφάλειας με την προοπτική μιας δικαιότερης και αλληλέγγυας αγοράς εργασίας.

Μέσα σε ένα περιβάλλον ραγδαίων εξελίξεων στο χώρο (τεχνολογική πρόοδος, αύξηση ανταγωνισμού κλπ), βασικός στόχος της Πράσινης Βίβλου είναι η προώθηση της «ευελιξίας με ασφάλεια» (flexicurity) με σκοπό την ενίσχυση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η έννοια περιλαμβάνει δύο βασικά στοιχεία την «ευελιξία» και την «ασφάλεια». Η «ευελιξία» αποσκοπεί στην μείωση της προστασίας του εργατικού δικαίου, μέσω όχι μιας γενικευμένης απορύθμισης αλλά κυρίως μέσω της μείωσης των εγγυήσεων κατά των ομαδικών απολύσεων και του κόστους των ατομικών απολύσεων. Στις ατομικές απολύσεις επιχειρείται η μείωση των αποζημιώσεων

³⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:c10312>

απόλυσης, η καταβολή αποζημίωσης ανεξάρτητα από την προϋπηρεσία και η άρση του αιτιολογημένου χαρακτήρα των απολύσεων. Στις ομαδικές επιχειρείται η αύξηση του ορίου των ομαδικών απολύσεων και περιορισμός των διοικητικών υποχρεώσεων στις περιπτώσεις των ομαδικών απολύσεων.

Από την άλλη πλευρά, η «ασφάλεια» συνίσταται στην διεύρυνση της έννοιας του ανέργου, στην αναγνώριση στοιχειωδών δικαιωμάτων καθώς και την κατοχύρωση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της μη διάκρισης των ευέλικτα απασχολούμενων, την διατήρηση της θέσης της εργασίας χωρίς αρνητική αλλοίωση του περιεχομένου της εργασιακής σχέσης, τη διατήρηση του εισοδήματος ανεξάρτητα από την αλλαγή του αντικειμένου της απασχόλησης, την κατοχύρωση της ψυχολογικής ασφάλειας του εργαζόμενου απέναντι σε φαινόμενα επισφαλείας και ανασφάλειας, την αποφυγή καταχρηστικής αξιοποίησης των ευέλικτων σχέσεων εργασίας (πχ. ελάχιστος αριθμός ωρών μερικής απασχόλησης) και τέλος την προώθηση ενεργητικών μέτρων απασχόλησης, όπως η επαγγελματική κατάρτιση και η εξασφάλιση δεύτερων παροχών (πχ. σταθμοί φροντίδας παιδιών).

Η προώθηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης οδηγεί σε αύξηση του επιπέδου απασχόλησης στο χώρο της ΕΕ. Η ίδια η Πράσινη Βίβλος περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με την μερική απασχόληση όπως ότι «...η μερική απασχόληση, ως ποσοστό της πλήρους απασχόλησης, αυξήθηκε από 13% της πλήρους απασχόλησης σε 18% κατά τα τελευταία 15 έτη» και ότι «...υπολογίστηκε μια μεγαλύτερη συνεισφορά της πλήρους απασχόλησης (περίπου 60%) στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, μετά το 2000, από τη συνεισφορά της παραδοσιακής πλήρους απασχόλησης».

Η προώθηση του όρου «ευελιξία με ασφάλεια» στο χώρο εργασίας συνέβαλλε στην αύξηση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης στον ευρωπαϊκό χώρο. Συγκεκριμένα, η μερική απασχόληση στην ΕΕ (στις 27 χώρες που περιλαμβάνονται), την περίοδο από το 2000 έως 2009 (με εξαίρεση το 2002 και 2008 όπου παρέμεινε σταθερή), αυξάνεται. Το ίδιο συμβαίνει και με τα επίπεδα απασχόλησης των ανδρών καθώς το ανδρικό ποσοστό της μερικής απασχόλησης από το 2000 έως και το 2009 αυξήθηκε κατά 1,5%.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Σύνολο	15,8	15,7	15,7	16,1	16,7	17,3	17,5	17,6	17,6	18,1
Ανδρες	5,9	5,9	5,9	6,1	6,4	6,7	7,0	7,0	7,0	7,4
Γυναίκες	28,7	28,4	28,2	28,7	29,7	30,5	30,7	30,7	30,6	31,0

Πίνακας 3: Η μερική απασχόληση ως ποσοστό της πλήρους απασχόλησης του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-64 ετών την ΕΕ των 27 χωρών (2000-2009)

Πηγή: Eurostat

Επίσης, παρατηρούμε ότι το γυναικείο ποσοστό μερικής απασχόλησης είναι μεγαλύτερο από το τετραπλάσιο ποσοστό ανδρών. Για παράδειγμα η συμμετοχή των μερικώς απασχολούμενων γυναικών το 2008 σε ευρωπαϊκό επίπεδο (30,6%) ήταν περίπου 4,3 φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ανδρικό ποσοστό (7%). Η προσωρινή απασχόληση, επίσης παρουσιάζει ανοδική πορεία κατά τη δεκαετία 2000-2009.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Σύνολο	12,2	12,4	12,4	12,6	13,2	14,0	14,4	14,5	14,0	13,4
Ανδρες	11,6	11,8	11,7	11,9	12,6	13,5	13,9	13,8	13,2	12,6
Γυναίκες	12,9	13,3	13,2	13,4	13,9	14,5	15,0	15,2	14,9	14,3

Πίνακας 4: Η προσωρινή απασχόληση ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-64 ετών στην ΕΕ των 27 χωρών (2000-2009)

Πηγή: Eurostat

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, τόσο το γενικό σύνολο των προσωρινών απασχολούμενων, όσο και τα επιμέρους σύνολα των ανδρών και γυναικών, μειώνονται το 2008 λόγω των δυσμενών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην απασχόληση και κατ' επέκταση στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης.

3.4.2 Η ευελιξία με ασφάλεια σε περίοδο οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Η ενίσχυση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης στον χώρο της ΕΕ και η περαιτέρω προώθησή τους από το κοινοτικό κείμενο της Πράσινης Βίβλιου (1997), αποτελούν το κύριο εργαλείο για την διατήρηση της απασχόλησης ιδιαίτερα σε περίοδο οικονομικής κρίσης. Από την άλλη πλευρά, όμως συμβάλλει στον περιορισμό του μισθού και του εργάσιμου ωραρίου διευρύνοντας τις συνθήκες ανασφάλειας στην αγορά εργασίας.

Ο όρος «ευελιξία με ασφάλεια», αποτελείται από δύο έννοιες αντιφατικές μεταξύ τους.³⁹ Η αύξηση της ευελιξίας της εργασίας, αποτελεί βασικό μέσο για τη μείωση του κόστους εργασίας (μισθολογικό κόστος), κυρίως μέσω της απελευθέρωσης του συστήματος των απολύσεων, με αντιστάθμισμα την δημιουργία ενός συστήματος ασφάλειας για τους ανέργους προκειμένου να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, η διαμόρφωση όρων ασφάλειας των ευέλικτα απασχολούμενων, συνεπάγεται την παράλληλη αύξηση του εργασιακού κόστους, εφ' όσον η ασφάλεια μεταφράζεται με την ενίσχυση των εργασιακών δικαιωμάτων η οποία αυξάνει το κόστος.

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης όπου η εξωτερική και η εγχώρια ζήτηση μειώνονται, είναι αναμενόμενο ότι οι επιχειρήσεις θα επιδιώξουν να καταστήσουν το προϊόν πιο ανταγωνιστικό (μειώνοντας το κόστος λειτουργίας, τις τιμές και το περιθώριο κέρδους και αυξάνοντας την παραγωγικότητα), προκειμένου να βελτιώσουν το μερίδιό τους στη συρρικνούμενη αγορά και να αποφύγουν μείωση της παραγωγής τους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η προσαρμογή της απασχόλησης επιτυγχάνεται με την χρήση ευέλικτων μορφών απασχόλησης οι οποίες προκειμένου να διατηρήσουν στην απασχόληση το εργατικό δυναμικό, συντείνουν στον περιορισμό των ωρών εργασίας, των μισθών και γενικότερα των εργασιακών δικαιωμάτων. Οι αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις σε πολλές χώρες της ΕΕ των 27 χωρών προέρχονται κυρίως από τα ακόλουθα μέτρα:

1. Ενίσχυση των ευέλικτων μορφών εργασίας μέσα από την επιμήκυνση του ανωτέρω ορίου διάρκειας των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (Γαλλία, Πορτογαλία), προώθηση των πολιτικών ευελιξίας με ασφάλεια μέσα από την αύξηση της δοκιμαστικής περιόδου, την κατάρτιση των ανέργων με πόρους από ειδικό ταμείο για την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας (Ολλανδία), την ενοικίαση των εργαζομένων (Γερμανία)⁴⁰, την ανάπτυξη του θεσμού των “stages” (Ελλάδα) και της τηλεεργασίας (Δανία, Φιλανδία, Βέλγιο, Ισπανία).

³⁹ Κουζής Γ., «Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): μύθοι και πραγματικότητα» Περιοδικό Ενημέρωση, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 149, Απρίλιος 2008.

⁴⁰ Στη Γερμανία η ενοικίαση των εργαζομένων αφορά το 7,5% της μισθωτής εργασίας με το ποσοστό αυτό σταδιακά να αυξάνεται.

2. Αύξηση του πραγματικού χρόνου εργασίας μέσω της αύξησης των υπερωριών (Γαλλία) σε συνδυασμό με τη μείωση της φορολογίας τους θέτοντας σε αμφισβήτηση την ουσιαστική λειτουργία του θεσμοθετημένου 35ωρου.
3. Ενίσχυση της ευελιξίας αμοιβών μέσω συστημάτων εξατομικευμένης σύνδεσης αμοιβών με την απόδοση των εργαζομένων του δημόσιου τομέα (Πορτογαλία, Ιταλία) καθώς και των αμοιβών με τα κέρδη των επιχειρήσεων (Φιλανδία, Γερμανία), καθιέρωσης των ομαδικώς bonus παραγωγικότητας (Γερμανία, Βέλγιο). Επίσης διαδεδομένη πρακτική θεωρείται η διαφοροποίηση αμοιβών για τους διασυνοριακούς εργαζόμενους με αποδοχές χαμηλότερες από τις αντίστοιχες του γηγενούς δυναμικού (Δανία, Πολωνία, Λουξεμβούργο).
4. Μετατροπή της πλήρους σε μερική απασχόληση εκ περιτροπής εργασίας και διαθεσιμότητα των εργαζομένων⁴¹ ως πρακτικές αναδιαρθρώσεων των επιχειρήσεων όπως για παράδειγμα μετεγκατάσταση σε γειτονικές χώρες χαμηλότερου κόστους, εξαγορές και συγχωνεύσεις. Προς αποφυγή απολύσεων τα μέτρα αυτά έχουν ως στόχο την πίεση των εργαζομένων να αποδεχθούν περιορισμό των εργασιακών τους δικαιωμάτων υπό τον φόβο των μαζικών απολύσεων που πραγματοποιούνται σε πολλές χώρες λόγω κλεισίματος βιομηχανικών μονάδων (Δανία), αυτοκινητοβιομηχανιών (Ιταλία) κλπ.
5. Υψηλά επίπεδα ανισοτήτων και διακρίσεων όσον αφορά τους μισθούς και τα εργασιακά δικαιώματα. Το συνολικό χάσμα αμοιβών παρατηρείται κυρίως στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στη Γερμανία όπου οι μερικών απασχολούμενοι λαμβάνουν αποδοχές έως και τρεις φορές χαμηλότερες από τις αποδοχές των πλήρως απασχολούμενων. Παράλληλα, οι Γερμανοί εργαζόμενοι με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης, έχουν μέχρι και 18πλάσιες περισσότερες πιθανότητες να ανήκουν στην κατηγορία των χαμηλόμισθων σε σχέση με τους σταθερά απασχολούμενους⁴². Οι διακρίσεις με έμφαση στο φύλο είναι ιδιαίτερα έντονες καθώς τα ποσοστά των γυναικών στη Γερμανία είναι τετραπλάσια

⁴¹ Παπαδημητρίου Κ., «Εργοδοτικές αποφάσεις εν όψει της οικονομικής κρίσης», Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας, τεύχος 1549, 1-15 Δεκεμβρίου 2009.

⁴² Συμπεράσματα Έκθεσης INE για τις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2009, περιοδικό Ενημέρωση, τεύχος 170, Μάρτιος 2010.

εκείνων των ανδρών, ενώ στην Ολλανδία το χάσμα αμοιβών ανάμεσα στα δύο φύλα, οφείλεται στο υψηλότερο ποσοστό των μερικών απασχολούμενων γυναικών σε σχέση με το αντίστοιχο των αντρών καθώς και στη χαμηλή γυναικεία ανέλιξη στην ιεραρχία των επιχειρήσεων.

6. Αύξηση των ατομικών απολύσεων μέσα από τη «φιλική» διακοπή της εργασιακής σχέσης (Γαλλία) που συνεπάγεται μειωμένες αποζημιώσεις με διοικητική επικύρωση αίροντας σε ένα βαθμό και τον αιτιολογημένο χαρακτήρα των απολύσεων. Στο δημόσιο τομέα παρατηρείται μείωση της απασχόλησης.
7. Ιδιωτικοποιήσεις με αποτέλεσμα τη μείωση της απασχόλησης (Ελλάδα: συρρίκνωση του προσωπικού στον ΟΣΕ κατά 4000 άτομα μετά από την συνταξιοδότηση χωρίς επαρκή αναπλήρωση προσωπικό ενώ σήμερα γίνονται προσλήψεις με εξαμηνιαίες συμβάσεις) και τον περιορισμό των εργασιακών δικαιωμάτων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Ο περιορισμός αυτός αφορά την καθιέρωση διαφορετικού εργασιακού καθεστώτος για το νεοπροσλαμβανόμενο προσωπικό στις δημόσιες επιχειρήσεις (Ελλάδα), την καθιέρωση της καταγγελίας της σχέσης εργασίας κατά τα πρότυπα του ιδιωτικού τομέα (Πορτογαλία), την ανάθεση εργολαβιών στο δημόσιο (Ελλάδα) και τις προσλήψεις μέσω γραφείων ενοικίασης εργαζομένων (Ιταλία).
8. Αποδυνάμωση των συνδικάτων λόγω της χαμηλής συνδικαλιστικής πυκνότητας των εργαζομένων και κυρίως των νέων στις ευέλικτες μορφές απασχόλησης, της χαμηλής εκπροσώπησης των εργαζομένων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, των συνδικαλιστών αναδιαρθρώσεων εξαιτίας των συγχωνεύσεων πολλών επιχειρήσεων κλπ.

Γίνεται κατανοητό ότι σε περίοδο οικονομικής κρίσης οι επιχειρήσεις δεν επιθυμούν γενικά να χάσουν ειδικευμένους απασχολούμενους και απασχολούμενους στους οποίους έχουν επενδύσει. Συνεπώς, οι ευπαθέστερες ομάδες απασχολούμενων είναι τα φτωχά νοικοκυριά, όσοι δεν είναι ειδικευμένοι και έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και τέλος εκείνοι με προσωρινές συμβάσεις εργασίας. Στις ομάδες αυτές περιλαμβάνονται και οι μετανάστες καθώς οι μεγαλύτερες απώλειες θέσεων εργασίας σημειώνονται στον κλάδο των κατασκευών (και δευτερευόντως στους κλάδους του τουρισμού και του εμπορίου), όπου παρατηρείται και το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων μεταναστών.

Συμπερασματικά, η εισαγωγή της ευελιξίας στην αγορά εργασίας, τόσο στην ποσοτική – ποιοτική όσο και στην εξωτερική – εσωτερική της μορφή, περιλαμβάνει τρεις επιμέρους

κατηγορίες: α) την ευελιξία της απασχόλησης, β) την ευελιξία των αποδοχών και γ) την ευελιξία του χρόνου εργασίας. Με στόχο την αποτελεσματική ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων σε επίπεδο κρατών – μελών της ΕΕ στις 27 χώρες, η προώθηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης ευνοείται κυρίως από την υιοθέτηση της Λευκής (1993) και Πράσινης (1997) Βίβλου. Η τελευταία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην έννοια την «ευελιξίας με ασφάλεια», θέλοντας να ενισχύσει τον αδύναμο πόλο της προστασίας των ευέλικτα απασχολούμενων μέσω της κατοχύρωσης στοιχειωδών δικαιωμάτων και αρχών ίσης μεταχείρισης στο χώρο εργασίας. Ωστόσο, η αυξανόμενη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων επικαλούμενη τις δυσμενείς επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην απασχόληση, περιορίζει σε σημαντικό βαθμό τα δικαιώματα των εργαζομένων, ενισχύοντας ολοένα και περισσότερο τον «αντιφατικό» χαρακτήρα της ευελιξίας με ασφάλεια. Η αύξηση των απολύσεων, οι περικοπές μισθών και ωραρίων, η εμφάνιση φυλετικών διακρίσεων εντείνουν τον ασφαλές χαρακτήρα των ευέλικτων μορφών απασχόλησης.

3.5 Παράγοντες ανάπτυξης νέων μορφών απασχόλησης

Αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός πως τα τελευταία χρόνια οι νέες μορφές απασχόλησης διεισδύουν ολοένα και με ταχύτερους ρυθμούς στην αγορά εργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλάζοντας τα μέχρι πρότινος δεδομένα στο εργασιακό περιβάλλον. Πρωτεύοντα ρόλο στην εξάπλωση των νέων μορφών απασχόλησης διαδραματίζει ο μετασχηματισμός του παραγωγικού υποδείγματος ο οποίος στη συνέχεια συνετέλεσε στην τροποποίηση του μοντέλου λειτουργίας των αγορών εργασίας. Το νέο οικονομικό περιβάλλον, η τεράστια τεχνολογική πρόοδος που σημειώθηκε τις περασμένες δεκαετίες και η εισαγωγή καινοτομιών στον εργασιακό χώρο είχαν ως αποτέλεσμα την ανάγκη για αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας. Συνεπώς, συνοψίζοντας σε μακρο-οικονομικό επίπεδο τις βασικότερες αλλαγές που οδήγησαν στην επιτάχυνση των διαδικασιών ευελικτοποίησης της απασχόλησης και του εργασιακού χρόνου, έχουμε:⁴³

- Τη μεταφορά των θέσεων εργασίας από τη μεταποίηση (όπου απασχολούνται στην πλειοψηφία τους άντρες) στις υπηρεσίες (όπου απασχολούνται κατά βάση γυναίκες).

⁴³ Πηγή: Λυμπεράκη, Α., Μουρίκη, Α., (1996), «Η αθόρυβη επανάσταση», εκδ. Gutenberg

- Την αυξημένη συμμετοχή του γυναικείου φύλου στην αγορά εργασίας και μάλιστα στις ηλικίες που η δημιουργία οικογένειας δρα καθοριστικά στη μορφή ένταξης στην αγορά εργασίας.
- Τις διαρθρωτικές αλλαγές στα εργασιακά, καθώς και στα οικογενειακά πρότυπα.⁴⁴
- Η ριζική αναδιοργάνωση της εργασίας λόγω της εισαγωγής των νέων τεχνολογιών και μεθόδων διοίκησης. Κατ' αρχήν, ο αυτοματοποιημένος μηχανικός εξοπλισμός ο οποίος εισάγεται, ενώ αυξάνει την παραγωγικότητα, επηρεάζει αρνητικά την κερδοφορία των επιχειρήσεων λόγω της -επίσης- αυξημένης εντάσεως εργασίας. Συνεπώς, οι επιχειρήσεις επιδιώκουν την ελαχιστοποίηση βλαβών, καθυστερήσεων, ελαττωματικών προϊόντων, αποθεμάτων πρώτων υλών και τελικών προϊόντων. Αυτό συνεπάγεται μία ευέλικτη παραγωγική γραμμή, όπου οι εργαζόμενοι έχουν την ικανότητα να αντιδρούν, να επεμβαίνουν και να επιλύουν οποιαδήποτε τυχόν δυσλειτουργία του συστήματος άμεσα και αποτελεσματικά. Οι εργαζόμενοι πρέπει να είναι διαθέσιμοι ανά πάσα στιγμή και ικανοί να ανταποκριθούν στο συντομότερο χρονικό διάστημα. Επομένως, με την εισαγωγή ευέλικτων μορφών απασχόλησης, μία επιχείρηση επιτυγχάνει υψηλή απόδοση και μεγάλη προσαρμοστικότητα στις αλλαγές του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος, που απαιτούν έλλειψη ακαμψίας στα εργασιακά ωράρια και τους χρόνους εργασίας.

Οι επιχειρήσεις, κάνοντας χρήση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης (άλλοτε σε μικρότερο κι άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό) απολαμβάνουν ένα πλήθος πλεονεκτημάτων. Η υιοθέτηση νέων ευέλικτων πολιτικών στον τομέα της απασχόλησης, συνεισφέρουν στο σύνολό τους στον εξορθολογισμό των παραγωγικών δομών και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την άμεση ανταπόκριση και προσαρμογή στις μεταβολές της ζήτησης. Επιπροσθέτως, η εταιρία κατορθώνει να μειώσει το εργατικό της κόστος σημαντικά. Άλλοι κύριοι παράγοντες που στρέφουν τις επιχειρήσεις προς την ευελιξία είναι η ανάγκη προσέλκυσης ανθρώπινου δυναμικού υψηλής κατάρτισης και εξειδίκευσης ή ειδικών κατηγοριών προσωπικού όπως οι γυναίκες με τέκνα των οποίων οι απαιτήσεις διαφοροποιούνται. Επιπλέον, σε ορισμένες εταιρίες η διεύθυνση ανθρωπίνων πόρων υιοθετεί συνειδητά

⁴⁴ Σταδιακά, η εκτεταμένη οικογένεια αντικαθίσταται από την πυρηνική οικογένεια.

πολιτικές που ευνοούν το θεσμό της οικογένειας, βασιζόμενη στο υπάρχον σχετικό νομοθετικό πλαίσιο.

Στη συνέχεια, από την πλευρά του εργαζομένου, η έννοια της ευελιξίας αποκτά ιδιαίτερα θετική σημασία, καθότι δίνεται σε αυτόν η δυνατότητα επίτευξης ισορροπίας ανάμεσα στην επαγγελματική και την προσωπική του ζωή, γεγονός που αυξάνει και το βαθμό ικανοποίησης του. Επιπλέον, η ευελιξία στην εργασία αποτελεί το μοναδικό τρόπο για πολλές πληθυσμιακές ομάδες να αποκτήσουν αμειβόμενη απασχόληση στην επίσημη αγορά εργασίας και μάλιστα με κάλυψη των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Για παράδειγμα, το 1979 στη Μεγάλη Βρετανία, προτού εισχωρήσουν δυναμικά οι νέες μορφές απασχόλησης, η αναλογία των γυναικών που επέστρεφαν στην εργασία τους μετά τη γέννηση του παιδιού τους ήταν μόλις 1 προς 4. Ωστόσο, μέσα σε μία δεκαετία, το ποσοστό αυτό είχε διπλασιαστεί.⁴⁵

Στα πλαίσια ενός ευέλικτου συστήματος, οι συνθήκες κινητικότητας των εργαζομένων βελτιστοποιούνται και οι δυνατότητες επιλογής των εργασιακών συμβάσεων -εξ' αιτίας του θεσμικού πλουραλισμού- πολλαπλασιάζονται. Τα οφέλη είναι εμφανή και στην ευρύτερη αγορά εργασίας, εφόσον με την ομαλή διαδικασία εισόδου και αποχώρησης του εργατικού δυναμικού, η προσφορά εργασίας σημειώνει αυξητικές τάσεις, ενισχύοντας την απασχόληση. Παράλληλα, κατηγορίες μη ενεργού πληθυσμού -οι οποίες «τρέφουν» την κρυφή ανεργία και που δεν καταγράφονται στις στατιστικές έρευνες- εισέρχονται πλέον στο εργατικό δυναμικό.⁴⁶

Επίσης, τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας και η ανάγκη αναβάθμισης της ποιότητας της εργασίας και των προσόντων των εργαζομένων έχουν κάνει επιτακτική την ανάγκη για ενέργειες που θα είναι σε θέση να δώσουν ουσιαστικές λύσεις σχετικά με την απασχόληση και την ασφάλεια των εργαζομένων. Γι' αυτό το λόγο, το εργατικό δίκαιο έχει ρυθμιστεί εκ νέου τα τελευταία έτη τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁴⁵ Πηγή: Hewitt, P., (1993), "About Time: Revolution in Work and Family Life" by Rivers Oram Press

⁴⁶ Πηγή: Delsen, L., (1990) "European trade unions and the flexible workforce", Industrial Relations Journal, Vol.21, Issue 4, p. 260-273, December 1990

3.6 Οι θέσεις των κοινωνικών εταίρων για τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης

Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων (ΓΣΕΕ) διατηρούν αμυντική και επιφυλακτική στάση απέναντι στις νέες ευέλικτες μορφές απασχόλησης.⁴⁷ Από την άλλη πλευρά, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ) υποστηρίζει πως η ύπαρξη μίας γενικότερης ευελιξίας στην αγορά εργασίας αποτελεί έναν από τους πιο ουσιαστικούς παράγοντες για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ίδιων των επιχειρήσεων κι επομένως και της συνολικής οικονομικής κατάστασης.

3.6.1 Η θέση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων

Η βασική θέση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων σε σχέση με τη μερική απασχόληση είναι ότι πρέπει να λειτουργεί υπό τέτοιες συνθήκες, έτσι ώστε να μην υποκαθιστά την τυπική, πλήρη απασχόληση. Επιπλέον, υπάρχει η πεποίθηση πως η υιοθέτηση ευέλικτων πρακτικών με χαμηλά εισοδήματα στον τομέα της απασχόλησης, όχι μόνο δεν επιδρά θετικά στη μείωση της ανεργίας, αλλά αυξάνει και το επίπεδο της φτώχειας.⁴⁸ Έντονα υπογραμμίζεται και η σημασία της χρήσης της μερικής απασχόλησης καθώς και των υπολοίπων μορφών ευέλικτης απασχόλησης βάσει των επιθυμιών και των αναγκών των εργαζομένων και όχι ελλείψει εναλλακτικών επιλογών. Παράλληλα, γίνονται προτάσεις για βελτίωση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της μερικής απασχόλησης μέσα από την καθιέρωση ανώτατου και κατώτατου ωραρίου μερικής απασχόλησης (4/5 και 1/2 αντίστοιχα του χρόνου της πλήρους απασχόλησης), καθώς και η ελάττωση του συνολικού χρόνου εργασίας στις 35 ώρες την εβδομάδα δίχως τη μείωση των αποδοχών και δίχως μερική ή συνολική διευθέτηση.⁴⁹

⁴⁷ Πηγή : Κουζής, Ι., (2002), «Quality of working life and non-permanent employment»

⁴⁸ Πηγή: Σουμέλη, Ε., «Μερική απασχόληση και φύλο», Ενημέρωση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002

⁴⁹ Πηγή: ΓΣΕΕ, Θέσεις για την αγορά εργασίας, Ενημέρωση, τεύχος 63, Αθήνα 2000

3.6.2 Η θέση των εργοδοτικών οργανώσεων

Οι εργοδοτικές οργανώσεις θεωρούν πως η ευελιξία μπορεί να διαδραματίσει υποστηρικτικό ρόλο στις εκάστοτε πολιτικές καταπολέμησης της ανεργίας και αύξησης των συνολικών επιπέδων απασχόλησης. Η προσαρμογή της παραγωγικής δραστηριότητας στις διακυμάνσεις της ζήτησης και η άριστη αξιοποίηση του παραγωγικού εξοπλισμού επέρχεται μέσα από την αναδιοργάνωση του εργασιακού χρόνου. Κατά συνέπεια, η μερική απασχόληση, η προσωρινή απασχόληση, η εκ περιτροπής εργασία, το κυμαινόμενο ωράριο και οι περαιτέρω ευέλικτες μορφές οργάνωσης της εργασίας, κατά την άποψη των εργοδοτικών οργανώσεων, πρέπει να εδραιωθούν στον εργασιακό τομέα, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους, η ανεργία να διατηρηθεί σε όσο το δυνατόν χαμηλότερα επίπεδα και να επωφεληθούν ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων, όπως φοιτητές, ηλικιωμένοι και γυναίκες που έχουν τεκνοποιήσει.⁵⁰

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της μερικής απασχόλησης, οι εργαζόμενοι - ανεξαρτήτως φύλου- πρέπει να απολαμβάνουν ισότιμη μεταχείριση όσον αφορά την ασφαλιστική τους κάλυψη και την προσβασιμότητα στην εκπαίδευση συγκριτικά με τους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης.

Επιπροσθέτως, η πιο σημαντική συμφωνία για την επεξεργασία των ευέλικτων μορφών απασχόλησης σε επίπεδο συλλογικής διαπραγμάτευσης, επιτεύχθη σε εθνικό επίπεδο στα πλαίσια της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ)⁵¹ το 1993, ενώ τυχόν πρωτοβουλίες ή συμφωνίες σε επίπεδο κλάδου ή επιχείρησης δεν έχουν γίνει γνωστές, σε αντιδιαστολή με άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Αυτό οφείλεται στο μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων, στην αδυναμία προώθησης καινοτόμων μεθόδων οργάνωσης της εργασίας από πλευρά τους και στην επιφυλακτική νοοτροπία του εργατικού δυναμικού, δηλαδή στο συνολικά υποανάπτυκτο επιχειρηματικό πλαίσιο της ελληνικής οικονομίας.⁵²

⁵⁰ Πηγή: ΣΕΒ, Θέσεις στον Κοινωνικό Διάλογο, Προτεινόμενα μέτρα για τις πολιτικές απασχόλησης και την οργάνωση της εργασίας, Οκτώβριος 2000

⁵¹ Συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 όπου, μεταξύ άλλων, αναγνωρίζεται το δικαίωμα των μερικώς απασχολούμενων για πρόσβαση σε διαδικασίες κατάρτισης.

⁵² Πηγή: Λυμπεράκη, Α., Δενδρινός, Γ., (2008), «Ευέλικτη εργασία: Νέες μορφές και ποιότητα απασχόλησης»

3.7 Ο ρόλος των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων στην μείωση της ανεργίας κατά την παρούσα φάση της οικονομικής κρίσης

3.7.1 Ο επισφαλής χαρακτήρας των ευέλικτων μορφών απασχόλησης

Αν και η χρήση της μερικής και προσωρινής απασχόλησης συμβάλλει στον περιορισμό των απολύσεων, ωστόσο στη χώρα μας οι θέσεις που χάνονται από το 2009 που ξεκινάει η κρίση, είναι περισσότερες από τις θέσεις που δημιουργούνται. Το ποσοστό των απολύσεων, ξεκινώντας μόλις από 2% το 2009, φτάνει σήμερα σχεδόν στο 40-45%, με αποτέλεσμα να συμβάλλει σημαντικά στην απώλεια θέσεων εργασίας και συνεπώς στην αύξηση της ανεργίας. Η απώλεια αφορά και το ευέλικτα απασχολούμενο εργατικό δυναμικό το οποίο μειώνεται 17,5% σε σχέση με το 2008.⁵³

Η ακούσια επιλογή των ευέλικτων μορφών απασχόλησης από τους εργαζόμενους σε συνδυασμό με τον περιορισμό των δικαιωμάτων τους, καθιστά την ευελιξία της απασχόλησης ολοένα και λιγότερο ελκυστική. Οι χαμηλότεροι μισθοί, η αβεβαιότητα ως προς την επαγγελματική του εξέλιξη, η χαμηλότερη πρόσβαση σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης της επιχείρησης, αλλά και ο προσωρινός χαρακτήρας της απασχόλησης απωθεί ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού να επιλέξει τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης.

Η στροφή προς τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης δεν επιλύει το πρόβλημα της ανεργίας μακροπρόθεσμα. Λόγω της οικονομικής κρίσης οι επιχειρήσεις προκειμένου να διατηρήσουν το εργατικό τους δυναμικό με το χαμηλότερο δυνατό κόστος και συνεπώς να εξασφαλίσουν την παραγωγικότητά τους, είτε μετατρέπουν την πλήρη σε μερική απασχόληση, είτε προχωρούν σε προσλήψεις υπό καθεστώς ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Στη Γερμανία, αν και ο αριθμός των ανέργων είναι αρκετά υψηλός σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ (περίπου 3,5 εκατομμύρια πολιτών ζουν αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας), το ποσοστό της ανεργίας μειώνεται συνεχώς με τη χρήση της λεγόμενης «μειωμένης εργασίας» (“kurzarbeit”)⁵⁴. Σύμφωνα με πολλούς αναλυτές η χρήση της ευέλικτης αυτής εργασιακής

⁵³ <http://www.tax-profit.gr/forologika-popular/>, «Ο νέος νόμος για τις απολύσεις και τις αποζημιώσεις»

⁵⁴ Πρόκειται για προγράμματα υποαπασχόλησης τα οποία εφαρμόζει το ομοσποδιακό κράτος για να μειώσει το εργατικό κόστος για τον εργοδότη. Το κόστος της κοινωνικής ασφάλισης χρηματοδοτείται από την φορολογία των γερμανών πολιτών.

σχέσης μελλοντικά «... δεν θα έχει καμία αξία⁵⁵». Όσες από τις επιχειρήσεις ανακάμψουν, θα κρατήσουν μόνο όσους εργαζόμενους χρειάζονται ενώ όσες επιχειρήσεις βρεθούν σε χειρότερη θέση από αυτή στην οποία ήδη βρίσκονται θα «θυσιάσουν» ακόμη και αυτό το φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό προκειμένου να επιβιώσουν.

Πράγματι σε πολλές χώρες της ΕΕ, οι ευέλικτα απασχολούμενοι αποτελούν τα πρώτα «θύματα» των απολύσεων. Μεταξύ των προσωρινά απασχολούμενων, αυτοί που εργάζονται σε Εταιρείες Προσωρινής Απασχόλησης, επέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες με ετήσια μείωση 35% στην Ιταλία, 25% στη Γαλλία και 22-23% στην Ολλανδία, το Βέλγιο και την Ισπανία⁵⁶. Στην Ελλάδα, τα προγράμματα μαθητείας “Stage” καταργούνται, οι συμβάσεις έργου ή παροχής υπηρεσιών το 2009 μειώνονται κατά 46,6% ενώ η μερική απασχόληση παρουσιάζει πτώση περίπου κατά 18% σε σχέση με το 2008.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που οι εργαζόμενοι (ως ευέλικτα απασχολούμενοι) υπόκεινται σε περιορισμό των εργασιακών τους δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αύξηση των ελέγχων του ΣΕΠΕ για την εφαρμογή του εργατικού δικαίου (πχ. εφαρμογή των διατάξεων για τη μερική απασχόληση, τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας κλπ), από 15.898 το 2008 σε 20.550 το 2009⁵⁷. Ο περιορισμός των εργασιακών τους δικαιωμάτων σε συνδυασμό με τις χαμηλότερες αποδοχές, είναι πολύ λιγότερες από αυτές των πλήρως απασχολούμενων, λειτουργούν ανασταλτικά στην επιλογή των ευέλικτων μορφών εργασίας από τα άτομα.

Η συνολική απώλεια θέσεων εργασίας, οδηγεί σε ραγδαία επιδείνωση της ανεργίας στις αρχές του 2010. Σύμφωνα με το Δελτίο Τύπου της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (20/4/2010), η ανεργία ανέρχεται στο 11,3% από 10,3% το δ' τρίμηνο του 2009. Με άλλα λόγια, οι άνεργοι αυξάνονται κατά 101.440 άτομα σε σχέση με τον Ιανουάριο του 2009 (αύξηση 21,8%) και 62.022 άτομα σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2009 (αύξηση 12,3%). Οι τρεις περιφέρειες με τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας είναι οι Ιόνιοι Νήσοι με 19,1%, η

⁵⁵ Μαργιόλης Κ. «Θυσία με υψηλή ανεργία για να στηριχθεί η παγκόσμια ανάκαμψη», άρθρο στην Εφημερίδα «Τα Νέα» 2/5/2010.

⁵⁶ http://evelixia-stop.blogspot.gr/2009/12/blog-post_28.html

⁵⁷ Οι εργατικές διαφορές διενεργούνται ύστερα από αίτηση του προσφεύγοντος στην επιθεώρηση, η οποία στη συνέχεια συγκαλεί τριμερή συνάντηση, κατά τη διάρκεια της οποίας συζητείται το περιεχόμενο της διένεξης και ο τρόπος επίλυσής της. Οι σημαντικότερες εργατικές διαφορές το 2009 αφορούσαν την καθυστέρηση ή μη καταβολή δεδουλευμένων (47,66%), την καταγγελία σύμβασης εργασίας (20,72%) και τη μη καταβολή άδειας και απιδόματος άδειας (15,17%).

Δυτική Μακεδονία με 17,7% και το Νότιο Αιγαίο με 15,3%. Η αύξηση της ανεργίας στη χώρα μας η οποία ενισχύεται και από την αύξηση της ανεργίας των μεταναστών, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη υιοθέτησης μέτρων τόνωσης της απασχόλησης.

3.7.2 Η απάντηση στην υπόθεση εργασίας

Η ενίσχυση της απασχόλησης με την ταυτόχρονη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των εργαζομένων, αποτελεί βασική παράμετρο για την τόνωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η αύξηση των απολύσεων, ωθούν πολλά άτομα κυρίως χαμηλής ειδίκευσης στην επιλογή ευέλικτων μορφών απασχόλησης προκειμένου να εργαστούν ή να διατηρήσουν την θέση εργασίας τους. Η ευελιξία στην αγορά εργασίας τους βοηθά να διατηρήσουν τη θέση τους στην απασχόληση που είναι πολύ σημαντική για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας και γνώσεων για τη μελλοντική τους εξέλιξη. Τους δίνεται με αυτόν τον τρόπο η ευκαιρία να γίνουν «ενεργά» άτομα στην αγορά εργασίας, προσφέροντας διέξοδο έστω και με χαμηλές αποδοχές στο πρόβλημα την ανεργίας.

Ωστόσο, η διατήρηση της απασχόλησης συνοδεύεται από πραγματική μείωση των αποδοχών και των ωρών εργασίας καθώς και τον περιορισμό των εργασιακών δικαιωμάτων, καθιστώντας τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης λιγότερο ελκυστικές για τους εργαζόμενους. Συνεπώς, στο ερώτημα αν οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης βελτιώνουν τις εργασιακές σχέσεις και θεωρούνται κοινωνικά και ηθικά περισσότερο αποδεκτές σε περίοδο οικονομικής κρίσης, η απάντηση των εργοδοτών διαφέρει από την αντίστοιχη απάντηση των εργαζομένων. Οι πρώτοι απαντούν θετικά στην επιλογή αυτή καθώς επιτυγχάνουν άμεση κάλυψη των έκτακτων αναγκών τους σε εργατικό δυναμικό με χαμηλό κόστος σε ότι αφορά τους μισθούς. Οι δεύτεροι, διακρίνονται σε δύο επιμέρους κατηγορίες ανάλογα με το κριτήριο της επιλογής των ευέλικτων μορφών απασχόλησης.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση που τα άτομα επιλέγουν για παράδειγμα μερική ή προσωρινή απασχόληση επειδή δεν μπορούν να βρουν πλήρη και σταθερή εργασία, υπόκεινται σε μείωση των αποδοχών και συρρίκνωση των εργασιακών τους δικαιωμάτων απαντώντας αρνητικά στη βελτίωση των εργασιακών τους σχέσεων μέσω της ευελιξίας ντης εργασίας. Ακόμα πιο αρνητικοί είναι οι πλήρως απασχολούμενοι των οποίων οι εργοδότες, λόγω της οικονομικής κρίσης, μετατρέπουν τις συμβάσεις τους από πλήρη σε μερική ή εκ περιτροπής

εργασία. Αντίθετα, αν οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης επιλέγονται με σκοπό την συμφιλίωσή οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής ή την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας ή τέλος την παρακολούθηση δοκιμαστικής περιόδου από τους νεοεισερχόμενους στην επιχείρηση, τότε η απάντηση είναι θετική όσον αφορά τη βελτίωση των εργασιακών σχέσεων μέσω των ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Και στις δύο περιπτώσεις των εργαζομένων, η ευελιξία αποτελεί μέσο διατήρησης της απασχόλησης η οποία για να γίνει περισσότερο ελκυστική, απαιτεί την ενίσχυση της προστασίας τους από τις αυθαιρεσίες των εργοδοτών και την παροχή κινήτρων που θα αποτελούν «δίκτυο προστασίας» ενάντια στην μακροχρόνια ανεργία.

4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Νωρίτερα, στην εισαγωγή της εργασίας μας, αναφέραμε εισαγωγικά το πως οδηγήθηκε η χώρα μας στην σημερινή κατάσταση που αντιμετωπίζει. Συμπληρωματικά, για λόγους του κεφαλαίου, θα αναφερθούν και άλλα στοιχεία.

Η ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.

Η κατάρρευση της οικονομίας, άρχισε να εκδηλώνεται με υποβάθμιση των όρων απασχόλησης, εκτόξευση του αριθμού των ανέργων και δραματική μείωση της παραγωγικότητας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σημείωσε τη μεγαλύτερη πτώση στην Ευρώπη των 27 καθώς η αυστηρή εισοδηματική πολιτική και ο δραστικός περιορισμός των δημοσίων δαπανών που ασκήθηκαν μέσα σε αυτό το διάστημα επηρέασαν, όπως ήταν αναμενόμενο, αρνητικά την εξέλιξη του ΑΕΠ, με συνέπεια το μέγεθός του να σημειώσει μείωση κατά 4,9% το 2010, κατά 7,1% το 2011 κατά 6,4% το 2012 και κατά 3,7% το 2013 σε σταθερές τιμές

έτους 2005 (στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ.), ενώ για το 2014 προβλέπεται η οικονομία να επιστρέψει σε ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 0,6%.⁵⁸ Το μνημόνιο και οι αναθεωρήσεις του αποτελούν τα πρώτα βήματα μίας σειράς αλληπάλλληλων μεταρρυθμίσεων στην εργατική νομοθεσία με κύρια κατεύθυνση την επίτευξη μεγαλύτερης ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Οι θεσμικές παρεμβάσεις έχουν έντονο αναδιανεμητικό χαρακτήρα που λειτουργεί υπέρ της εργοδοτικής πλευράς και τα μέτρα που προωθούνται, ανατρέπουν τα μέχρι πρότινος ενισχύοντα στις εργασιακές σχέσεις, καταστρατηγούν τα εργασιακά δικαιώματα και αποδιαρθρώνουν ένα ήδη προβληματικό κοινωνικό κράτος.

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στις σημαντικότερες εξελίξεις αναφορικά με την εντυπωσιακή άνοδο της ευέλικτης εργασίας στην Ελλάδα και στο ρόλο που διαδραματίζει η ευελιξία στη γυναικεία απασχόληση. Επιπροσθέτως, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα τεράστια προβλήματα της ανεργίας και της «μαύρης» εργασίας που τα ποσοστά τους γιγαντώνονται εξ αιτίας της κατάστασης στην οποία έχει επέλθει η χώρα.

4.1 Εξέλιξη των ατομικών συμβάσεων εργασίας κατά την περίοδο 2009-2013

Γεγονός είναι, πως το γενικότερο αρνητικό κλίμα που επικρατεί στην οικονομία και την απασχόληση από το 2008, δεν έχει αφήσει ανεπηρέαστη την εξέλιξη των συμβάσεων που συνάπτονται ανάμεσα σε εργαζόμενους και εργοδότες. Οι μαζικές απολύσεις αποτελούν πλέον σχεδόν καθημερινό φαινόμενο στην ελληνική αγορά εργασίας, συμβάλλοντας στην εκτόπιση του ποσοστού ανεργίας, τη στιγμή που οι νέες θέσεις εργασίας ολοένα και περιορίζονται. Επομένως, οι ατομικές συμβάσεις εργασίας αναδιαμορφώνονται τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, εμπεριέχοντας -έντονα πια- το στοιχείο της ευελιξίας στις νέες μορφές απασχόλησης. Πολύ συχνά, οι εργαζόμενοι, υπό την απειλή ενδεχόμενης απόλυσης και φυσικά της ανεργίας, εξαναγκάζονται σε αποδοχή δυσμενών όρων σε σχέση με τις συνθήκες εργασίας τους, παραμένοντας σε μία ευέλικτη εργασιακή σχέση συνήθως εις βάρος των προσωπικών αναγκών και επιθυμιών τους. Η δυνατότητα αυτή των εργοδοτών ενισχύεται από τις νομοθετικές παρεμβάσεις των τελευταίων ετών.

⁵⁸ Πηγή: <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=16&la=2>

Τα τρία κύρια χαρακτηριστικά της κατάστασης που επικρατεί αναφορικά με τις εργασιακές συμβάσεις σύμφωνα με το Σ.ΕΠ.Ε. την περίοδο της οικονομικής κρίσης είναι τα ακόλουθα:

- Συνεχής μείωση του συνολικού αριθμού των νέων συμβάσεων εργασίας (προσλήψεις).
- Μείωση του αριθμού των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης.
- Αύξηση του αριθμού των συμβάσεων μερικής απασχόλησης και εκ περιτροπής εργασίας.

Σε αυτό το σημείο, να τονιστεί πως η αύξηση δεν είναι μονάχα απόρροια των νέων ευέλικτων ατομικών συμβάσεων αλλά, όπως προαναφέρθηκε, και της μετατροπής των υφιστάμενων συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε μερική απασχόληση ή εκ περιτροπής εργασία. Μόνο το 2012, καταγράφηκαν 85.000 μετατροπές συμβάσεων σε «ευέλικτες» και φθηνότερες, σημειώνοντας αύξηση 43,3% σε σχέση με το 2011 (Σ.ΕΠ.Ε. 2012).

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) αναφέρει σε έκθεσή της πως, το 2013, τουλάχιστον 1.200.000 εργαζόμενοι στην Ελλάδα (δηλαδή περίπου το 60% των μισθωτών) έχουν συνάψει ατομική σύμβαση σε υποκατάσταση των «ληγμένων» κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων και τονίζει πως αναμένεται περαιτέρω αύξηση. Παράλληλα, οι εργαζόμενοι αμείβονται με μισθούς έως και 30% χαμηλότερους.⁵⁹

Ο πρόεδρος της ΟΚΕ, Χρήστος Πολυζωγόπουλος, διαπιστώνει ότι «με “όχημα” την κρίση, αναπτύχθηκε ένας έντονος κρατικός παρεμβατισμός ο οποίος έχει πλήξει καίρια τη συλλογική αυτονομία και οδηγεί στην απορρύθμιση του εργατικού δικαίου ως δικαίου προστασίας του εργαζομένου, ως του ασθενέστερου μέρους της σχέσης εργασίας και σε συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού τις επιχειρήσεις».

Όσον αφορά στις συμβάσεις έργου, ενώ τα πρώτα έτη της μεγάλης ύφεσης, κέρδισαν έδαφος (λόγω μειωμένου εργατικού κόστους για τον εργοδότη), στη συνέχεια εμφάνισαν μείωση, πιθανόν εξ αιτίας της εξάπλωσης των «επισφαλών» μορφών απασχόλησης και της διευκόλυνσης σύναψης ευέλικτων συμβάσεων. Την ίδια αρνητική πορεία ακολούθησαν και οι συμβάσεις υπεργολαβίας (φασόν). Επίσης, σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε και η

⁵⁹ Πηγή: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113024430>

διεύρυνση της δοκιμαστικής εργασιακής περιόδου από 2 σε 12 μήνες με τη δυνατότητα καταγγελίας σύμβασης χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης.⁶⁰

Ο συνολικός αριθμός των συμβάσεων εργασίας, που συνήφθησαν μέσα στο 2012, άγγιξε μόλις τις 683.443, τη στιγμή που το 2009 οι νέες συμβάσεις έφταναν τις 945.183, καταγράφοντας σταδιακή μείωση της τάξεως του 28% περίπου. Ωστόσο, η μείωση εμφανίζεται ακόμη μεγαλύτερη, εάν κοιτάξει κανείς πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα για τις νέες συμβάσεις πλήρους απασχόλησης, καθώς από 746.911 που ήταν το 2009, μειώνονται σε 375.843 το 2012. Πρόκειται, δηλαδή, για ποσοστιαία μείωση της τάξεως σχεδόν του 50%.⁶¹

Αντιθέτως, από τα στοιχεία της ετήσιας έκθεσης 2013 της ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, προκύπτει το συμπέρασμα πως ραγδαία είναι η αύξηση των συμβάσεων μερικής απασχόλησης και εκ περιτροπής εργασίας την περίοδο των μνημονίων. Οι συμβάσεις μερικής απασχόλησης σημειώνουν αύξηση της τάξεως του 53% και από 157.738 το 2009 φτάνουν τις 241.985 το 2012, αποτελώντας και το μεγαλύτερο απόλυτο αριθμό. Οι νέες συμβάσεις εκ περιτροπής εργασίας, παρουσιάζουν επίσης αύξηση και από 40.489 που ήταν το 2009, προσεγγίζουν τις 65.615 το 2012, σημειώνοντας ποσοστιαία αύξηση περίπου 62%, ενώ το 2011 κατέχει τον υψηλότερο αριθμό σύναψης συμβάσεων με εκ περιτροπής εργασία.

Ωστόσο, εκτός των νέων προσλήψεων και οι ήδη εργαζόμενοι υποχρεώνονται κάτω από την πίεση της απόλυσης να δεχθούν αλλαγές στην εργασιακή τους σχέση. Μεγάλος είναι ο αριθμός των εργαζομένων που αναγκάστηκαν να δεχθούν τη μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε μερική ή εκ περιτροπής εργασία και μάλιστα -κατά κύριο λόγο- με μονομερή απόφαση του εργοδότη.

Συγκεκριμένα, κατά το 2012 κατατέθηκαν στις Υπηρεσίες του Σ.ΕΠ.Ε. 84.490 μετατροπές συμβάσεων, από τις οποίες οι 49.640 αφορούσαν μετατροπή από πλήρη σε μερική απασχόληση και οι 34.850 από πλήρη σε εκ περιτροπής απασχόληση.

⁶⁰ Πηγή: Κουκιάδης, Ι., (2013), «Εργατικό Δίκαιο-Επιτομή», εκδ. Σάκκουλα

⁶¹ Πηγή: Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ 2013

Η μονομερής μετατροπή της πλήρους σε εκ περιτροπής εργασία (τετραήμερο ή τριήμερο) έχει λάβει διαστάσεις επιδημίας, καθώς το ποσοστό αυτό είναι αυξημένο κατά 6.940% σε σχέση με το 2010.

Συμπερασματικά, η συμμετοχή των ευέλικτων μορφών εργασίας αυξάνεται από 21% το 2009, σε 45%, ενώ η συμμετοχή των συμβάσεων πλήρους εργασίας από 79% που ήταν το 2009 μειώνεται σε 55% το 2012. Από το 2009 μέχρι και σήμερα, το μερίδιο που καταλαμβάνουν οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης επί του συνόλου των νέων συμβάσεων έχει υπερδιπλασιαστεί.⁶²

4.2 Βασικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας

Η ελληνική αγορά εργασίας και οι εργασιακές σχέσεις έχουν υποστεί δραματικές αλλαγές εξ' αιτίας της εφαρμογής των νομοθετικών παρεμβάσεων που ορίζονται από τα μνημόνια, ενώ τα καταγεγραμμένα ποσοστά ανεργίας είναι πρωτοφανή. Η παρατεταμένη -βαθύτατη- ύφεση την τελευταία πενταετία έχει ανατρέψει τα δεδομένα στον εργασιακό τομέα και αυτό είναι εμφανές τόσο στα αποτελέσματα ερευνών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και του ΟΑΕΔ, όσο και στα επίσημα στοιχεία που παραθέτει το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.), αναφορικά με το πρόβλημα της αδήλωτης εργασίας και τις ατομικές εργασιακές σχέσεις. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις ετήσιες εκθέσεις του Σ.ΕΠ.Ε. κατά τα έτη 2009-2013 παρέχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικά με τη μορφή των συμβάσεων που συνάπτονται επί το πλείστον τη μνημονιακή περίοδο, τις τάσεις μετατροπής των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις μερικής ή άλλου τύπου ευέλικτης απασχόλησης και αναδεικνύουν τις διαστάσεις που έχει λάβει το μείζον ελληνικό πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας.

4.3 Το πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας

Η αδήλωτη εργασία ανέκαθεν αποτελούσε μείζον πρόβλημα για την ελληνική πραγματικότητα. Στον ορισμό της «αδήλωτης» ή «μαύρης» εργασίας, δεν περιλαμβάνεται η παράνομη απασχόληση (παράνομες δραστηριότητες), ούτε και η άτυπη απασχόληση

⁶² Πηγή: Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ 2013

(οικιακή, εθελοντική), εφόσον αυτές οι μορφές απασχόλησης δεν περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές.⁶³

4.3.1 Εξέλιξη της ανασφάλιστης εργασίας κατά την περίοδο 2009-2013

Η οικονομική κρίση και η ύφεση των τελευταίων ετών (2009-2013) έχει δώσει περαιτέρω ώθηση στο πολυσύνθετο φαινόμενο της ανασφάλιστης εργασίας το οποίο έχει αποκτήσει τεράστιες διαστάσεις. Είναι γεγονός πως εμφανίζεται πιο έντονα σε κράτη με υψηλά ποσοστά ανεργίας, μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων και μεγάλες μεταναστευτικές εισροές. Ειδικά στην Ελλάδα, το μέγεθος της φορολογίας και των ασφαλιστικών εισφορών, η εξέλιξη των πραγματικών αμοιβών, η ανεπάρκεια των ελεγκτικών μηχανισμών και η ατιμωρησία -λόγω δυσκαμψίας του συστήματος- των παράνομων δραστηριοτήτων, εξηγούν τα ιδιαίτερος αυξημένα ποσοστά της ανασφάλιστης εργασίας.⁶⁴

Οι εργοδότες -μέσω της μαύρης εργασίας- αποσκοπούν στη μείωση του εργατικού κόστους και στην επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Επιπλέον, απόρροια της υψηλής ανεργίας είναι πολλοί εργαζόμενοι να απασχολούνται ανασφάλιστοι, είτε λόγω δυσκολίας εύρεσης εργασίας στην επίσημη οικονομία, είτε λόγω ανικανότητας να ανταπεξέλθουν στις πρόσθετες υποχρεώσεις που αυτή συνεπάγεται. Τέλος, πληθυσμιακές ομάδες που αναγκάζονται να απασχολούνται εκτός της επίσημης αγοράς εργασίας, όπως συνταξιούχοι, ανήλικοι και παράνομοι μετανάστες, μένουν ανασφάλιστοι στην προσπάθεια να μην αποκαλυφθούν.⁶⁵

Η έκταση του φαινομένου αυτού έχει δυσμενείς και πολυεπίπεδες επιπτώσεις καθώς υποβαθμίζει πρώτα και κύρια -τα δικαιώματα και την προστασία των ίδιων των εργαζομένων, αποδυναμώνει τα δημόσια έσοδα και τη χρηματοδοτική επάρκεια του ασφαλιστικού συστήματος, νοθεύει τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων και υπονομεύει καίρια τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

⁶³ Πηγή: Βαβούρας, Ι., Πετρινώτη, Ξ., (1990), «Απόπειρα ανίχνευσης μιας αθέατης δραστηριότητας: αδήλωτη απασχόληση στην Ελλάδα» στο «Παραοικονομία», εκδ. Κριτική

⁶⁴ Πηγή: Τάτσος, Ν., (2001), «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», εκδ. Παπαζήση

⁶⁵ Πηγή: Βαβούρας, Ι., Πετρινώτη, Ξ., (1990), «Απόπειρα ανίχνευσης μιας αθέατης δραστηριότητας: αδήλωτη απασχόληση στην Ελλάδα» στο «Παραοικονομία», εκδ. Κριτική

Το Σ.ΕΠ.Ε., έχοντας διενεργήσει δειγματοληπτικούς ελέγχους σε εταιρίες και επιχειρήσεις διαφόρων κλάδων (κέντρα μαζικής εστίασης, βιοτεχνικά πάρκα, βιομηχανικές ζώνες, κομμωτήρια, πρατήρια βενζίνης, συνεργεία αυτοκινήτων, μεταφορικές επιχειρήσεις, λιανικό εμπόριο, καθαριότητα, κατασκευές, φιλοξενία, υπηρεσίες ασφαλείας, επιχειρήσεις φασόν), σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, επιβεβαιώνει τη γιγάντωση του φαινομένου της μαύρης εργασίας.⁶⁶

Σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων του Σ.ΕΠ.Ε., κατά το έτος 2012, διενεργούνται έλεγχοι σε 19.083 επιχειρήσεις, στις οποίες απασχολούνται 60.796 άτομα, από τους οποίους 22.006 καταγράφονται ως ανασφάλιστοι-αδήλωτοι. Από τους 22.006, οι 9.345 είναι αλλοδαποί εργαζόμενοι, αντιπροσωπεύοντας το 46,9% των αλλοδαπών εργαζομένων στις επιχειρήσεις που ελέγχθηκαν. Η καταγραφή αυτή φανερώνει το τεράστιο ποσοστό της αδήλωτης εργασίας, το οποίο υπερβαίνει στο σύνολο το 36%. Η αύξηση συνδέεται άμεσα με τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε επίπεδο οικονομίας και απασχόλησης μετά την υπογραφή των μνημονίων.

Αναλύοντας τα αποτελέσματα των στατιστικών, γίνεται φανερό πως στην Ελλάδα, οι συνθήκες που επικρατούν, είναι ευνοϊκές για την εξάπλωση της ανασφάλιστης εργασίας, τη στιγμή μάλιστα που η επίσημη θέση της σημερινής κυβέρνησης –μέσα από τις αλληπάλληλες μνημονιακές δεσμεύσεις- αφορά στην αυστηρή καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και την ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών. Εκτός από το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (32,5% έναντι 14,7%), στην Ελλάδα καταγράφεται και το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν πρόβλημα παράνομης μετανάστευσης στην Ευρώπη.⁶⁷

4.3.2 Μέτρα καταπολέμησης της ανασφάλιστης εργασίας

Προτού γίνει αναφορά σε τρόπους αντιμετώπισης της ανασφάλιστης (αδήλωτης εργασίας), να τονιστεί πως η κατασταλτική πολιτική προϋποθέτει τον καλό συντονισμό ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., διότι σε αντίθετη περίπτωση είναι πιθανό η αδήλωτη εργασία να

⁶⁶ Πηγή: <http://www.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=6770116&publDate=28/3/2012>

⁶⁷ Baldwin-Edwards, M., (2002), «Αγορές Εργασίας της Ν.Ευρώπης και Μετανάστευση: Δομική και λειτουργική ανάλυση» στο ΕΡΓΑΣΙΑ, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθ.Δυναμικού Παντείου Παν.

συγκεντρωθεί στις χώρες με την πιο χαλαρή θεσμική οργάνωση, όπως και σε οικονομίες με ανεπαρκές ρυθμιστικό πλαίσιο.⁶⁸

Σε γενικές γραμμές, είναι λάθος να ειπωθεί πως υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο μέτρο πολιτικής ή μία ενιαία προσέγγιση για τη συρρίκνωση του φαινομένου αυτού, γιατί το γεγονός ότι ένα μέτρο αποδεικνύεται αποτελεσματικό σε μία περιοχή, δε σημαίνει αυτόματα πως μπορεί να έχει τα ίδια θετικά αποτελέσματα και σε μία άλλη. Συνεπώς, η εκάστοτε πολιτική θα πρέπει να χαράζεται λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες της χώρας που θα εφαρμοστεί.

Παρ' όλα αυτά, μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής δύο ευρύτερες προσεγγίσεις:

- i. την αποτρεπτική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία στόχος είναι ο εντοπισμός των περιπτώσεων μη συμμόρφωσης και, εν συνεχεία η επιβολή ποινών και
- ii. την προσέγγιση η οποία αποσκοπεί στην υιοθέτηση μέτρων με απώτερο σκοπό τη θετική ενθάρρυνση προς συμμόρφωση των εργοδοτών. Τα μέτρα, σε αυτήν την περίπτωση, διευκολύνουν τη μετατροπή της άτυπης εργασίας σε επίσημες μορφές απασχόλησης.

Ενώ στα περισσότερα κράτη, έχουν υιοθετηθεί κατά καιρούς παραδοσιακά τακτικές που παραπέμπουν στην πρώτη προσέγγιση, από το 2003, χρονιά που εκδόθηκε η κατευθυντήρια γραμμή για την απασχόληση αριθ. 9, παρατηρείται μία τάση προς μέτρα ενθαρρυντικά, όπως μέτρα πρόληψης για τη ριζική εξάλειψη της μη συμμόρφωσης, κίνητρα για την παρακίνηση των αδήλων εργαζομένων να στραφούν σε δραστηριότητες δηλωμένης εργασίας και τέλος –με αργούς ρυθμούς- μέτρα ενίσχυσης της φορολογικής εντιμότητας.⁶⁹

⁶⁸ Πηγή: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 9 E/1 15.01.2010, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 2008 σχετικά με την ενίσχυση της καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας (2008/2035(INI))

⁶⁹ Πηγή: Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, (2009), «Μέτρα για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

4.3.3 Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης ως τρόπος αντιμετώπισης της ανασφάλιστης εργασίας

Στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, η προσφορά της αδήλωτης εργασίας ενισχύεται συνεχώς από την ανασφάλεια των εργαζομένων και την πρόθεσή τους να αποδεχτούν μία θέση εργασίας, όντας ανασφάλιστοι και μη απολαμβάνοντας τα εργασιακά τους δικαιώματα, προκειμένου να «ξεφύγουν» από τη δίνη της ανεργίας. Η ανεπάρκεια των ελεγκτικών μηχανισμών και η έλλειψη οργάνωσης των διαδικασιών εφαρμογής των διατάξεων του νόμου επιτείνουν την κατάσταση αυτή. Η «μαύρη» εργασία, λοιπόν, συνεπάγεται την παραβίαση μίας ολόκληρης σειράς διατάξεων της εργασιακής νομοθεσίας, όπως τη μη καταβολή νόμιμων μισθών, νόμιμων προσαυξήσεων για υπερωριακή απασχόληση, επιδομάτων, δώρων εορτών και άδειας, τη μη καταβολή δεδουλευμένων, τη μη χορήγηση αδειών, τη μη τήρηση του εργασιακού ωραρίου και των κανόνων υγιεινής και ασφάλειας. Επιπροσθέτως, συνήθως είναι και η τακτική του δελτίου παροχής υπηρεσιών (αυτοαπασχόληση). Και σε αυτήν την περίπτωση καταπατάται πλήρως η νομοθεσία, τη στιγμή που ουσιαστικά αφορά μισθωτή απασχόληση.⁷⁰

Επομένως, η ίδια η έννοια της ευελιξίας -σε συνδυασμό με την απουσία ρυθμίσεων και διευθετήσεων αυτής στον εργασιακό τομέα- είναι που ενδυναμώνει ακόμη περισσότερο την αδήλωτη εργασία. Ιδιαίτερος στην ελληνική αγορά εργασίας, η ανοχή της πολιτείας αναφορικά με την εφαρμογή του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης, είναι μεγαλειώδης.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα όσων προαναφέρθηκαν είναι τα ακόλουθα:

- Ανησυχητικά συχνές είναι οι περιπτώσεις εκείνες που η μερική απασχόληση αποκρύπτει εργασία πλήρους απασχόλησης, η οποία δε δηλώνεται, πάντοτε προς οικονομικό όφελος του εργοδότη.
- Στην Ελλάδα, πολλά άτομα νεαρής ηλικίας ασκούν την πρακτική τους στα πλαίσια των σπουδών τους, δίχως να καλύπτονται ασφαλιστικά, ενώ ουσιαστικά αντικαθιστούν εργαζομένους σε υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης.

⁷⁰ Πηγή: Κουζής, Ι., (2008), «Αγορά Εργασίας: Μήτρα της Ανθρώπινης Οδύνης», στο Ν. Παναγιωτόπουλος, (επιμ.), «Η Απομάγευση του Κόσμου», εκδ. Πολύτροπο/ΕΚΚΕ

- Αδήλωτες παραμένουν αρκετές φορές οι υπερωρίες των εργαζομένων και τις περισσότερες φορές δίχως επιπρόσθετη αμοιβή.

Για τους κοινωνικούς εταίρους, η «μαύρη» εργασία δε διαφέρει σημαντικά από τις άτυπες-ευέλικτες μορφές απασχόλησης, όταν κύριος στόχος αυτών είναι η μείωση του κόστους εργασίας αντί για την ικανοποίηση αναγκών και επιθυμιών εργοδοτών και εργαζομένων. Πολλά ζητήματα προκύπτουν αναφορικά με τις προθέσεις των ατόμων που υποστηρίζουν την ευελιξία με ασφάλεια, τις πρακτικές που ακολουθούνται για την εφαρμογή της και το βαθμό που είναι δυνατό να επέλθει η εξισορρόπηση των δύο πόλων, ώστε να διασφαλίζεται η κοινωνική προστασία των εργαζομένων. Στο ενδεχόμενο που η ισορροπία αυτή καταστεί αδύνατη, το πρόβλημα της ανασφάλιστης εργασίας δε θα συνεχίσει απλώς να γιγαντώνεται, αλλά οι αρνητικές επιπτώσεις του φαινομένου θα εξακολουθούν να υφίστανται ως συνέπειες πλέον της εφαρμογής των ευέλικτων μορφών απασχόλησης.

4.4 Εξέλιξη της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα

Η μερική απασχόληση, παρόλο που διατηρείται ακόμη σε χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος στην Ελλάδα της κρίσης. Ο λόγος συμβάσεων πλήρους απασχόλησης προς τις συμβάσεις μερικής απασχόλησης μειώνεται με σταθερούς ρυθμούς. Για την ακρίβεια, μόλις το 53,9% των καταγεγραμμένων προσλήψεων τον Ιανουάριο του 2014 αφορά πλήρη απασχόληση. Μιλώντας σε απόλυτους αριθμούς, επισυνάφθηκαν 51.987 νέες συμβάσεις πλήρους απασχόλησης, 32.674 συμβάσεις μερικής απασχόλησης και 10.789 συμβάσεις για εκ περιτροπής εργασία.

Μέχρι το τέλος του 2013, με μερική απασχόληση εργάζονται περίπου 311.000 άτομα, ενώ το ποσοστό ανήλθε στο 8,6% έναντι 7,2% του προηγούμενου έτους. Η μεταβολή που επήλθε στη μερική απασχόληση οφείλεται σε σημαντικό βαθμό (72,6%) στις μεταβολές των γυναικών.

Παρακάτω, παρατίθενται αναλυτικά στοιχεία αναφορικά με τις προσλήψεις που αφορούν το έτος για το οποίο αναφερόμαστε, με σκοπό να διαγραφούν οι τάσεις για την αγορά εργασίας εκείνου του έτους.

ΜΗΝΑΣ	ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΠΟ 1η/3/2013 ΕΩΣ 31/1/2014			
	ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΕΚ ΠΕΡΙΤΡΟΠΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΣΛΗΨΕΩΝ
ΜΑΡΤΙΟΣ '13	29.429	14.019	3.040	46.488
ΑΠΡΙΛΙΟΣ '13	62.245	22.965	4.569	89.779
ΜΑΪΟΣ '13	82.525	35.942	5.828	124.295
ΙΟΥΝΙΟΣ '13	61.241	37.916	5.843	105.000
ΙΟΥΛΙΟΣ '13	55.370	30.156	5.195	90.721
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ '13	42.332	24.329	6.024	72.685
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ '13	59.431	85.685	20.507	165.623
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ '13	59.563	61.546	17.299	138.408
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ '13	45.795	39.675	12.638	98.108
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ '13	62.615	34.280	12.902	109.797
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ '14	51.987	32.674	10.789	95.450
ΣΥΝΟΛΟ	612.533	419.187	104.634	1.136.354

Πίνακας 5: Στατιστικά στοιχεία για προσλήψεις ανά είδος σύμβασης (01/03/2013-31/01/2014)

Πηγή: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2013

Παρά την αργή και σταθερή αύξηση της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα, πάνω από το 40% των ανθρώπων που απασχολούνται με σύμβαση μερικής απασχόλησης θα επέλεγαν μία θέση πλήρους απασχόλησης, σε περίπτωση που υπήρχε η ανάλογη προσφορά. Το ποσοστό είναι μεγαλύτερο, όταν γίνεται αναφορά σε άνδρες εργαζόμενους.⁷¹ Επιπροσθέτως, να σημειωθεί πως η συμμετοχή του γυναικείου φύλου στη μερική απασχόληση είναι

⁷¹ Πηγή : Σουμέλη, Ε., (2010), «Μερική Απασχόληση και Φύλο»

μεγαλύτερη, στην προσπάθεια να εναρμονίσουν την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Το γεγονός πως οι οικονομικές απολαβές και οι υποβαθμισμένοι όροι εργασίας ενός μερικώς απασχολούμενου συνήθως δεν εξασφαλίζουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα εξηγεί το γιατί οι περισσότεροι αναζητούν πλήρη απασχόληση σύμφωνα με οικονομολόγους του ΙΝΕ της ΓΣΕΕ.

Στη συνέχεια, αναφέρονται αναλυτικά οι λόγοι για τους οποίους η μερική απασχόληση στη χώρα μας δεν αποτελεί ελκυστική επιλογή για τον εργαζόμενο:⁷²

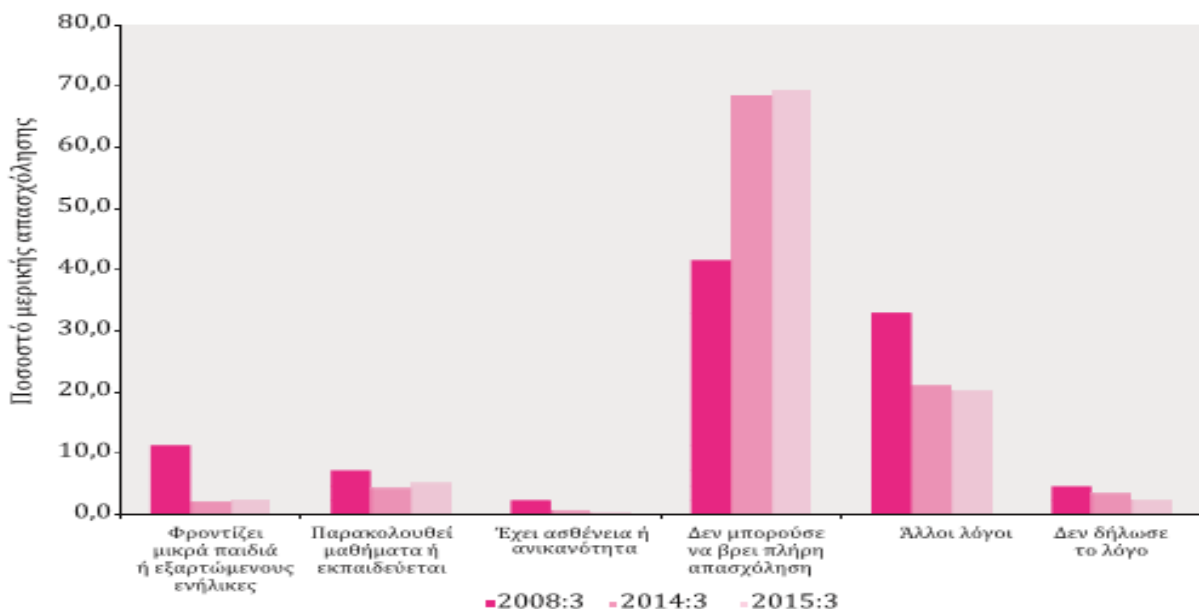
- Η αμοιβή που απολαμβάνει ο εργαζόμενος μερικής απασχόλησης κινείται σε τόσο χαμηλά επίπεδα πλέον (293 ευρώ για άτομα άνω των 25 ετών και 255 ευρώ κάτω των 25) που ο εργαζόμενος προσφεύγει ευκολότερα στη «μαύρη» εργασία.
- Επαγγελματικές ευκαιρίες μερικής απασχόλησης σε ειδικευμένες θέσεις εργασίας δεν υφίστανται. Η μερική απασχόληση συνδέεται ως επί το πλείστον με θέσεις ανειδίκευτης εργασίας όπως πωλητές ή ταμίες καταστήματος.
- Οι συνδικαλιστικοί φορείς, αντίθετοι με το θεσμό της μερικής απασχόλησης στα πλαίσια του ευρύτερου δημόσιου τομέα, δεν του επέτρεψαν να αναπτυχθεί.
- Στις περισσότερες επιχειρήσεις, εάν όχι σε όλες, δεν εφαρμόζεται η πολιτική της εκούσιας μείωσης του εργασιακού χρόνου.
- Θεσμικά, δεν παρέχεται η δυνατότητα για μερική συνταξιοδότηση.
- Σε αντίθεση με άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ελλάδα, δεν προβλέπονται όροι ευνοϊκότερης φορολογικής μεταχείρισης για τα εισοδήματα μερικής απασχόλησης.
- Πολύ συχνές είναι οι περιπτώσεις που η μερική απασχόληση χρησιμοποιείται ως μέσο συγκάλυψης πλήρους απασχόλησης.
- Το ποσοστό των γυναικών που επιθυμούν να εργαστούν παραμένει μικρότερο σε σύγκριση με άλλες χώρες.

⁷²Πηγή: Έκθεση διερεύνησης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας Intercollege

Επιπλέον, επιχειρώντας να δοθούν εξηγήσεις για τα χαμηλά ποσοστά της μερικής απασχόλησης στην ελληνική αγορά εργασίας συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ευθύνες αποδίδονται και στους εξής παράγοντες:

- Αναλογικά ακριβότερες εργοδοτικές εισφορές για μερική απασχόληση άνω του 4ώρου εβδομαδιαίως.
- Απουσία κινήτρων για δημιουργία νέων θέσεων μερικής απασχόλησης.
- Μεγάλος αριθμός πολύ μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων αλλά και οργανωτική δομή βασισμένη στο μοντέλο της δωρης και πλέον εργασίας.
- Τέλος, σε αυτό το σημείο να τονιστεί πως ουκ ολίγοι εργοδότες και ιδιαίτερος στον ιδιωτικό τομέα, αντί να προβούν σε πρόσληψη ατόμων υπό το καθεστώς της μερικής απασχόλησης, καλύπτουν τα κενά που δημιουργούνται με υπερωρίες των πλήρως απασχολούμενων για λόγους που αναλύθηκαν σε προηγούμενη ενότητα. Επόμενο είναι, η τακτική αυτή να δίνει ακόμη περισσότερη ώθηση στα ήδη αυξημένα ποσοστά ανεργίας.

Με βάση πιο πρόσφατα στοιχεία τα οποία παραθέτει και η ΕΛΣΤΑΤ, παρακάτω στον πίνακα, αναφέρονται από επίσημη ανακοίνωσή της, οι κυριότερες αιτίες που οδηγούν στην μερική απασχόληση στην σημερινή Ελλάδα.

Διάγραμμα 6: Αίτια μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

4.5 Ανεργία και ευελιξία

Η άποψη πως η ευελιξία της αγοράς εργασίας αποτελεί τη λύση στο πρόβλημα της ανεργίας έχει ως αφετηρία, τη φιλελεύθερη θέση σύμφωνα με την οποία η μείωση της απασχόλησης είναι συνέπεια του υψηλού εργατικού κόστους και της έκτασης των κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Αυτό σημαίνει πως ο περιορισμός διαδικασιών που άλλοτε αποτελούσαν τροχοπέδη για απολύσεις αποτελεί ένα κίνητρο της εργοδοσίας για νέες προσλήψεις, ενώ μικρότερες εργατικές αποδοχές και ασθενέστερα κοινωνικά βάρη για την επιχείρηση έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της προσφοράς εργασίας.⁷³

Σύμφωνα με τον Keynes το μέγεθος της απασχόλησης καθορίζεται βραχυχρόνια από την τεχνολογία, το μέγεθος των παγίων εγκαταστάσεων, το εργατικό δυναμικό, τις προτιμήσεις των καταναλωτών και από άλλους παράγοντες. Επομένως, η παρέμβαση του κράτους αποτελεί μία από τις βασικότερες παραμέτρους που διαμορφώνουν τόσο το μέγεθος της απασχόλησης όσο και της ανεργίας.⁷⁴

Ωστόσο, οι σύγχρονοι οικονομολόγοι αντιμετωπίζουν την ανεργία στα πλαίσια μιας ολοένα και περισσότερο αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας και μιας -όλο και πιο περιορισμένης- κρατικής παρέμβασης. Το κύριο ζήτημα που δημιουργείται είναι εάν η μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας έχει αρνητικό ή θετικό αντίκτυπο στο μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), ο πιο φανατικός θιασώτης των φιλελεύθερων οικονομικών επιλογών, αναγνώρισε το γεγονός ότι, ούτε οι θεωρητικές εργασίες, ούτε οι εμπειρικές μελέτες του, είναι σε θέση να δώσουν μία σαφή απάντηση, ενώ από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι, χώρες με μεγαλύτερο κοινωνικό κράτος και ισχυρότερο προστατευτικό περιβάλλον της εργασίας, έχουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες.⁷⁵

⁷³ Πηγή: Κέντρο μελετών & έρευνας Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών, «Flexicurity και Ευρωπαϊκή Ένωση»

⁷⁴ Πηγή: Reynaud, B., (1994), "Les theories du salaire", La Decouverte, coll.Reperes, Paris

⁷⁵ Ίδια με την πηγή 57

4.5.1 Η ανεργία στην Ελλάδα της κρίσης

Η οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη της ανεργίας τα τελευταία έτη και παρατηρήθηκε σημαντική άνοδος των ποσοστών ανεργίας. Κάνοντας μια μικρή αναδρομή, παρόλο που η Ελλάδα από το 1950 μέχρι και το 1970 σημείωσε υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, λόγω των επενδύσεων που έλαβαν χώρα από μεγάλες ξένες πολυεθνικές, σήμερα τα δεδομένα αυτά έχουν αλλάξει.

Το 2010, σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, οι άνεργοι ανέρχονταν σε 628.000 άτομα (μέσο ετήσιο επίπεδο). Κατά το 2011 ο αριθμός των ανέργων έχει αυξηθεί σε 877.000 χιλιάδες. Η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας στην Ελλάδα κατά την χρονική περίοδο 2009 - 2011 οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

- 1) Καταρχήν από την μείωση της απασχόλησης κατά 8,7% , δηλαδή κατά 421.000 άτομα. Η αύξηση της ανεργίας μετά το 2009, δεν προέρχεται μόνον από την μείωση της απασχόλησης, αλλά και από την αύξηση κατά περίπου 1% του εργατικού δυναμικού, αύξηση που αντιστοιχεί κατά προσέγγιση σε 50.000 άτομα. Όπως διαπιστώνεται, η δραματική μείωση της απασχόλησης δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη μείωση του εργατικού δυναμικού.
- 2) Μετά την ύφεση η ελληνική οικονομία βρίσκεται πλέον σε διαδικασία πλήρους αποεπένδυσης και απαξίωσης μεγάλων τμημάτων του παραγωγικού και του ανθρώπινου δυναμικού. Η δραματική μείωση της απασχόλησης κατά το 2009- 2012 οφείλεται στο γεγονός ότι η μείωση της παραγωγής ήταν ραγδαία και το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης αυτής απεικονίζεται στη μείωση του ΑΕΠ.

Κατά το Γ' τρίμηνο του 2012 ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε σε 3.739.018 άτομα και των ανέργων σε 1.230.918. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 24,8%, έναντι 23,6% του προηγούμενου τριμήνου και 17,7% του αντίστοιχου τριμήνου 2011. Η απασχόληση μειώθηκε κατά 1,4% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 8,3% σε σχέση με το Γ' τρίμηνο του 2011. Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 5,3% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 40,2% σε σχέση με το Γ' τρίμηνο του 2011.

Η κρίση χτυπά όλες τις ηλικιακές ομάδες, κυρίως σε θέσεις εργασίας με πλήρη κι μόνιμη απασχόληση. Στην ευρύτερη περιφέρεια της ελληνικής επικράτειας, παρατηρείται αύξηση του ποσοστού ανεργίας στο 22,6% το πρώτο τρίμηνο του 2012 από το 15,9% του

προηγούμενου έτους από το 8,3% του 2008 αποτυπώνουν το τοπίο που επικρατεί πλέον στην αγορά εργασίας, φτάνοντας μέχρι τα σημερινά δεδομένα.

Οι μεταβολές αυτές ανέρχονται σε ποσοστά ανεργίας, πλήττοντας το 28,5% του εργατικού δυναμικού στην Δυτική Μακεδονία και το 1/4 του εργατικού δυναμικού περίπου στην Στερεά Ελλάδα και την Κεντρική Μακεδονία. Ακολουθούν με το 23% περίπου του εργατικού τους δυναμικού να είναι πλέον άνεργοι οι περιφέρειες Δυτική Ελλάδα, Αττική και Ανατολική Μακεδονία και 25% Θράκη. Στις επτά αυτές περιφέρειες συγκεντρώνεται το 78,0% της συνολικής απασχόλησης της χώρας και το 83,0% του συνόλου των ανέργων. Με μικρότερο ποσοστό από το μέσο της χώρας αλλά γύρω στο 1/5 του εργατικού δυναμικού είναι ακόμη τέσσερις περιφέρειες, Ήπειρος, Θεσσαλία, Βόρειο Αιγαίο και Κρήτη, ενώ οι υπόλοιπες δύο περιφέρειες, Ιόνια Νησιά και Νότιο Αιγαίο, έχουν ακόμη μικρότερο ποσοστό ανεργίας καθώς μείωσαν το ποσοστό ανεργίας τους σε σχέση με τα προηγούμενα έτη.

Ανά καιρούς, πολλοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να μελετήσουν τη σχέση ανάμεσα στην έννοια της ευελιξίας και την ανεργία. Ωστόσο, η δυσκολία διατύπωσης για τον ακριβή ορισμό της ευελιξίας, είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή πληθώρας διαδικασιών και μεθόδων για την εξαγωγή ενός ασφαλούς συμπεράσματος. Σε γενικές γραμμές, οι εμπειρικές μελέτες που έχουν διεξαχθεί, είτε εξετάζουν μεμονωμένες εθνικές αγορές εργασίας, είτε εργάζονται με ένα δείγμα που αφορά διαφορετικές οικονομίες. Στις συγκριτικές μελέτες, όμως, συναντώνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στην προσέγγιση της ευελιξίας.⁷⁶

Παρόλα αυτά, τα στοιχεία που απορρέουν από τις εκάστοτε μελέτες, έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους. Σε αυτό που υπάρχει ταύτιση είναι στο γεγονός πως δεν υφίσταται σαφής και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ ευελιξίας της αγοράς εργασίας και ανεργίας. Ωστόσο, δεν πρέπει να θεωρηθεί πως υφίσταται απαραίτητα αρνητική σχέση μεταξύ ευελιξίας και ανεργίας (άποψη που υποστηρίζουν ομάδες εργοδοτών και πολιτικών).⁷⁷

Στη χώρα μας, η ευελιξία στην αγορά εργασίας και η ευελιξία των μισθών επιδείνωσαν τους όρους κατανομής των πόρων, ενέτειναν τις ανισοροπίες στην αγορά εργασίας και δεν

⁷⁶ Πηγή: Θεοχαράκης, Ν., (2000), «Η ευελιξία στην αγορά εργασίας και η σχέση της με την ανεργία»

⁷⁷ Πηγή: Nickell S. & Layard, R., (1999), "Labor market institutions and economic performance", Handbook of Labor Economics / Blank R.M. and Freeman R.B., (1994), "Evaluating the Connection between Social Protection and Economic Flexibility"

συνέβαλαν στην αύξηση της απασχόλησης. Οι πολιτικές πλήρους απορρύθμισης μισθών και απασχόλησης – όχι μόνο δε συνετέλεσαν στη μείωση της ανεργίας - αλλά την περίοδο 2010-2013 υπήρξε απώλεια ενός εκατομμυρίου θέσεων εργασίας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2014).

Επιπρόσθετα, στην Ελλάδα οι δραματικές μειώσεις των μισθών έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αύξηση των φτωχών εργαζομένων από 11,9% το 2010 σε 15,1% το 2011 (Eurostat, 2012). Η διαπίστωση αυτή σημαίνει ότι, στο άμεσο μέλλον, δεν είναι επιτακτική η ανάγκη μονάχα για νέες θέσεις εργασίας, αλλά και για ποιοτικότερες θέσεις εργασίας, με απώτερο στόχο να καταπολεμηθεί όχι μόνο η ανεργία αλλά και η φτώχεια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Όπως αναφέρει και ο Σάββας Ρόμπολης, επιστημονικός διευθυντής του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ, «γίνεται φανερό ότι οι ασκούμενες πολιτικές της ευελιξίας της εργασίας και των μισθών δε συνιστούν πολιτικές που δημιουργούν θέσεις εργασίας, δεν καταπολεμούν αποτελεσματικά την ανεργία και δεν αντιμετωπίζουν ουσιαστικά τη φτώχεια».

Αναλύοντας τα επίσημα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το ποσοστό ανεργίας για το 3^ο τρίμηνο του 2013 ανήλθε στο 27% από το 24,8% της αντίστοιχης περιόδου το 2012. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των απασχολούμενων κατά το Σεπτέμβριο του 2013 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.639.429 άτομα. Επιπλέον, καταγράφηκαν 1.376.463 άνεργοι, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.327.859 άτομα.

Οι απασχολούμενοι παρουσίασαν μείωση κατά 54.128 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012 (μείωση 1,5%), ωστόσο αυξήθηκαν κατά 5.397 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013 (αύξηση 0,1%).

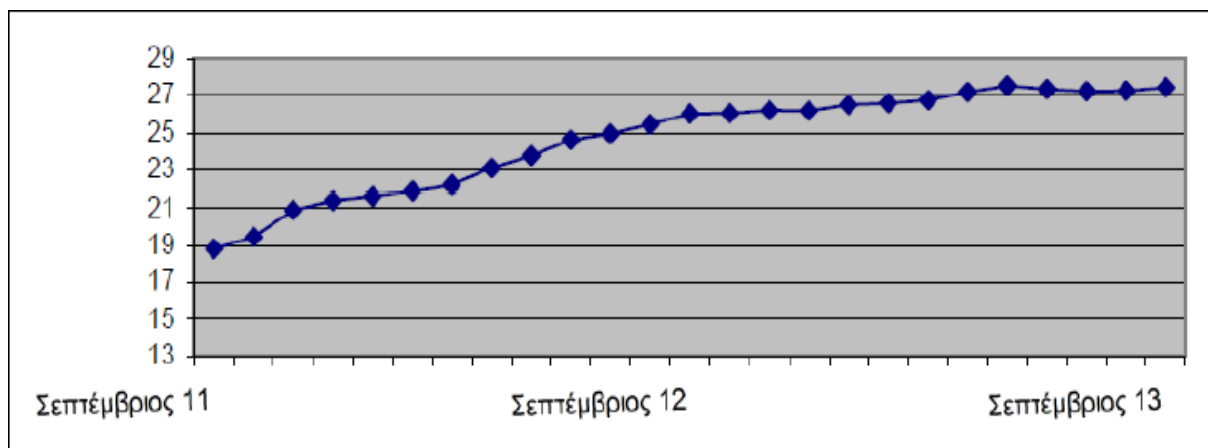
Οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 77.161 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012 (αύξηση 5,9%) και κατά 14.023 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013 (αύξηση 1,0%).

Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται, ούτε βρίσκονται σε διαδικασία ανεύρεσης εργασίας, μειώθηκαν κατά 25.175 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012 (μείωση 0,8%) και κατά 5.296 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013 (μείωση 0,2%).

Οι άνεργοι άγγιξαν τα 1.345.387 άτομα, με την ανεργία να πλήττει ιδιαίτερα τους νεότερους ηλικίας 15-24 ετών, από τους οποίους σχεδόν έξι στους δέκα είναι εκτός παραγωγικής διαδικασίας (ποσοστό 57,2% και ειδικά στις νέες γυναίκες, 62,8%).

Ωστόσο, η ανεργία στην Ελλάδα ήταν ίδια τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, με το ποσοστό της να ανέρχεται συνολικά στα δύο φύλα στο 12,1% για τον καθένα. Πράγμα το οποίο διαφοροποιεί την «νέα ανεργία» που αφορά τα νεαρά άτομα και ανέρχεται στο 32,7% σε σχέση με το 27,1 που αντιστοιχεί στις υπόλοιπες χώρες τις ΕΕ.

Τέλος, οι μακροχρόνια άνεργοι, δηλαδή τα άτομα που αναζητούν εργασία για περισσότερους από 12 μήνες, ανέρχονται στο 71% του συνόλου των ανέργων, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά, την πολύ χαμηλή προσφορά θέσεων εργασίας.⁷⁸

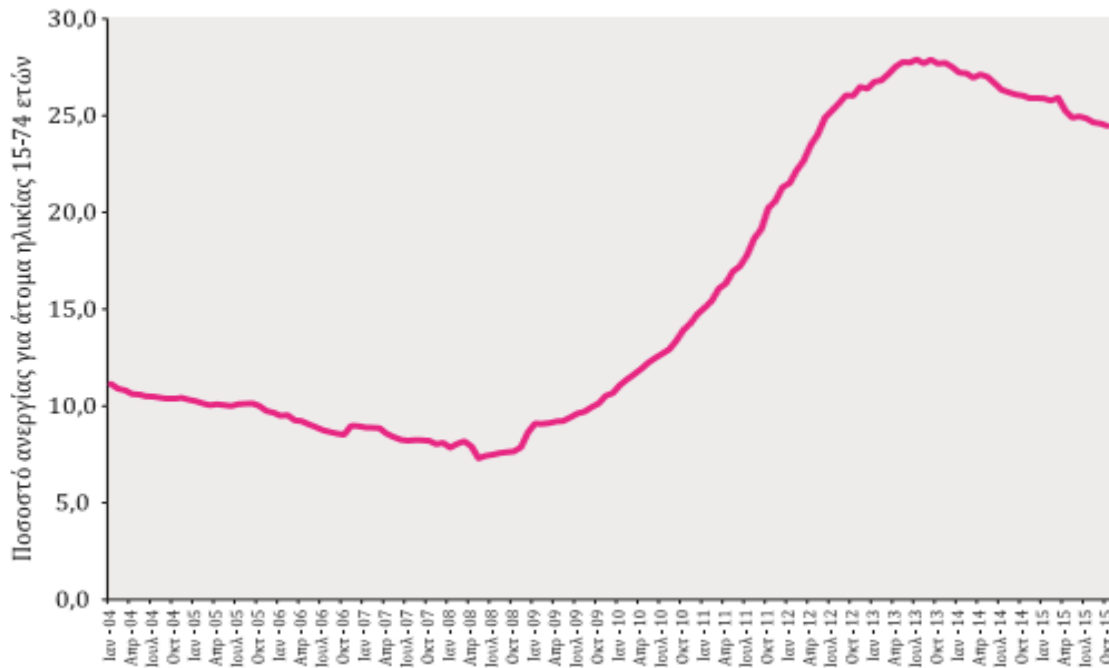

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά μήνα, Σεπτέμβριος 2011 – Σεπτέμβριος 2013

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2013

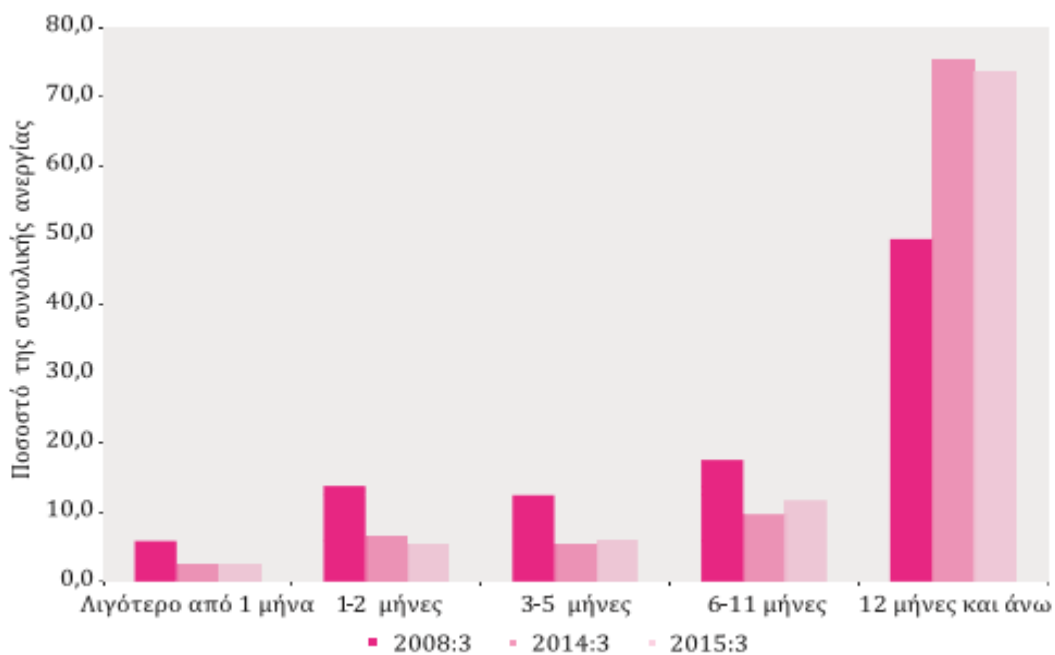
Τα παρακάτω διαγράμματα, παρουσιάζουν την κατάσταση της ανεργίας στην Ελλάδα σε πιο πρόσφατες χρονολογικές αποκλίσεις, αναφέροντας ποσοστά, ηλικίες, διάταξη σε ηλικιακές ομάδες, κλάδους, προσφορά και ζήτηση ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο κλπ. Αφορούν την ετήσια έκθεση της ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ για το έτος 2016, με στατιστικές πληροφορίες και δεδομένα από την ΕΛΣΤΑΤ.

⁷⁸ Πηγή: Δελτίο Τύπου ΕΛ.ΣΤΑΤ. Δεκεμβρίου 2013

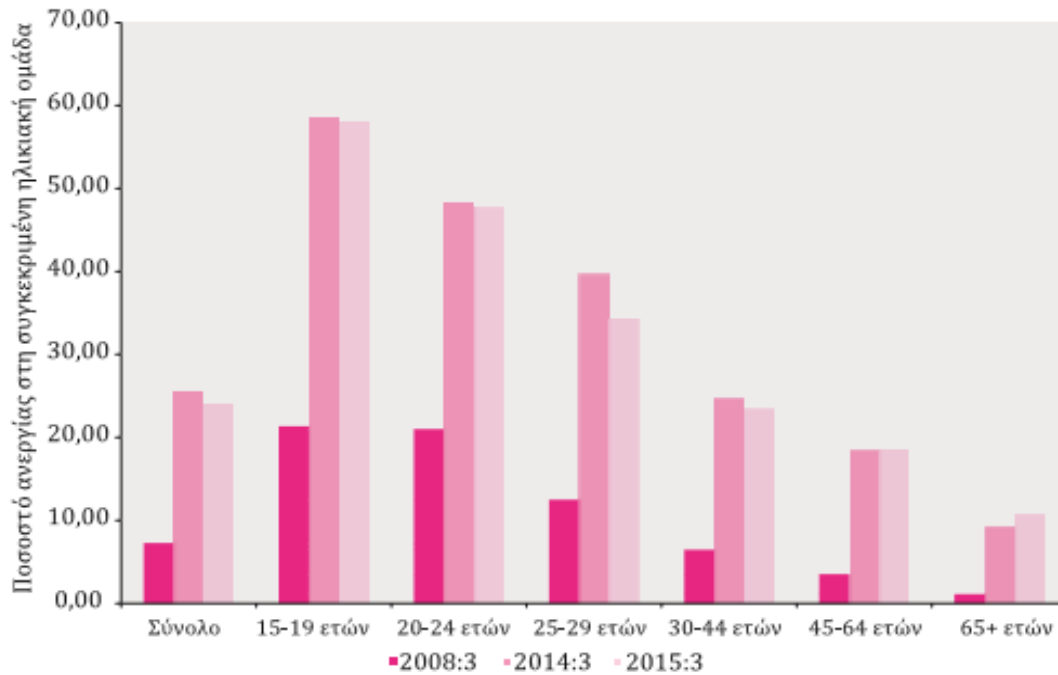
Διάγραμμα 8: Ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα (άτομα ηλικίας 15-74 ετών, Ιανουάριος 2004 – Οκτώβριος 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Διάγραμμα 9: Μακροχρόνια ανεργία στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

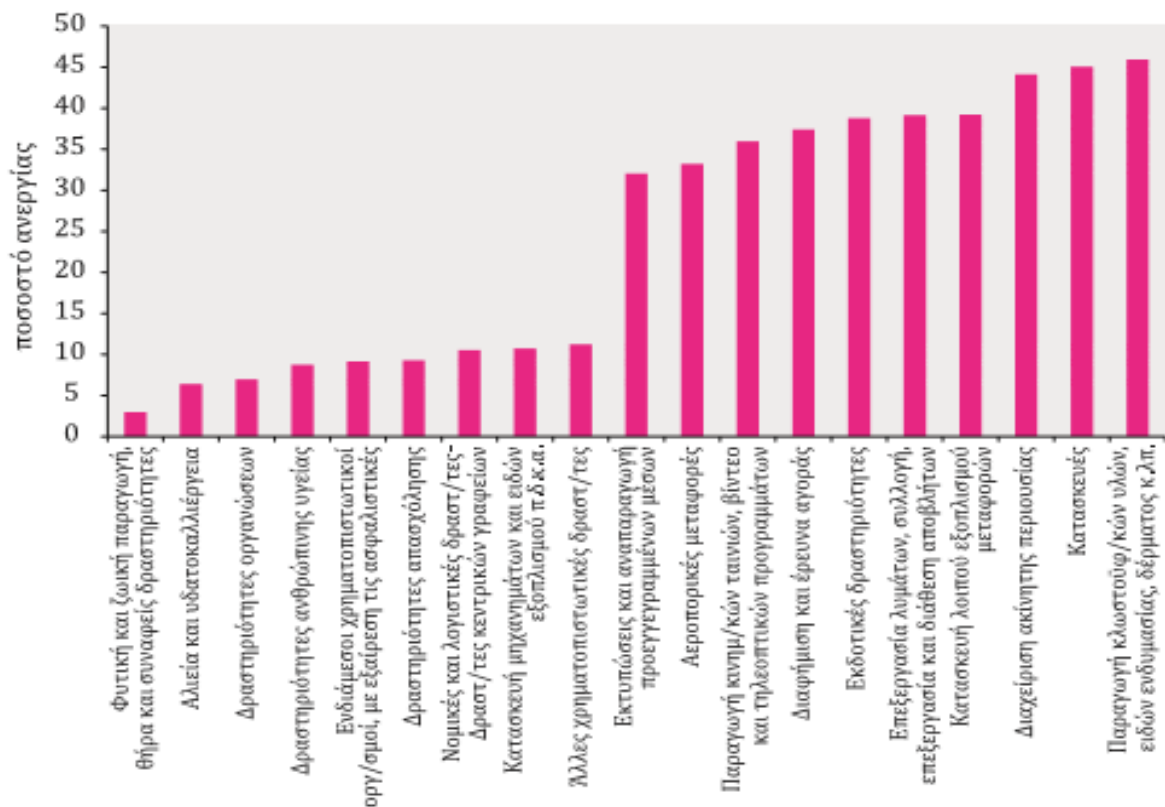
Διάγραμμα 10: Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικιακή ομάδα στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

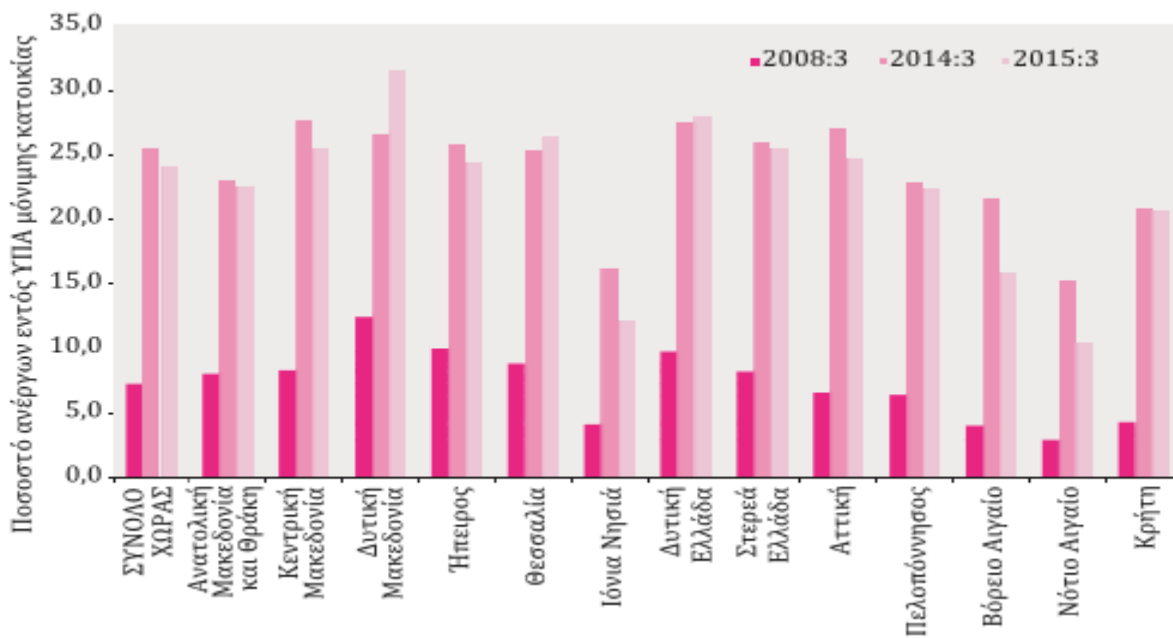
Διάγραμμα 11: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

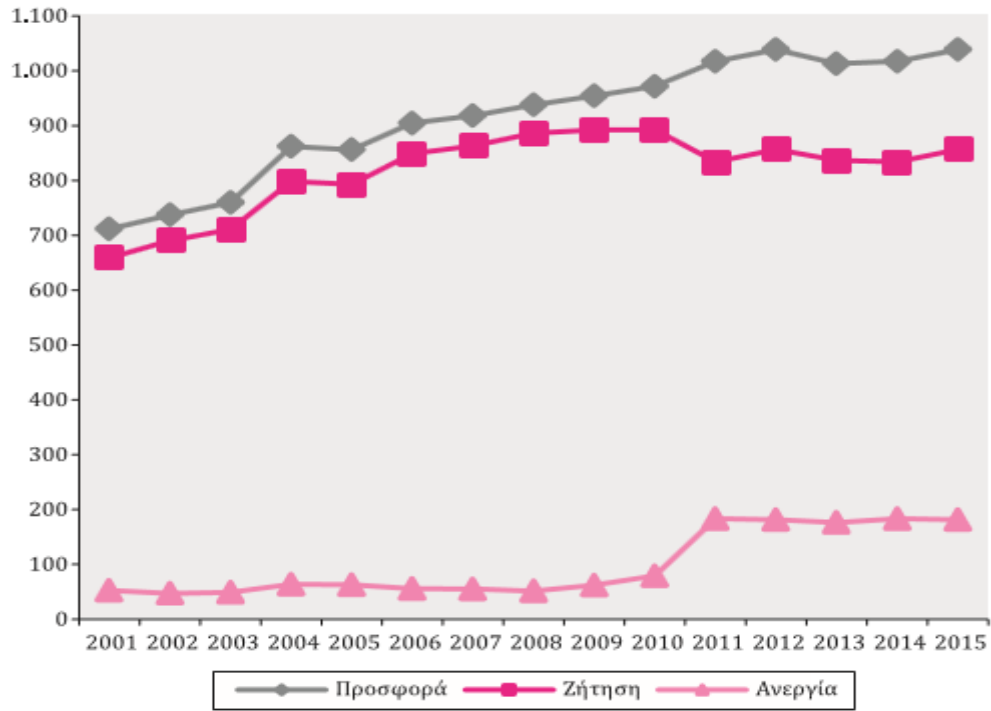
Διάγραμμα 12: Κλάδοι με την μικρότερη και την μεγαλύτερη ανεργία στην Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

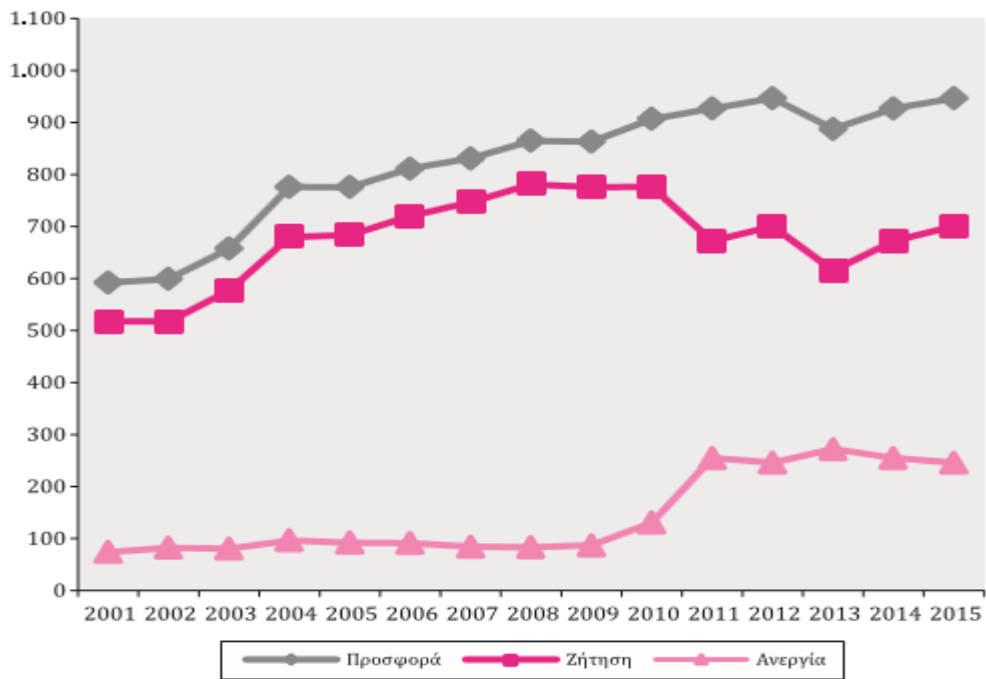
Διάγραμμα 13: Ποσοστό ανεργίας κατά γεωγραφική περιφέρεια στην Ελλάδα (σύγκριση ετών 2008, 2014, 2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

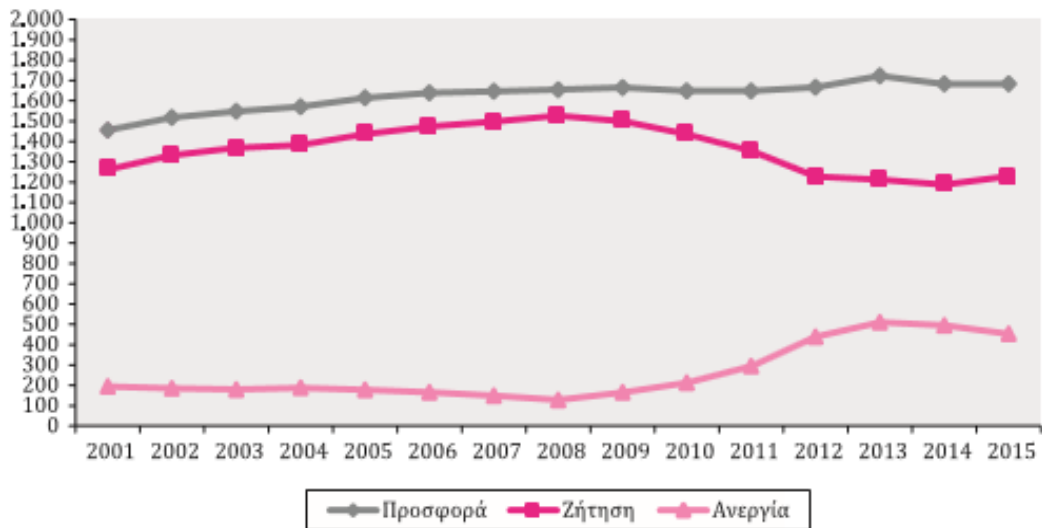
Διάγραμμα 14: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2001-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

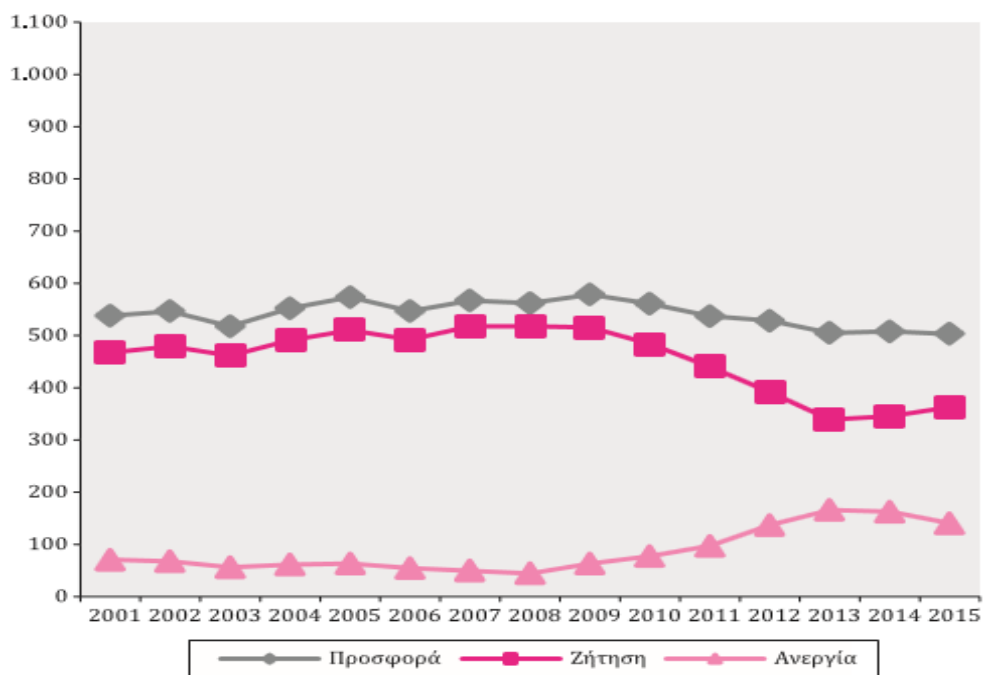
Διάγραμμα 15: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία πτυχιούχων ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσης (2001-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

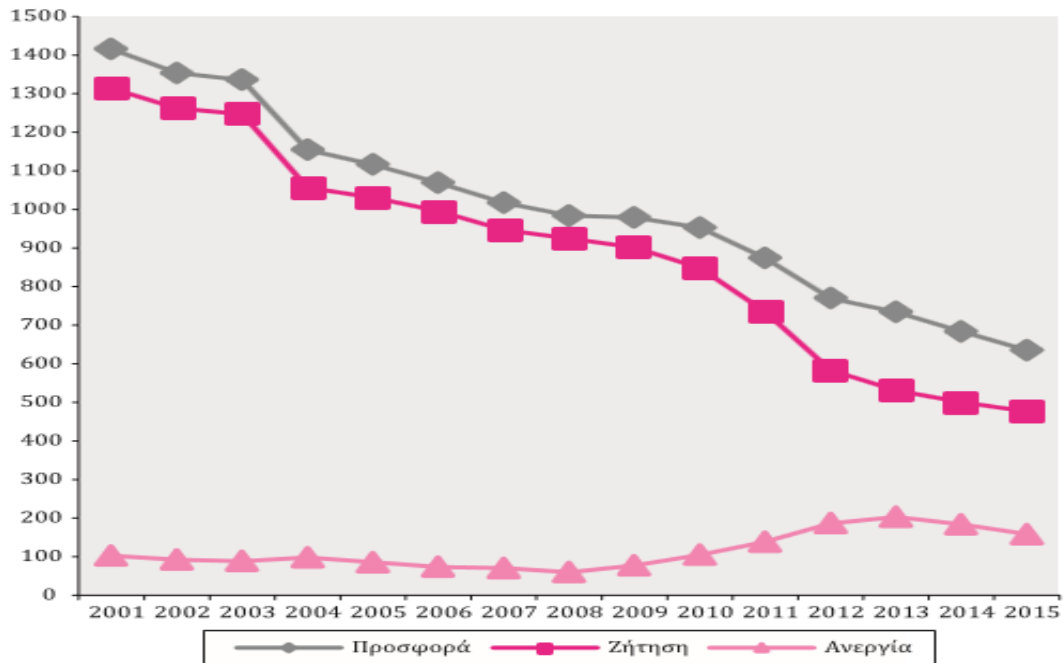
Διάγραμμα 16: Προσφορά, ζήτησης εργασίας και ανεργία αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (2001-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Διάγραμμα 17: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία ατόμων με υποχρεωτική εκπαίδευση (2001-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Διάγραμμα 18: Προσφορά, ζήτηση εργασίας και ανεργία ατόμων χωρίς υποχρεωτική εκπαίδευση (2001-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

4.5.2 Εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η αύξηση του μέσου ποσοστού ανεργίας στην ΕΕ-27, τέσσερα χρόνια μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης και η διατήρηση διψήφιου ποσοστού ανεργίας σε πολλά κράτη μέλη και στην ευρωζώνη συνολικά, έχει δημιουργήσει ασφυκτικές πιέσεις ως προς την διατήρηση και την συνέχιση των πολιτικών λιτότητας για το ξεπέρασμα της οικονομικής κρίσης.

Σε Ελλάδα και Ισπανία οι διαστάσεις των ποσοστών ανεργίας που έχουν λάβει στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης, τόσο για το σύνολο των ανέργων όσο για τους νέους και των άνω των 25 ετών, είναι τέτοιες που ο χαρακτηρισμός «εκρηκτικός» δεν είναι επαρκής. Στα δύο αυτά κράτη μέλη, την συγκεκριμένη περίοδο η αύξηση του ποσοστού ανεργίας για το σύνολο των ανέργων και των ανέργων άνω των 25 ετών ανέρχεται στις 10 περίπου ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η αύξηση του ποσοστού ανεργίας των νέων πλησιάζει τις 22 ποσοστιαίες μονάδες. Με μικρότερες αλλά σημαντικές μεταβολές του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με την Ελλάδα και την Ισπανία σε όλες τις κατηγορίες των ανέργων ακολουθούν τα κράτη μέλη Λιθουανία, Λετονία, Ιρλανδία και Εσθονία, ενώ στους νέους προστίθενται ακόμη τα κράτη μέλη Κροατία, Σλοβακία, Βουλγαρία και Κύπρος.

Το Α΄ τρίμηνο του 2012 τα δέκα αυτά κράτη μέλη εξακολουθούν να κατέχουν τις πρώτες θέσεις στα ποσοστά ανεργίας, συνεπικουρούμενα επιπλέον από τέσσερα κράτη μέλη, όπου και σε αυτά τα ποσοστά ανεργίας δεν μπορούν να χαρακτηριστούν μικρά, (Ουγγαρία, Γαλλία, Πορτογαλία και Πολωνία).

Ειδικότερα, ενώ οι άνεργοι στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυξάνονταν ανά τρίμηνο κατά μέσο όρο κατά 6.390.000 άτομα, μετά την σημαντική αύξηση των ανέργων στο πρώτο τρίμηνο του 2012 αυξήθηκαν σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2008 κατά 8.295.000 άτομα, αύξηση που αναλογεί πάνω από το 50%.

Στην μόνη χώρα της ΕΕ-27 που οι άνεργοι μειώνονται κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης είναι η Γερμανία, όπου η μείωση εμφανίζεται από το πρώτο τρίμηνο του 2010 και συνεχίζεται με έντονους ρυθμούς μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Η οικονομική κρίση που πλήττει την Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία έτη, είχε ως αποτέλεσμα οι απασχολούμενοι στα κράτη μέλη της ΕΕ-27 να μειωθούν σημαντικά, παρά τις μικρές αυξήσεις που εμφανίζονται σε Εσθονία και Λιθουανία, όπου η απασχόληση αυξάνεται σε όλη την διάρκεια του 2011 και το πρώτο τρίμηνο του 2012. Όσον αφορά την Κύπρο, οι αυξήσεις στην απασχόληση κατά την διάρκεια του 2010 έδωσαν την θέση τους σε σημαντικές μειώσεις τον αμέσως επόμενο χρόνο.

Από την άλλη πλευρά οι χώρες οι οποίες στην περίοδο της οικονομικής κρίσης (ως μέσος όρος 2008-2011) αύξησαν την απασχόλησή τους είναι οι: Γερμανία, Πολωνία, Αυστρία, Σουηδία, Νορβηγία, Λουξεμβούργο και Μάλτα. Οι ρυθμοί μεταβολής είναι της τάξεως του 1,1% για Αυστρία, Σουηδία, Νορβηγία, στο 2,1% για την Πολωνία, στο 3,1% για την Γερμανία, στο 5,3% για την Μάλτα και στο 11,1% για το Λουξεμβούργο. Σε σχέση με τα διαθέσιμα στοιχεία του πρώτου τριμήνου του 2012 σε Νορβηγία και Μάλτα οι ποσοστιαίες αυξήσεις ανέρχονται σε 3,1% και 9,1% αντίστοιχα.

Το 2012 παρατηρείται ότι η Ελλάδα σε ποσοστό ανέργων στους νέους ξεπέρασε ακόμη και την Ισπανία, η οποία ήταν η πρωταθλήτρια σε ανεργία στην Ευρώπη. Στο 23,1% έφθασε το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, τον Μάιο του 2012, καταγράφοντας αύξηση 0,5% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και αύξηση 6,3% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2011. Πρόκειται για το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στην Ε.Ε., μετά την Ισπανία η οποία έχει σταθερά την πρώτη θέση με ποσοστό 25,1%. Ωστόσο η χώρα μας, είναι πρώτη με αποκαρδιωτικά ποσοστά ανεργίας στους νέους (53,8%) και ακολουθεί η Ισπανία με ποσοστό

52,9%. Σε επίπεδο Ευρωζώνης, το ποσοστό ανεργίας παρέμεινε αμετάβλητο στο υψηλό 11,3% ενώ στην Ε.Ε. κυμάνθηκε στο 10,4% τον Ιούλιο του 2012.

Τον Ιούλιο του 2012 η ανεργία στους νέους, στην Ευρώπη των 27 κυμάνθηκε στο 22,5% ενώ στην Ευρωζώνη στο 22,6%. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας στους νέους καταγράφηκαν στην Γερμανία μόλις 8% στην Αυστρία 8,9% στην Ολλανδία 9,2% και το υψηλότερο στην Ελλάδα με 53,8% και ακολουθεί η Ισπανία με ποσοστό 52,9%. Τον Ιούλιο του 2012, το ποσοστό ανεργίας ήταν 8,3% στις ΗΠΑ ενώ ανύπαρκτη μοιάζει η ανεργία στην Ιαπωνία ποσοστό μόλις 4,3%.

Όσον αφορά τη μακροχρόνια ανεργία, δηλαδή την ανεργία που ξεπερνάει τους 12 μήνες διαπιστώνουμε ότι σε όλες τις χώρες το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας μειώνεται μέχρι το 2008, ενώ τα τελευταία τρία έτη άρχισε να αυξάνεται, με την Ισπανία και την Ελλάδα να εμφανίζουν τις υψηλότερες αυξήσεις.

4.5.3 Μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας

Η ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος της υψηλής ανεργίας, καθιστά επιτακτική την ανάληψη συντονισμένων δράσεων και πρωτοβουλιών. Οι πολιτικές που εφαρμόζονται κατά καιρούς για την καταπολέμηση της ανεργίας διακρίνονται σε ενεργητικές και πολιτικές.

Στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο ποσοστό των κονδυλίων που αφορούν την αγορά εργασίας διατίθεται στις παθητικές πολιτικές απασχόλησης. Συγκεκριμένα, διατέθηκαν 581 εκατομμύρια ευρώ το 2003 και το 1096 εκατομμύρια ευρώ το 2007. Τα αντίστοιχα ποσά που δόθηκαν για τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης ήταν 337 και 438 εκατ. Ευρώ σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ. Οι ενεργητικές πολιτικές στην περίπτωση της Ελλάδας απορροφούν μόλις κάτι λιγότερο από το 0,5% του ΑΕΠ, ποσοστό αρκετά χαμηλό.

Ωστόσο, η ανεργία δεν έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά κι αυτό είναι εμφανές από το γεγονός πως ανεξάρτητα από την επάρκεια των επιδομάτων, υπάρχουν πληθυσμιακές ομάδες που δεν προφυλάσσονται από την απειλή αυτή, όπως τα άτομα που εργάζονται υπό το καθεστώς ευέλικτων ή άτυπων μορφών απασχόλησης (λόγω προβλημάτων ασφάλισης στον ΟΑΕΔ), οι αυτοαπασχολούμενοι, οι μισθωτοί που υπάγονται στο ΙΚΑ, αλλά εξαιρούνται από την ασφάλιση του ΟΑΕΔ και φυσικά οι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ και στον ΟΑΕΔ που

συναντούν εμπόδια στη συμπλήρωση των χρονικών προϋποθέσεων, ώστε να καταστούν δικαιούχοι επιδόματος ανεργίας.⁷⁹

Επίσης, καταφύγιο από την ανεργία αναζητούν εκατοντάδες άτομα, ιδίως νεαρής ηλικίας, στα προγράμματα του ΟΑΕΔ που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ και προσφέρουν τη δυνατότητα προσωρινής απασχόλησης στον κλάδο του ενδιαφέροντός τους. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα στοχεύουν στην απόκτηση γνώσης και εργασιακής εμπειρίας, στην ενίσχυση των δεξιοτήτων τους και κατά κύριο λόγο στην πιθανότητα μόνιμης πρόσληψης από την επιχείρηση μετά τη λήξη του προγράμματος. Η απόφαση αυτή φυσικά λαμβάνεται από τον εργοδότη ανάλογα με τις απαιτήσεις της εκάστοτε εταιρίας.

Η κυβέρνηση έχει ανακοινώσει –εκτός των δράσεων της «Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013»– συμπληρωματικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης στην αγορά εργασίας, μέτρα που αφορούν κατά κύριο λόγο προγράμματα απασχόλησης και απόκτησης προϋπηρεσίας στο δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο καθώς και στον ιδιωτικό τομέα.

4.6 Επιπτώσεις των μνημονίων στην απασχόληση

Είναι γεγονός πως οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν την περίοδο 1995-2007 κατέγραψαν ανοδική πορεία στις αγορές εργασίας τη Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την ακρίβεια, τα χρόνια αυτά, δημιουργήθηκαν σχεδόν 30 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας. Ωστόσο, από το 2008 (την χρονιά που η οικονομία της Ευρώπης εισήλθε σε βαθιά ύφεση) και μετά, περίπου 5-6 εκατομμύρια θέσεις εργασίας έχουν ήδη απωλεσθεί.

Συνεπώς, τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς, αγγίζοντας τις υψηλότερες μέχρι σήμερα τιμές από τη δύση της δεκαετίας του '90. Η πλειοψηφία των μεσαία αμειβόμενων θέσεων εργασίας, οι οποίες χάθηκαν την τελευταία πενταετία, αφορά κατά κύριο λόγο τυπικές μορφές απασχόλησης.⁸⁰

⁷⁹ Πηγή: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, «Οι πολιτικές ενίσχυσης της απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης», Ιούνιος 2009

⁸⁰ Πηγή: Ετήσια Έκθεση του Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound)

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, θα περιοριστεί στις σημαντικότερες επιπτώσεις του μνημονίου αναφορικά με την «εισβολή» της ευελιξίας στην ελληνική αγορά εργασίας. Αρχικά, τα τελευταία χρόνια η εφαρμογή των ελαστικών διευθετήσεων του συνολικού χρόνου εργασίας έχει διευκολυνθεί σε μεγάλο βαθμό μέσω συλλογικών ρυθμίσεων. Αυτές περιλαμβάνουν τη λήψη μέτρων αυξομείωσης των ημερήσιων και εβδομαδιαίων ωραρίων μέσα σε ένα έτος, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να καλύπτουν τις εκάστοτε ανάγκες τους, μειώνοντας ωστόσο την ίδια στιγμή τα επιπρόσθετα κόστη που συνεπάγεται η υπερωριακή απασχόληση. Για να έχουν ισχύ οι συγκεκριμένες αλλαγές, απαιτείται η εκπροσώπηση του 25% του ανθρώπινου δυναμικού για τις εταιρίες που απασχολούν πάνω από 20 εργαζομένους και το 15% για τις μικρότερες εταιρίες. Απόρροια των νέων δεδομένων είναι η μεγέθυνση του αισθήματος επισφάλειας και η ενίσχυση των επαγγελματικών κινδύνων από τα παρατεταμένα και φορτωμένα ωράρια εργασίας καθώς και η αποδιάρθρωση της κοινωνικής και προσωπικής ζωής των εργαζομένων.

Εν συνεχεία, έντονες αντιδράσεις έχουν δημιουργηθεί λόγω της κατάργησης του πενθήμερου στα καταστήματα λιανικής πώλησης και της εφαρμογής της εξαήμερης εργασίας. Επισημαίνεται πως με την σχεδιαζόμενη ουσιαστική κατάργηση της Κυριακής αργίας με την παροχή της δυνατότητας λειτουργίας των καταστημάτων στο σύνολο των 52 Κυριακών του έτους, καθώς είναι ένα από τα μέτρα που εφαρμόστηκε το 2017. Με τα μέτρα αυτά, η εργοδοσία απαλλάσσεται από την καταβολή προσαύξησης κατά 30% για την παραβίαση του πενθήμερου το οποίο εφαρμόζεται πλέον μόνο στην περίπτωση που προβλέπεται από συλλογική σύμβαση εργασίας.

Σε γενικές γραμμές, παρακολουθώντας τα μέτρα που επιβάλλει το μνημόνιο, γίνονται ξεκάθαρες οι διαθέσεις για ενίσχυση των ευέλικτων μορφών εργασίας, παραμερίζοντας σταθερά την πλήρη (τυπική) απασχόληση. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη και την επέκταση της ανώτατης διάρκειας της προσωρινής απασχόλησης και των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου πέραν των 2 ετών, στους 36 μήνες, όπως ακριβώς συμβαίνει και με την ανώτατη διάρκεια ενοικίασης των εργαζομένων που τριπλασιάζεται (από τους 12 στους 36 μήνες). Επίσης, η ετήσια διάρκεια της εκ περιτροπής εργασίας (3ήμερα, 4ήμερα) επεκτείνεται στους 9 μήνες (με δυνατότητα διαδοχής 2 ετήσιων περιόδων μέχρι του 18μηνου) που, σε συνδυασμό με την κατάργηση των όποιων προσαυξήσεων στην

υπερωριακή απασχόληση και στις αμοιβές της μερικής απασχόλησης, ενθαρρύνει την περαιτέρω ανάπτυξη της απασχόλησης με μειωμένα ωράρια.⁸¹

Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της μετατροπής της πλήρους απασχόλησης σε μερική και σε εκ περιτροπής εργασία όπου τα φαινόμενα αυτά εκτοξεύονται στην πράξη κατά την τελευταία τριετία κατά 370% και 14.000% αντίστοιχα.

Επιπλέον, η εφαρμογή των πολιτικών του μνημονίου έχει δημιουργήσει ένα καινούργιο φαινόμενο στην αγορά εργασίας, αυτό των φτωχών εργαζομένων, δηλαδή ατόμων που ενώ έχουν εργασία, οι οικονομικές απολαβές τους δεν επαρκούν ώστε να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο ενισχύεται συνεχώς από το συνδυασμό των ενεργειών που αποσκοπούν στη μεγαλύτερη δυνατή μείωση άμεσου και έμμεσου εργασιακού κόστους καθώς και στην επικράτηση της χαμηλά αμειβόμενης ευέλικτης απασχόλησης. Στην Ελλάδα, το 2012, αυτή η κατηγορία άγγιξε το 13,8% του συνόλου και το 25,4% των μισθωτών. Το 2008, η Ελλάδα -ήδη- κατείχε τη δεύτερη θέση (με ποσοστό 14,3%) ανάμεσα στα κράτη που εμφάνισαν έξαρση της νέας κοινωνικής ομάδας, όταν ο μέσος κοινοτικός όρος δεν ξεπερνούσε το 8,5%.

Αξίζει να σημειωθεί πως όσο χαμηλότερο είναι το εργασιακό κόστος, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τους νέους και τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, τόσο υψηλότερα είναι τα ποσοστά ευέλικτων εργασιακών σχέσεων. Τέλος, τα ποσοστά των ανασφάλιστων εργαζομένων και ιδιαιτέρως των αλλοδαπών είναι πλέον -όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα- από τα υψηλότερα μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Το δίλημμα, αδήλωτη ή επισφαλής απασχόληση έχει ήδη αναγκάσει χιλιάδες νέους γηγενείς στην εξέταση του ενδεχόμενου μαζικής μετανάστευσης σε άλλους προορισμούς.

5 ΈΡΕΥΝΑ

Στο κομμάτι της έρευνας που διεξάγαμε, σημαντικό για εμάς ήταν η ανταπόκριση του κοινού, καθώς απευθυνόμαστε σε 156 άτομα ως δείγμα. Βέβαια, αυτά τα άτομα δεν απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις μας, καθώς είχαμε τονίσει εξ αρχής ότι το ερωτηματολόγιό

⁸¹ Πηγή: Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ 2013

μας είναι καθαρά απρόσωπο, μη υποχρεωτικό σε περίπτωση που κάποιος δεν ήθελε να απαντήσει και αφορά έρευνα πτυχιακής εργασίας. Παρόλα αυτά, το κοινό το οποίο απάντησε, αφορά ένα δείγμα είτε από το προσωπικό μας στενό κύκλο (συγγενείς, φίλοι κλπ) αλλά και ανθρώπους άγνωστους σε εμάς διαφόρων ηλικιακών ομάδων, καθώς δημοσιεύθηκε σε διάφορα κοινωνικά μέσα προκειμένου να έχουμε μια καλύτερη εικόνα.

Παρακάτω αναλύονται κάποια σημαντικά στοιχεία για μια έρευνα τα οποία θεωρήσαμε ότι θα ήταν καλό να υπάρχουν και για την δική σας διευκόλυνση. Τέλος, στο τελευταίο υποκεφάλαιο του κεφαλαίου αυτού, αναφέρονται όλα τα στοιχεία από την έρευνά μας.

5.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας της οποίας πραγματοποιήσαμε, είναι να αποτυπωθούν οι απόψεις που επικρατούν στην ελληνική αγορά εργασίας υπό το καθεστώς της κρίσης, μέσα από την καταγραφή των απαντήσεων και των γενικότερων απόψεων των συμμετεχόντων, αναφορικά με τις νέες/ ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Η ανασκόπηση του τύπου, ανέδειξε την απασχόληση σε φλέγον θέμα της επικαιρότητας. Έτσι λοιπόν, για να μπορέσει να επιτευχθεί ο στόχος της έρευνας που κάναμε, σκεφτήκαμε ότι θα πρέπει να δοθούν απαντήσεις στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Είναι ικανοποιημένοι οι συμμετέχοντές μας από την εργασία τους;
2. Σε τι βαθμό είναι ενήμεροι σχετικά με τα εργασιακά τους δικαιώματα;
3. Ποιες είναι οι προσδοκίες τους για το μέλλον της απασχόλησης;
4. Υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές και δημογραφικές ομάδες;
5. Υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα και στις προσωπικές τους απόψεις σχετικά με ζήτημα της απασχόλησης;

5.2 Η έρευνά μας

Το ερωτηματολόγιο, δημιουργήθηκε σε μια online πλατφόρμα που παρέχει η Google, το Google Forms. Είναι εύκολη στην χρήση της και μπορεί να την χρησιμοποιήσει οποιοσδήποτε έχει δημιουργήσει λογαριασμό Google. Για την αποθήκευση του

ερωτηματολογίου, τρέχουμε στο Google Drive, μια άλλη επίσης online πλατφόρμα της Google, στην οποία το βρίσκουμε αποθηκευμένο με τον τίτλο είτε του ερωτηματολογίου, είτε κάποιον που θα επιλέξουμε εμείς. Στη δική μας περίπτωση, χρησιμοποιήσαμε τον τίτλο του ερωτηματολογίου.

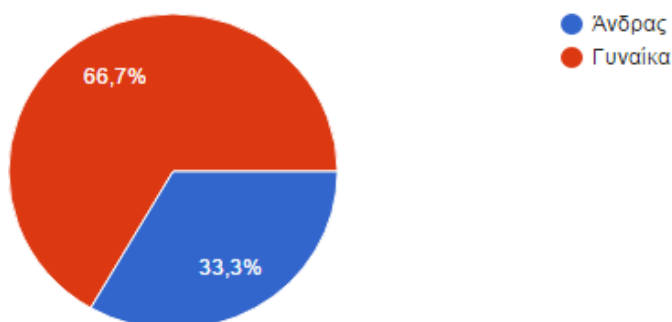
Παρακάτω, παραθέτουμε 31 screenshots, ή αλλιώς αποτύπωση οθόνης, τα οποία δείχνουν σε ποσοστά τις απαντήσεις από το δείγμα μας. Σε αυτό το σημείο, θυμίζουμε ότι το δείγμα μας αφορά 156 άτομα. Δίπλα από την κάθε ερώτηση, μέσα σε παρένθεση με γκρι γράμματα, αναφέρεται ο αριθμός του δείγματος που απάντησαν. Τις περισσότερες λεπτομέρειες καθώς και κάποια ποσοστά ή ακόμα και απαντήσεις που δόθηκαν στην επιλογή «άλλο», τις οποίες κρίνουμε σημαντικές, αναφέρονται παρακάτω.

Χρησιμοποιούμε τις εικόνες αποκλειστικά για τον σκοπό της έρευνάς μας. Για αυτόν τον λόγο, βρίσκονται και στην αρχή στον κατάλογο εικόνων όπου και μπορείτε να ανατρέξετε αναλυτικότερα σε κάθε μία ξεχωριστά.

Τέλος, σημειώνεται πως τα ποσοστά που δεν φαίνονται από τις εικόνες, υπάρχουν σε σχολιασμούς κάτω από αυτές, καθώς κρίνονται σημαντικά. Στον παρακάτω σύνδεσμο, για λόγους επαλήθευσης, παραθέτουμε το ερωτηματολόγιο στην online πλατφόρμα (https://docs.google.com/forms/d/1PwgYM4DHhQpTAp9LknZb_s90hGdptBZWrfZj018J2U/edit).

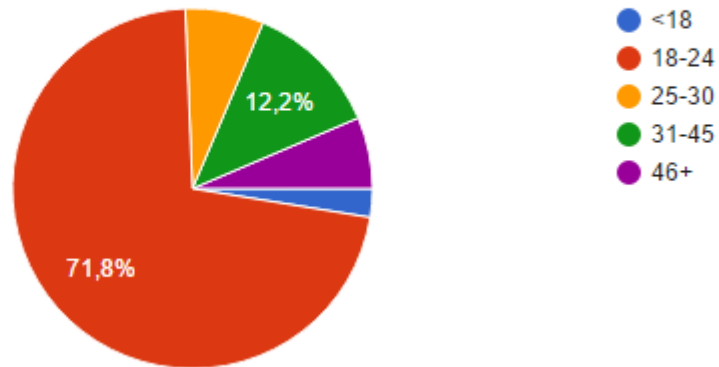
Εικόνα 1

1. Φύλο (156 απαντήσεις)

Εικόνα 2

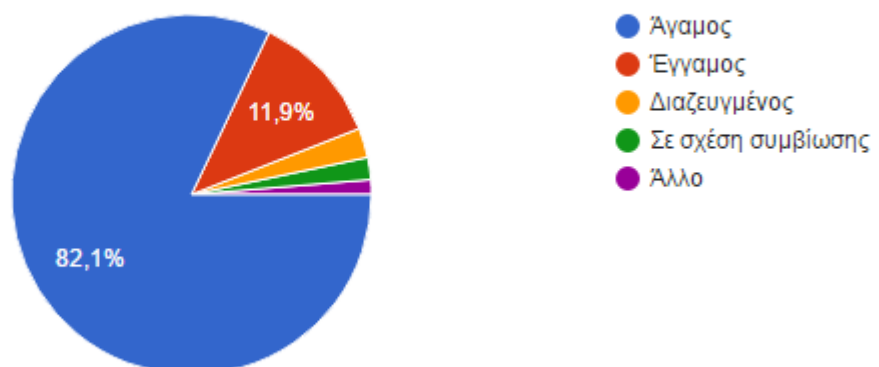
2. Ηλικία (156 απαντήσεις)

Το κίτρινο χρώμα απευθύνεται σε ποσοστό 7,1% με 11 απαντήσεις, το μωβ σε 6,4% με 10 απαντήσεις και το μπλε σε 2,6% με 4 απαντήσεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό 71,8% αντιστοιχούν 112 απαντήσεις ενώ το αμέσως επόμενο ποσοστό 12,2% έχει 19 απαντήσεις. Στην ερώτηση αυτή, ήταν σημαντικό να έχουμε μεγάλα ποσοστά και από άλλες ηλικίες, διότι έτσι καταλάβαμε πόσο σοβαρά λήφθηκε υπόψιν το ερωτηματολόγιό μας καθώς και το πόσο αληθινά είναι τα στοιχεία που δόθηκαν.

Εικόνα 3

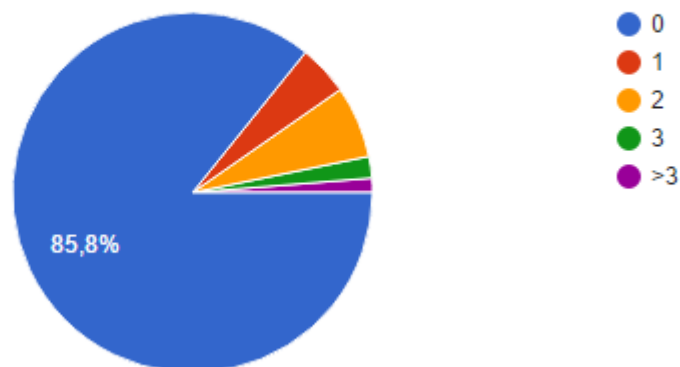
3. Οικογενειακή κατάσταση: (151 απαντήσεις)

Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό αντιστοιχεί στους έγγαμους με 11,9% και 18 απαντήσεις, ακολουθεί το ποσοστό των διαζευγμένων με 2,6% και 4 απαντήσεις, έπειτα σε σχέση συμβίωσης με 2% και 3 απαντήσεις και τέλος, την απάντηση άλλο έδωσαν 2 άτομα με 1,3%.

Εικόνα 4

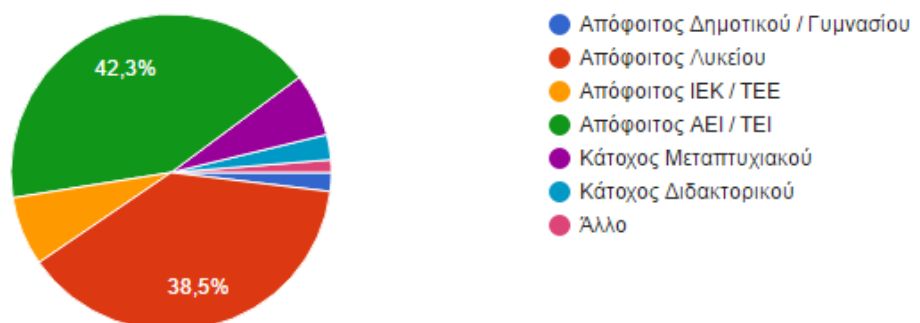
4. Αριθμός παιδιών: (155 απαντήσεις)

Στο κίτρινο χρώμα αντιστοιχεί η απάντηση των δύο παιδιών με δέκα απαντήσεις και ποσοστό 6,5%, στο κόκκινο χρώμα αναλογεί η απάντηση του ενός παιδιού με 4,5% και επτά απαντήσεις, στο πράσινο η απάντηση των τριών παιδιών με 1,9% και τρεις απαντήσεις και στο μωβ η απάντηση περισσότερα από 3 παιδιά την οποία την έδωσαν μόλις δύο άτομα του δείγματός μας με 1,3%.

Εικόνα 5

5. Μορφωτικό επίπεδο: (156 απαντήσεις)

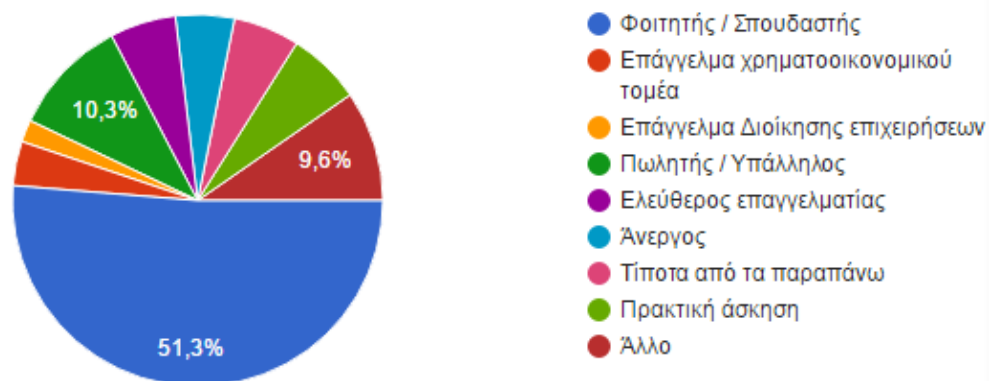

Η ερώτηση αυτή αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον, καθώς βλέπουμε ότι το ποσοστό που αναλογεί στους απόφοιτους λυκείου είναι το δεύτερο μεγαλύτερο. Παρόλα αυτά, με βάση την επόμενη ερώτηση αλλά και τις απαντήσεις τις οποίες δόθηκαν στην επιλογή άλλο, διαπιστώσαμε ότι αφορά την τρέχουσα κατάσταση ορισμένων ατόμων, οι οποίοι βρίσκονται ακόμα σε στάδιο σπουδών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όποτε εφόσον δεν είναι κάτοχοι πτυχίου, απάντησαν με βάση το τρέχον μορφωτικό τους επίπεδο.

Στη συνέχεια, σε ότι αφορά τα ποσοστά έχουμε τα εξής: 7,1% με έντεκα απαντήσεις οι απόφοιτοι ΙΕΚ/ΤΕΕ (κίτρινο χρώμα), 6,4% με δέκα απαντήσεις οι κάτοχοι μεταπτυχιακού (μωβ χρώμα), 2,6% με τέσσερις απαντήσεις οι κάτοχοι διδακτορικού (γαλάζιο χρώμα), ακολουθούν οι απόφοιτοι δημοτικού/ γυμνασίου με 1,9% και τρεις απαντήσεις (μπλε χρώμα) και τέλος η απάντηση άλλο (ροζ χρώμα) με δύο απαντήσεις και 1,3%.

Εικόνα 6

6. Επάγγελμα: (156 απαντήσεις)

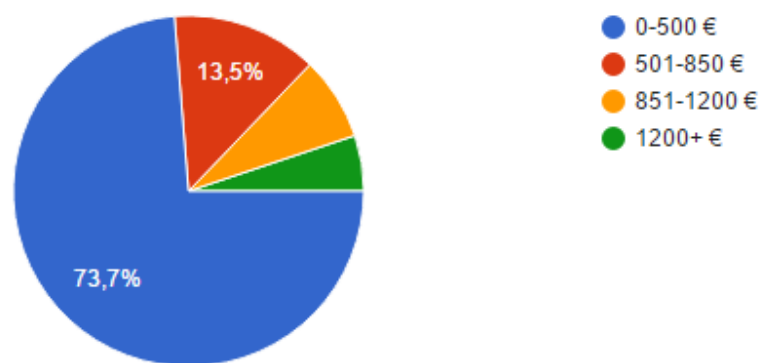
Σε αυτή την ερώτηση, μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση το γεγονός ότι οι άνεργοι του δείγματός μας, είναι μόλις οχτώ άτομα με 5,1%. Με βάση τα πλαίσια της σημερινής κρίσης και της δυσκολίας εύρεσης εργασίας, το μεγαλύτερο ποσοστό στο δείγμα μας είτε απασχολείται σε κάποιον τομέα, είτε ασχολείται με σπουδές. Παρόλα αυτά, με τις παρακάτω απαντήσεις που δόθηκαν, οι περισσότεροι δεν είναι ικανοποιημένοι από την εργασία τους.

Αναλυτικά τα ποσοστά: πρακτική άσκηση 6,4% με δέκα απαντήσεις (ανοιχτό πράσινο χρώμα), οι απαντήσεις ελεύθερος επαγγελματίας (μωβ χρώμα) και τίποτα από τα παραπάνω

(ροζ χρώμα), έχουν κοινά 5,8% με εννέα απαντήσεις, άνεργος (γαλάζιο χρώμα) 5,1% με οχτώ απαντήσεις, επάγγελμα χρηματοοικονομικού τομέα 3,8% με έξι μόλις απαντήσεις (κόκκινο χρώμα) και τέλος επάγγελμα διοίκησης επιχειρήσεων 1,9% με τρεις απαντήσεις όπου είναι και το χαμηλότερο ποσοστό (κίτρινο χρώμα).

Εικόνα 7

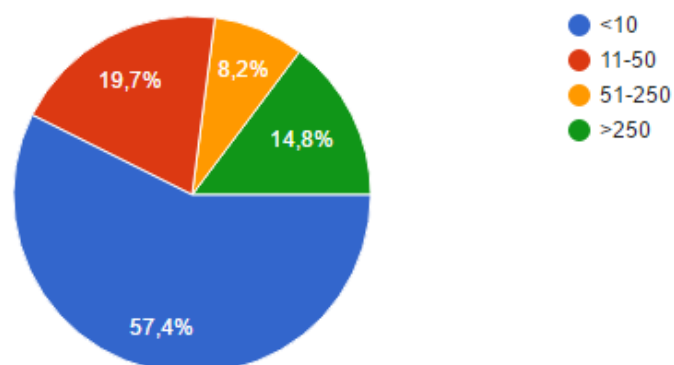
7. Μέσο μηνιαίο ατομικό εισόδημα: (156 απαντήσεις)

Σε ποσοστό 7,7% με δώδεκα απαντήσεις είναι όσοι αμοιβονται μέχρι 1200 € (κίτρινο χρώμα) ενώ σε ποσοστό 5,1% με οχτώ απαντήσεις όσοι αμοιβονται με παραπάνω από 1200 €.

Εικόνα 8

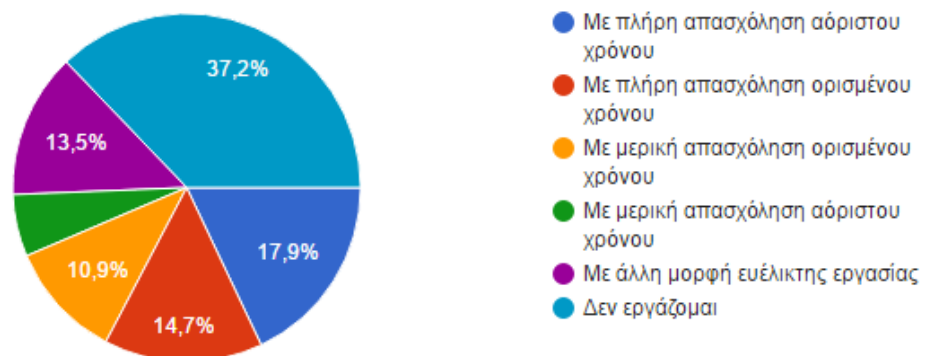
8. Πόσα άτομα απασχολούνται στο μέρος που εργάζεστε; (122 απαντήσεις)

Κρίνουμε σημαντικό να αναφερθεί, ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό (57,4%), πήραμε 70 απαντήσεις. Επομένως συμπεραίνουμε ότι οι σημερινές επιχειρήσεις στην χώρα μας, αποτελούνται από λίγα άτομα άρα αναφερόμαστε σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε ότι αφορά την ελληνική οικονομία.

Εικόνα 9

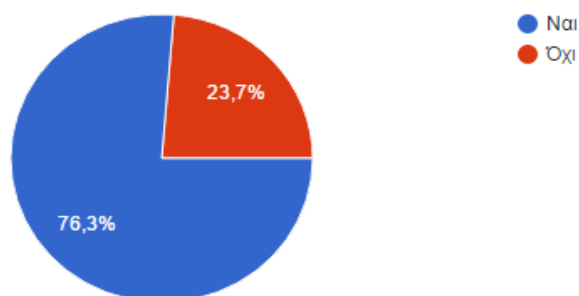
9. Με τι σχέση εργασίας απασχολείστε; (156 απαντήσεις)

Το πράσινο χρώμα του αντιστοιχεί στην μερική απασχόληση αορίστου χρόνου, με ποσοστό 5,8%, πήραμε εννέα απαντήσεις. Και σε αυτό το ερώτημα, δίνουμε έμφαση στο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μας αφορά ανέργους (γαλάζιο χρώμα), πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει τα όσα αναφέραμε για την ελληνική πραγματικότητα.

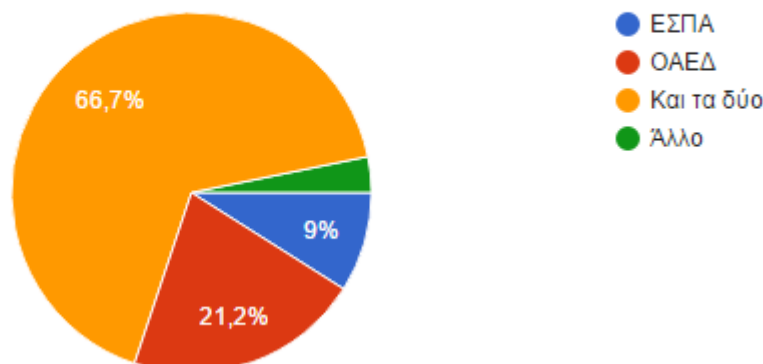
Εικόνα 10

10. Εκτός από τις διάφορες μορφές εργασίας γνωρίζετε τα προγράμματα για ανέργους; (156 απαντήσεις)

Εικόνα 11

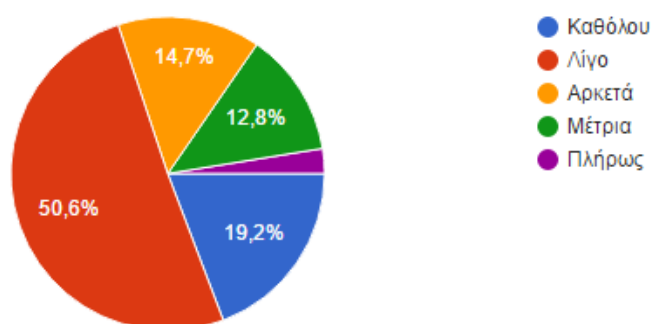
11. Ποια προγράμματα γνωρίζετε; (156 απαντήσεις)

Σε αυτό το διάγραμμα το μικρότερο ποσοστό που απάντησε άλλο, είναι μόλις 3,2% με πέντε απαντήσεις. Στα πέντε αυτά άτομα τα περισσότερα απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν κανένα από τα προγράμματα. Ωστόσο στην προηγούμενη ερώτηση το 23,7% απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν τα προγράμματα για ανέργους. Για την περίπτωση αυτή ισχύουν άλλα πράγματα, όπως το να μην γνωρίζουν τι ακριβώς ζητήθηκε στην συγκεκριμένη ερώτηση, ή ακόμα και να μην γνωρίζουν ότι τα προγράμματα ΕΣΠΑ, ΟΑΕΔ κλπ απευθύνονται και σε ανέργους.

Εικόνα 12

12. Πόσο ενημερωμένοι θεωρείτε ότι είστε σχετικά με αυτά; (156 απαντήσεις)

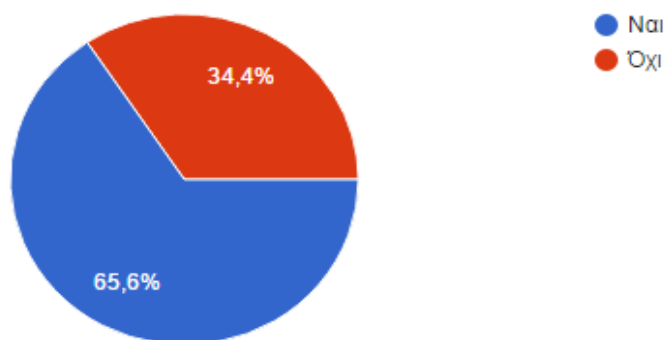
Με βάση αυτή την απάντηση από το δείγμα μας, διαπιστώνουμε ότι η προηγούμενη υπόθεσή μας, δηλαδή το να μην γνωρίζουν τι ακριβώς ζητήθηκε στην συγκεκριμένη ερώτηση, ή ακόμα και να μην γνωρίζουν ότι τα προγράμματα ΕΣΠΑ, ΟΑΕΔ κλπ απευθύνονται και σε ανέργους, βγαίνει σωστή. Αυτό προκύπτει από την απάντηση με το μεγαλύτερο ποσοστό

καθώς ξεπερνάει το μισό του δείγματος με 50,6% και 79 άτομα να έχουν απαντήσει σχετικά με την επιλογή λίγο. Σημαντικό ρόλο σε αυτό μας το συμπέρασμα, έχει και το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό που αφορά την απάντηση καθόλου με ποσοστό 19,2% και 30 άτομα να έχουν απαντήσει σχετικά με αυτό. Τέλος, πλήρως ενημερωμένοι φαίνεται να είναι το μικρότερο ποσοστό του δείγματος με 2,6% και τέσσερις απαντήσεις.

Συμπερασματικά από αυτή την ερώτηση, οι Έλληνες εργαζόμενοι αλλά κυρίως άνεργοι, σε ότι αφορά τον χώρο εργασίας, δεν γνωρίζουν προγράμματα τα οποία μπορούν να αξιοποιήσουν προκειμένου να εργαστούν.

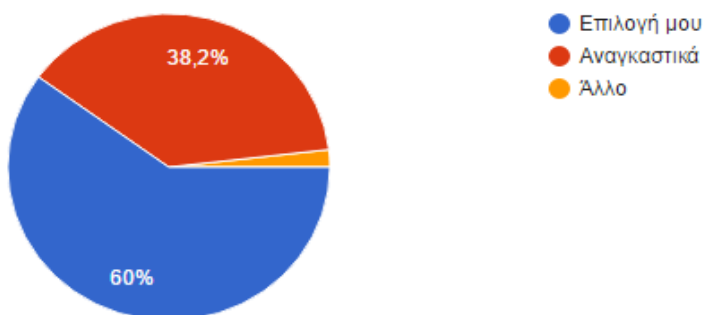
Εικόνα 13

13. Οι συμφωνημένες ώρες απασχόλησης ανά ημέρα/ εβδομάδα ταυτίζονται με τις πραγματικές ώρες απασχόλησής σας;
(122 απαντήσεις)

Εικόνα 14

14. Σε περίπτωση που δεν απασχολείστε με αορίστου χρόνου σχέση εργασίας, η εργασιακή σας σχέση είναι επιλογή σας ή αναγκάζεστε να εργαστείτε λόγω οικονομικών ή άλλων αναγκών;
(110 απαντήσεις)

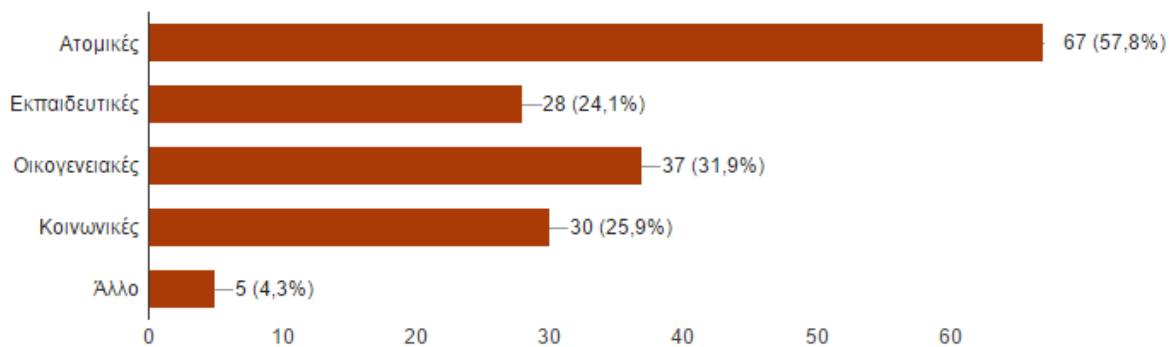

Ιδιαίτερη εντύπωση σε αυτή την ερώτηση μας έκανε το γεγονός ότι το 1,8% με δύο μόνο απαντήσεις αλλά σε μικρότερο ποσοστό απαντήσεων (όπως φαίνεται παραπάνω 110 από τους 156), έδωσαν την απάντηση άλλο και υπήρχαν και από τις δύο απαντήσεις κοινό το γεγονός ότι είναι κάτι ενδιάμεσα συμφωνημένο για την εργασιακή τους σχέση. Δηλαδή εικάζουμε ότι συνδυάζουν την επιλογή τους αλλά και το κάνουν αναγκαστικά.

Εικόνα 15

15. Η εργασία σας, τι είδους ανάγκες εξυπηρετεί; (Επιλέξτε ένα ή περισσότερα)

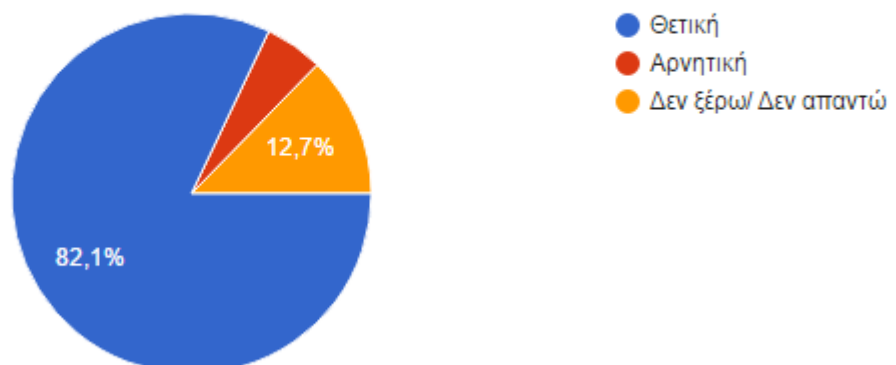
(116 απαντήσεις)

Εικόνα 16

16. Η ευελιξία στον εργασιακό τομέα είναι για εσάς μία έννοια:

(134 απαντήσεις)

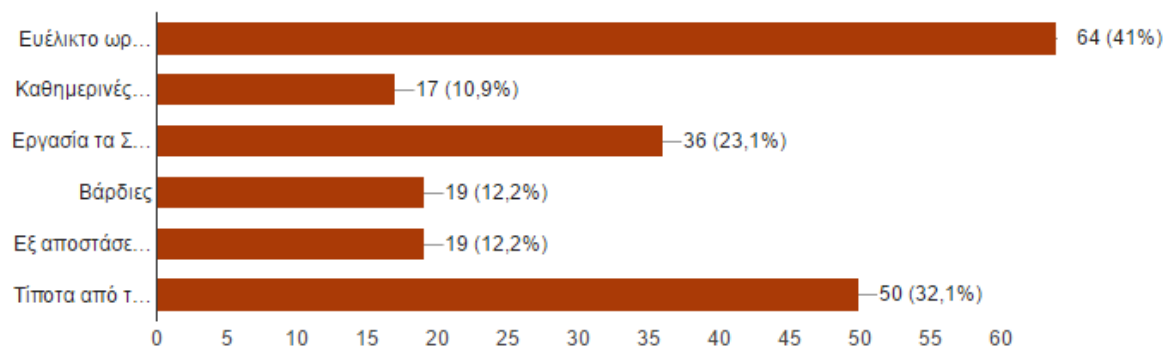

Η ευελιξία φαίνεται να αποτελεί αρνητική έννοια στον εργασιακό τομέα με 5,2% και επτά απαντήσεις στο σύνολο.

Εικόνα 17

17. Με ποιες από τις παρακάτω "ευελιξίες" χρόνου εργασίας, απασχολείστε σε συστηματική ή σε συχνή βάση; (Επιλέξτε ένα ή περισσότερα)

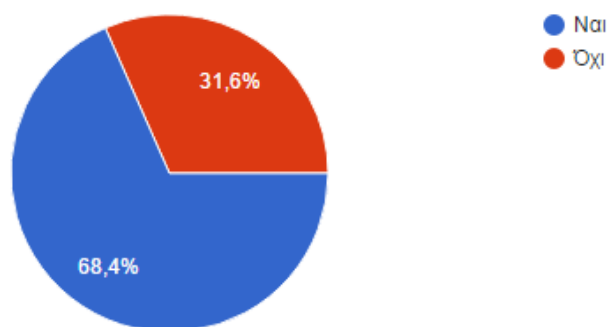
(156 απαντήσεις)

Εικόνα 18

18. Είναι επιλογή σας να εργάζεστε με τις προαναφερθείσες "ευελιξίες" χρόνου εργασίας;

(117 απαντήσεις)

Εικόνα 19

19. Αμοίβεστε επιπλέον για τις τυχόν υπερωρίες, νυχτερινά κλπ;

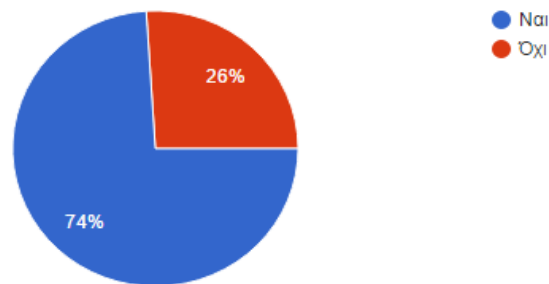
(122 απαντήσεις)

Εικόνα 20

20. Η επιχείρηση στην οποία εργάζεστε λαμβάνει υπ' όψη ως προς το χρόνο εργασίας τις ατομικές, οικογενειακές ή κοινωνικές υποχρεώσεις των εργαζομένων;

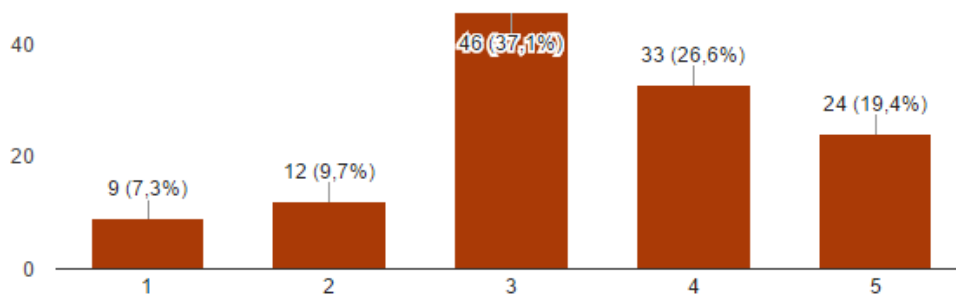
(123 απαντήσεις)

Εικόνα 21

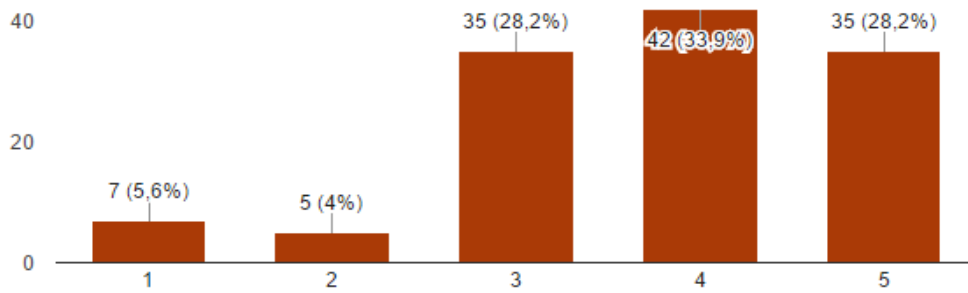
21. Σε γενικές γραμμές πόσο ικανοποιημένος είστε από την εργασία σας ως προς τις αποδοχές;

(124 απαντήσεις)

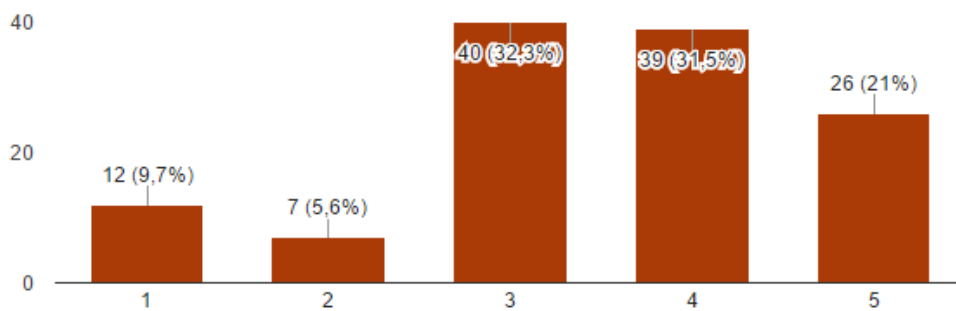
Εικόνα 22

22. Σε γενικές γραμμές πόσο ικανοποιημένος είστε από την εργασία σας ως προς τη σχέση εργασίας;
(124 απαντήσεις)

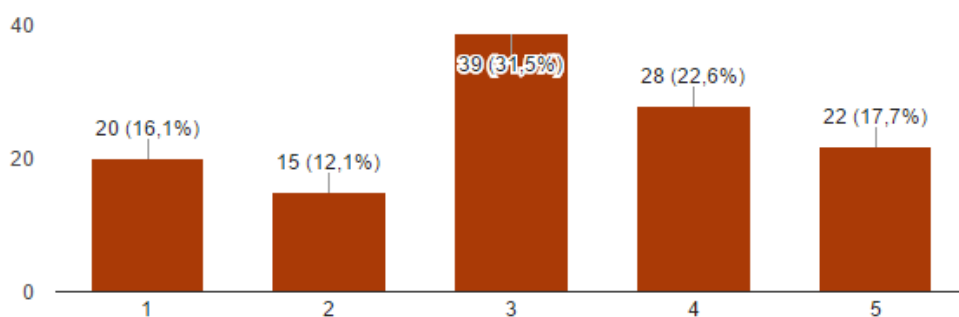
Εικόνα 23

23. Σε γενικές γραμμές πόσο ικανοποιημένος είστε από την εργασία σας ως προς την οργάνωση εργασίας και χρόνου;
(124 απαντήσεις)

Εικόνα 24

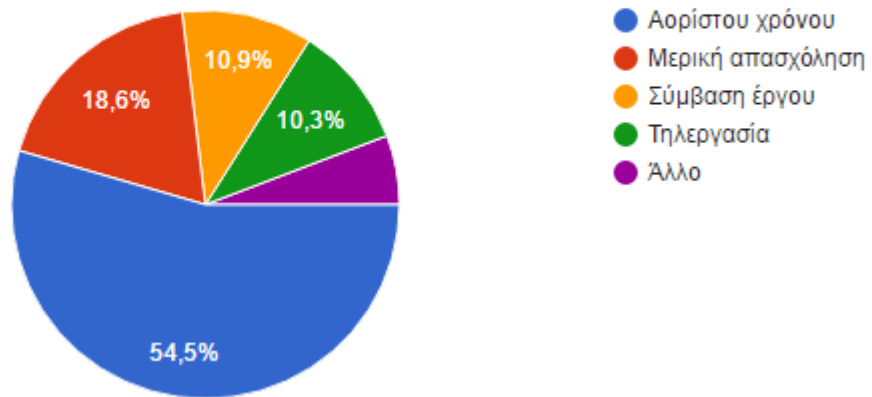
24. Πόσο ασφαλής νιώθετε όσον αφορά τα εργασιακά σας δικαιώματα;
(124 απαντήσεις)

Εικόνα 25

25. Ποια θα ήταν για τις ατομικές σας ανάγκες η ιδανική σχέση εργασίας;

(156 απαντήσεις)

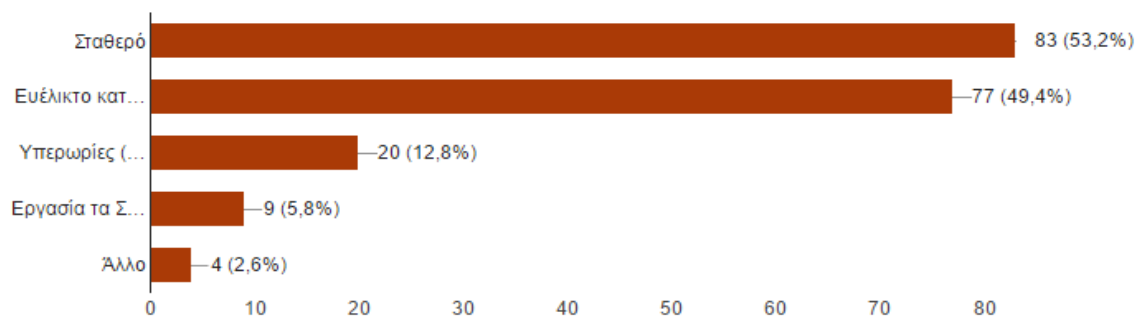

Την απάντηση άλλο έδωσαν εννέα άτομα με 5,8% ποσοστό (μωβ χρώμα).

Εικόνα 26

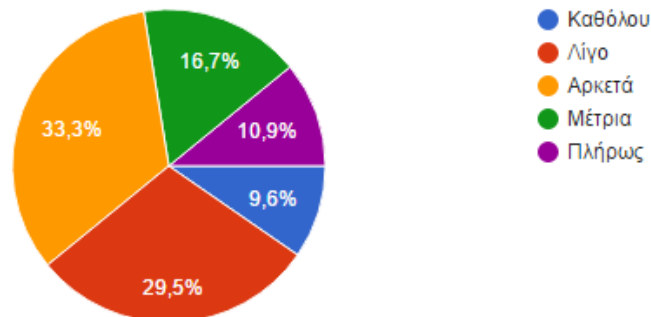
26. Ποιο θα ήταν για τις ατομικές σας ανάγκες το ιδανικό ωράριο εργασίας; (Επιλέξτε ένα ή περισσότερα)

(156 απαντήσεις)

Εικόνα 27

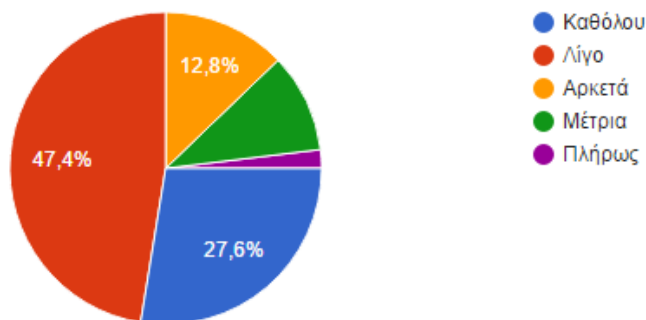
27. Σε τι βαθμό είστε ενήμεροι σχετικά με τα εργασικά σας δικαιώματα;
(156 απαντήσεις)

Απογοητευτικά τα ποσοστά σε αυτή την περίπτωση, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του δείγματός μας (σε αυτή την περίπτωση έχουμε 156 απαντήσεις), δείχνει να είναι ενημερωμένο σχετικά με τα εργασιακά δικαιώματα λίγο έως αρκετά.

Εικόνα 28

28. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι οι νέες μορφές απασχόλησης και οργάνωσης του χρόνου εργασίας έχουν αναπτυχθεί στη χώρα μας;
(156 απαντήσεις)

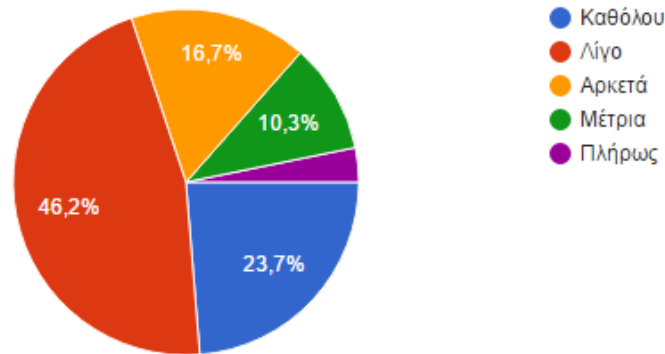

Πλήρως (μωβ χρώμα) απάντησε το μικρότερο ποσοστό του δείγματος με 1,9% και μόλις τρεις απαντήσεις.

Εικόνα 29

29. Πόσο πιθανό θεωρείτε ότι στο άμεσο μέλλον θα αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο;

(156 απαντήσεις)

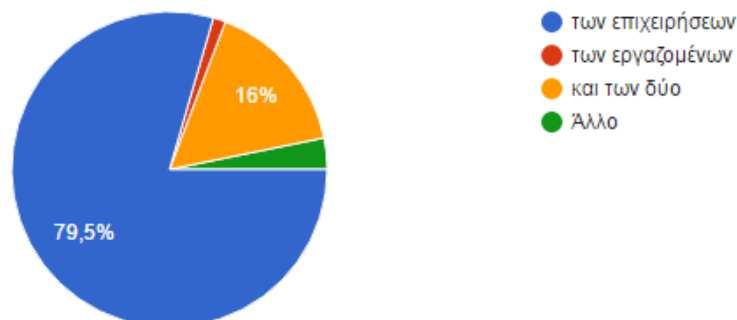

Και σε αυτή την περίπτωση, πλήρως (μωβ χρώμα) φαίνεται να είναι πάλι το μικρότερο ποσοστό του δείγματός μας με 3,2% και πέντε απαντήσεις.

Εικόνα 30

30. Γενικά, θεωρείτε ότι ο τρόπος με τον οποίο έχουν αναπτυχθεί οι νέες μορφές απασχόλησης και οργάνωσης του χρόνου εργασίας στην Ελλάδα, εξυπηρετούν τις ανάγκες:

(156 απαντήσεις)

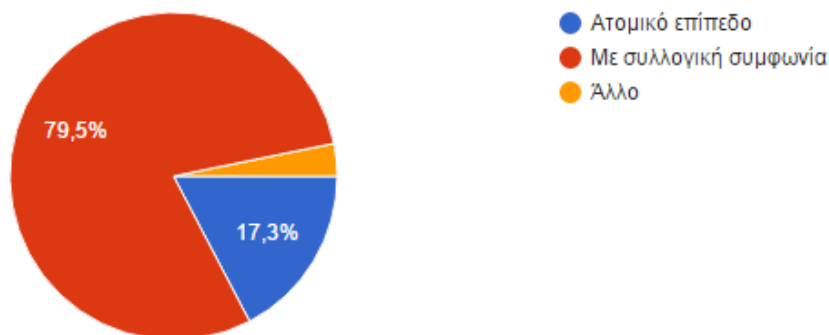

Επίσης ενδιαφέρουσα, είναι η απάντηση άλλο σε αυτή την ερώτηση (πράσινο χρώμα) με ποσοστό 3,2% και πέντε απαντήσεις, καθώς και οι πέντε απαντηθέντες μας είπαν ότι οι νέες μορφές απασχόλησης και οργάνωσης του χρόνου εργασίας στην χώρα μας, εξυπηρετούν τις ανάγκες του κράτους. Ενώ το 1,3% με δύο μόνο απαντήσεις πιστεύουν ότι εξυπηρετούν τις ανάγκες των εργαζομένων (κόκκινο χρώμα).

Εικόνα 31

31. Τέλος, θεωρείτε ότι οι όποιες μορφές εργασίας και οργάνωσης του χρόνου εργασίας, θα πρέπει να συμφωνούνται σε ατομικό επίπεδο ή σε συλλογικό μεταξύ εκπροσώπων των εργαζομένων και της διοίκησης;

(156 απαντήσεις)

Αυτή είναι η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου μας. Την απάντηση άλλο (κίτρινο χρώμα), στην οποία πάλι δίνουμε έμφαση όχι τόσο για το ποσοστό αλλά για τις απαντήσεις που δόθηκαν, έχουμε ποσοστό 3,2% και πέντε απαντήσεις με κοινές απαντήσεις και πάλι ότι θα πρέπει να συμφωνούνται με κάποιον συνδυαστικό τρόπο έτσι ώστε να εκφέρει ο καθένας τις ώρες που μπορεί με βάση το ατομικό του επίπεδο καθώς και με συλλογικό επίπεδο έτσι ώστε να το εγκρίνει και η διοίκηση.

Κρίνουμε και πάλι σημαντικό να αναφερθεί, ότι πιθανόν να μην κατάλαβαν την απάντηση που συλλογική συμφωνία, όπου την δώσαμε σαν επιλογή.

6 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Εκτός από τον ιδιωτικό τομέα ο οποίος πλέον απασχολεί όλο και λιγότερους υποψηφίους ως προς τη θέση εργασίας, υπάρχουν και οι διακρατικές συμφωνίες οι οποίες προσφέρουν εργασία, όπως ο ΑΣΕΠ, αναλόγως τα προσόντα και τις μοριοδοτήσεις οι οποίες ισχύουν στις προκηρήξεις που αφορούν τα σώματα, δηλαδή αστυνομία, στρατό και πυροσβεστική.

Ωστόσο, υπάρχουν και τα επιδοτούμενα προγράμματα, τα οποία είναι γνωστά αν όχι σε όλους, στην πλειοψηφία του κόσμου σήμερα καθώς χορηγούνται από το ΕΣΠΑ και τον ΟΑΕΔ αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι το ΕΣΠΑ είναι εξ ολοκλήρου από την χρηματοδότηση

της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ο ΟΑΕΔ αναλόγως το πρόγραμμα που καλύπτει τον υποψήφιο, χρηματοδοτείται από το κράτος αλλά και τον εργοδότη της επιχείρησης.

Παρακάτω αναφερόμαστε πιο αναλυτικά στα προγράμματα τα οποία βρίσκονται σε ισχύ σήμερα και έχουν απαλλάξει εκατοντάδες κόσμο από την ανεργία. Χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1. ΟΑΕΔ ο οποίος με πρόσφατη ανακοίνωσή του (7/2/2018), καλύπτει θέσεις εργασίας με νέα προγράμματα, καθώς και με ήδη υπάρχον, με ισχύ από το 2016 και για το νέο έτος. Αυτά είναι τα εξής:
 - i. Πρόγραμμα επιχορήγησης της πρώτης πρόσληψης μισθωτού - μισθωτών από αυτοαπασχολούμενους νέους και επιχειρήσεις νέων, μέχρι και 35 ετών.
 - ii. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 15.000 ανέργων ηλικίας 30-49 ετών. Σε αυτό το πρόγραμμα ωφελούνται μόνο άνεργοι στις προαναφερόμενες ηλικίες, είτε είναι μακροχρόνια άνεργοι είτε εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ με προϋπόθεση 3 ετών απόντες από τον χώρο εργασίας όπως και οι δικαιούχοι του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης.
 - iii. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για την απασχόληση 2.000 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για 50 Άτομα με Αναπηρίες.
 - iv. Πρόγραμμα ενίσχυσης της απασχόλησης 40.000 αμειβόμενων με Δελτίο Παροχής Υπηρεσιών, με μετατροπή της σύμβασης. Ωφελούμενοι του προγράμματος αυτού είναι οι εργοδότες εφόσον πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις.
 - v. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών του Δημοσίου Τομέα και επιχειρήσεων Δήμων και Περιφερειών, για την απασχόληση 10.000 μακροχρόνια ανέργων, ηλικίας 55-67 ετών. Δικαιούχοι ορίζονται μόνο επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμοί του δημόσιου τομέα.

- vi. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και γενικά εργοδοτών για την Απασχόληση 10.000 δικαιούχων "Επιταγής Επανένταξης στην Αγορά Εργασίας".
- vii. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων με προσωπικό άνω των είκοσι θέσεων πλήρους απασχόλησης, για την πρόσληψη 5.000 ανέργων που βρίσκονται σε μειονεκτική και ιδιαίτερα μειονεκτική θέση, ηλικίας άνω των 50 ετών.
- viii. Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων με προσωπικό έως είκοσι θέσεων πλήρους απασχόλησης, για την πρόσληψη 10.000 ανέργων ηλικίας άνω των 50 ετών.
- ix. Πρόγραμμα Επιχορήγησης Ιδιωτικών Επιχειρήσεων για Απασχόληση Σπουδαστών Α.Τ.Ε.Ι-ΑΣΠΑΙΤΕ (πρώην ΣΕΛΕΤΕ). Αφορά πρόγραμμα που απευθύνεται στους ενεργούς φοιτητές των σχολών για να ολοκληρώσουν την πρακτική τους άσκηση.
- x. Πρόγραμμα επιχορήγησης για την ενίσχυση της οργανωτικής ικανότητας της Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., της Ε.Σ.Ε.Ε. και των Οργανώσεων μελών αυτών, του Σ.Ε.Β., του Σ.Ε.Τ.Ε. καθώς και των Πανελληνίων Οργανώσεων μελών του Σ.Ε.Τ.Ε. .

Σύμφωνα με δηλώσεις των υπεύθυνων που ασχολούνται με τις προκυρήξεις των παραπάνω προγραμμάτων, επανέρχεται στην ενίσχυση της δημιουργίας επιχειρήσεων από ανέργους, ανεξαρτήτως εταιρικής μορφής, με δύο προγράμματα. Όπως διευκρινίζει διευκρινίζει η διοικήτρια του ΟΑΕΔ, Μαρία Καραμεσίνη, σε άρθρο της στην εφημερίδα FM Voice, το πρώτο είναι πιο ώριμο και αφορά την ολοκληρωμένη υποστήριξη νέων, 18 έως 29 ετών, για την εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων και τη δημιουργία βιώσιμων επιχειρήσεων. Το δεύτερο αφορά τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων από πρώην αυτοαπασχολούμενους ανέργους που διέκοψαν, τα χρόνια της κρίσης, την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Αν αξιολογηθούν θετικά τα πιλοτικά αυτά προγράμματα, θα καταστούν μόνιμως ανοιχτά.

Ο ΟΑΕΔ θα στοχεύσει στους νέους με μεγάλο αριθμό νέων προγραμμάτων. Στο ίδιο άρθρο, αναφέρει ότι πλην του προγράμματος για την «πρώτη πρόσληψη», που έχει ήδη ξεκινήσει και δίνει μεγαλύτερα κίνητρα για την πρόσληψη νέων ανέργων και του προγράμματος ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας, θα υλοποιηθούν άλλα δύο προγράμματα τόσο

για νέους ανέργους οι οποίοι έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, όσο και για τους πτυχιούχους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι δηλώσεις αυτές, κρίναμε ότι έπρεπε να αναφερθούν διότι αφορούν σημαντικές αλλαγές για την μείωση της ανεργίας όπως επίσης και των δυνατοτήτων που προσφέρονται στους άνεργους αλλά και στις νεότερες ηλικιακές ομάδες προκειμένου να ξεκινήσουν την εργασιακή τους εμπειρία.

2. ΕΣΠΑ το οποίο ανανεώθηκε με νέα επιχορήγηση των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2014 μέχρι και το 2020 για νέες θέσεις εργασίας. Τα προγράμματα που συμπεριλαμβάνονται σε αυτό, αφορούν είτε επιχειρήσεις, είτε ιδιώτες. Παρακάτω βλέπουμε τα εξής:

- i. Επιχειρησιακά Προγράμματα, που είναι πολυετή, ισχύουν για όλη την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020 και συνδέονται με τομείς ή/ και συγκεκριμένες γεωγραφικές περιφέρειες σε διεθνές, εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Η αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 προβλέπει:
 - α) 7 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (σε αυτά συμπεριλαμβάνονται και τα προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη και την αλιεία), που αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα και
 - β) 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας μας, που περιλαμβάνουν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας.
- ii. Το νέο ενημερωτικό έντυπο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα Καινοτομία (ΕΠΑνΕΚ), παρουσιάζει την ενεργοποίηση του προγράμματος μέχρι σήμερα και τις σημαντικές δράσεις που αναμένονται να δημοσιευθούν στο προσεχές διάστημα. Στο έντυπο υπενθυμίζεται ότι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία». Καλύπτει γεωγραφικά το σύνολο της χώρας με βασικό στρατηγικό στόχο του, να είναι η δημιουργία ενός νέου παραγωγικού μοντέλου. Εστιάζει σε παραγωγικούς, ανταγωνιστικούς και εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας με υψηλή προστιθέμενη αξία και δυνατότητα δημιουργίας βιώσιμων και ποιοτικών θέσεων απασχόλησης. Ενισχύει την ίδρυση και λειτουργία νέων τουριστικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- iii. Επιχορήγηση δαπανών για την εκτέλεση ερευνητικών έργων και καινοτομίας σε θεματικές προτεραιότητες της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) 2014-2020. Η δράση έχει ως στόχους την ενίσχυση της εξωστρέφειας και την βελτιστοποίηση της ελληνικής συμμετοχής στις διεργασίες δικτύωσης, τη συμμετοχή σε αυτές δυναμικών και με υψηλή τεχνογνωσία επιχειρήσεων, την εκπλήρωση των εθνικών μας υποχρεώσεων σε ευρωπαϊκές πολιτικές την εστίαση των προσπαθειών και των διαθέσιμων πόρων σε ερευνητικά θεματικά πεδία μείζονος ενδιαφέροντος για την Ελλάδα και την Κίνα και σημαντικά για την

κοινωνία και την οικονομία. Σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Εθνικής Στρατηγικής ΕΤΑΚ για την Έξυπνη Εξειδίκευση και την ανάπτυξη νέων γνώσεων, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών, την ενθάρρυνση της μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ των επιχειρήσεων και των οργανισμών έρευνας και διάδοσης γνώσεων των δύο χωρών και την ανάπτυξη νέων ανταγωνιστικών προϊόντων υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και την αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναγκών.

- Επιπλέον, η Ελλάδα συμμετέχει σε Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας, 5 εκ των οποίων είναι διμερή δηλαδή αφορούν τη συνεργασία με ισάριθμες χώρες που γειτνιάζουν με την Ελλάδα.
 - Τα Προγράμματα εκπονήθηκαν από τις αρμόδιες αρχές της χώρας σε συνεργασία και διαβούλευση με τους κοινωνικο-οικονομικούς εταίρους και εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
 - Κάθε Πρόγραμμα περιλαμβάνει στρατηγικές προτεραιότητες και ενδεικτικές δράσεις που διαμορφώνουν τη συνεισφορά του στην υλοποίηση των στόχων του ΕΣΠΑ και κατ' επέκταση στην υλοποίηση της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.
3. Προγράμματα κατάρτισης VOUCHER, τα οποία αφορούν διάφορες ηλικιακές κατηγορίες καθώς και διάφορα επίπεδα γνώσεων και ειδικοτήτων όπως είναι ΑΕΙ/ΤΕΙ και ο κλάδος του τουρισμού. Τα προγράμματα αυτά μπορούν να καλυφθούν από εργαζομένους και επιχειρήσεις, οι οποίες θα προσφέρουν απασχόληση σε ανέργους διάφορων ηλικιών. Τα τρέχοντα προγράμματα χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:
- i. Voucher 18-24 με τίτλο: Ευκαιρίες κατάρτισης και πιστοποίησης για ανέργους νέους, ηλικίας 18-24 ετών, σε επιχειρήσεις του Ιδιωτικού τομέα σε κλάδους αιχμής της ελληνικής οικονομίας.
Το έργο αφορά σε 15.000 άτομα πανελλαδικά σε 4 κλάδους:
 - Εφοδιαστική Αλυσίδα (Logistics), 2.000 ωφελούμενοι
 - Λιανικό Εμπόριο, 4.000 ωφελούμενοι
 - Εξωστρέφεια και Διεθνές Εμπόριο, 3.600 ωφελούμενοι
 - Τεχνολογιών των Πληροφοριών και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.), 3.000 ωφελούμενοι
 - ii. Voucher Τουρισμού με τίτλο: Επιταγή εισόδου για νέους έως 29 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις στον κλάδο του τουρισμού για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας.
 - iii. Voucher για ανέργους 29-64 ετών που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των ανέργων ηλικιακά, καθώς καλύπτεται από περισσότερες και διαφορετικές προϋποθέσεις.

4. Προγράμματα που ενισχύουν την επιχορήγηση νέων αλλά και υπάρχουσων επιχειρήσεων, που βασίζονται στην καινοτομία και στις νέες αγορές, δεδομένου ότι πληρούν τις προϋποθέσεις. Ένα τέτοιο παράδειγμα, αποτελούν τα προγράμματα που προσφέρονται στις start-up επιχειρήσεις, δηλαδή επιχειρήσεις καινούριες στην αγορά εργασίας, προκειμένου να καλύψουν τα πρώτα τους έξοδα και το προσωπικό τους.

7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας την πτυχιακή μας εργασία, καταλήγουμε ότι οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης και παραγωγικότητας σε συνδυασμό με τα επιδοτούμενα προγράμματα για τους ανέργους τα οποία είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, δείχνουν πως υπάρχει τάση προς εξάλλειψη της ανεργίας. Η ελληνική οικονομία μπορεί να προβεί σε άνοδο χρηματικών ποσών και καλύτερευσή της ως προς το σύνολο, εφόσον οι μορφές αυτές αναπτυχθούν και λειτουργήσουν σωστά.

Αντιθέτως όμως, η επέκταση της ευελιξίας η οποία υποκαθιστά τις επενδύσεις, θα λέγαμε ότι «εγκλωβίζει» διάφορους κλάδους στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, με αποτέλεσμα αυτού την αδυναμία για την διατήρηση και την επέκταση στο διεθνές και εγχώριο παραγωγικό σύστημα. Καθώς όμως οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης δεν έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα τόσο στην πλήρη όσο και στην μερική απασχόληση, η προσωρινή απασχόληση αλλάζει τις εργασιακές σχέσεις που γνωρίζαμε μέχρι σήμερα, όπως και τα δικαιώματα των εργαζομένων, πράγμα το οποίο θα λέγαμε οδηγεί στην παγίδα της φτώχειας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της εξέλιξης στην βελτίωση της παραγωγικότητας, κάτι το οποίο είναι από μόνο του το βασικό ζητούμενο για την ελληνική οικονομία σήμερα.

Με βάση και την έρευνα την οποία πραγματοποιήσαμε και είδαμε αναλυτικά στο κεφάλαιο 5, όπως και στο γενικότερο σύνολο της εργασίας, επιγραμματικά παρατηρήσαμε τα εξής σημεία:

- Η ανεργία τείνει να αυξάνει με τις αρμόδιες αρχές να προβλέπουν μείωση και οι αποδοχές στον εργασιακό χώρο μειώθηκαν λόγω της κρίσης, καθώς με την υπογραφή του νέου μνημονίου ο εργασιακός τομέας άλλαξε ριζικά. Παρόλα αυτά, υπάρχει και το πρότυπο το οποίο μας θέλει να δείξει πως η ανεργία τείνει να μειώνεται και οι

αποδοχές των εργαζομένων αυξάνονται, καθώς οι εργαζόμενοι αποκτούν μεγαλύτερη εμπειρία και προϋπηρεσία στον εργασιακό χώρο.

- Οι μεγαλύτεροι ηλικιακά εργαζόμενοι είναι αυτοί οι οποίοι πλήττονται περισσότερο σχετικά με την εργασία. Ωστόσο βλέπουμε και ότι οι νεότερες ηλικίες μέχρι και 25 ετών έχουν σημαντικό πρόβλημα στην εύρεση εργασίας.
- Τα υψηλά εκπαιδευτικά επίπεδα είναι αυτά στα οποία δίνεται κυρίως βάση σήμερα, με μια νέα τάση η οποία θέλει να υπάρχει και η απαραίτητη προϋπηρεσία με βάση τις γνώσεις.
- Γίνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις σε ότι αφορά τους απόφοιτους των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας μας.
- Η εκπαίδευση είναι ένα κομμάτι το οποίο δεν επηρεάζει η κρίση, καθώς θα λέγαμε πως λειτουργεί σαν «ασπίδα» και εξασφαλίζει την εργασία και τις σχετικές αποδοχές.
- Δημιουργούνται συνεχώς νέα προγράμματα που εξασφαλίζουν έστω την προσωρινή απασχόληση των εργαζομένων προκειμένου να εξαλειφθεί η ανεργία.
- Οι εργαζόμενοι όλων των ηλικιακών ομάδων τείνουν να μην γνωρίζουν ποια είναι τα εργασιακά τους δικαιώματα για αυτό και δεν τα διεκδικούν.
- Οι υπερωρίες, οι νυχτερινές βάρδιες κλπ που περιλαμβάνονται στην εργασία, τείνουν να μην πληρώνονται.

Σχετικά με το μέλλον της χώρας σε ότι αφορά την απασχόληση, ακόμη δεν γνωρίζουμε τα αποτελέσματα καθώς οι διάφορες αρμόδιες αρχές που εκδίδουν τα σχετικά στοιχεία, τείνουν σε διαφορετικές απόψεις. Αυτό φέρει ως αποτέλεσμα, να υπάρχει μια διαφορετική εικόνα στο σύνολο της αγοράς εργασίας.

Σχετικά με αυτό όμως, οι δύσκολες συνθήκες που πλήττουν τον συγκεκριμένο τομέα, αυξάνονται και δέχονται πολλές αλλαγές. Τα μέτρα λιτότητας τείνουν να είναι «επώδυνα» και υψηλού ρίσκου, καθώς όπως αναφέραμε οι μισθοί μειώνονται, οι ώρες αυξάνονται και ως επί το πλείστον αυξάνεται η μερική απασχόληση και μειώνονται οι θέσεις εργασίας στην πλήρη.

Με αντιμέτωπη την Ευρώπη για το συνολικό αποτέλεσμα, οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα παραμένουν στο αμφίβολο μέλλον. Μετά την υπογραφή του τρίτου

μνημονίου, η κατάσταση για τους πολίτες έγινε περισσότερο σκληρή και η ευελιξία στην αγορά εργασίας, προκειμένου να μπορεί να πει κανείς ότι είναι επιτυχημένη με τα νέα δεδομένα, πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν τόσο οι λειτουργικές ανάγκες που έχουν οι επιχειρήσεις σήμερα όσο και οι προσωπικές ανάγκες των εργαζομένων.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δεν πλήττονται και οι υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες. Στο κεφάλαιο 3 όπως είδαμε, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενσωματώνοντας θεσμούς όπως το ΔΝΤ, παίρνει την κατάσταση στα χέρια της, με τους ισχυρούς της Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία κλπ) να προσπαθούν να δώσουν την λύση στις χώρες που βρίσκονται αντιμέτωπες με την κρίση. Πέρα από την υπογραφή των μνημονίων, από την δεκαετία του '90 και έπειτα, βλέπουμε την ισχύ των άρθρων θα λέγαμε νόμων και κανονισμών οι οποίοι προσπαθούν να διατηρήσουν το επίπεδο σε ευρωπαϊκό πάντα επίπεδο.

Κλείνοντας, θα λέγαμε ότι εύκολα κανείς μπορεί να φτάσει στο συμπέρασμα πως από το πλήθος των μορφών της ευέλικτης απασχόλησης, με σωστή τους εκμετάλλευση και την εφαρμογή, σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί θα μειώσουν τις επιπτώσεις που πλήττουν τον τομέα αυτό. Προϋπόθεση βέβαια για αυτό, αποτελεί η υιοθέτηση των πολιτικών ευελιξίας στον τομέα αυτόν. Οι αλλαγές που θα συμβούν πρακτικά, οικονομικά, διοικητικά αλλά και οργανωτικά, πρέπει να είναι δραστικές και ισχυρές για να επέλθει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

8 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ο παρακάτω πίνακας, αφορά τις συντομογραφίες των διαγραμμάτων, σε ότι αφορά τις παραπομπές στις ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να γίνουν συγκρίσεις και συσχετίσεις.

Σύντομη ονομασία στα ελληνικά	Επίσημη ονομασία στα ελληνικά	Κωδικός χώρας
Βέλγιο	Βασίλειο του Βελγίου	BE
Βουλγαρία	Δημοκρατία της Βουλγαρίας	BG
Τσεχική Δημοκρατία	Τσεχική Δημοκρατία	CZ
Δανία	Βασίλειο της Δανίας	DK
Γερμανία	Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας	DE
Εσθονία	Δημοκρατία της Εσθονίας	EE
Ιρλανδία	Ιρλανδία	IE
Ελλάδα	Ελληνική Δημοκρατία	EL
Ισπανία	Βασίλειο της Ισπανίας	ES
Γαλλία	Γαλλική Δημοκρατία	FR
Κροατία	Δημοκρατία της Κροατίας	HR
Ιταλία	Ιταλική Δημοκρατία	IT
Κύπρος	Κυπριακή Δημοκρατία	CY
Λετονία	Δημοκρατία της Λετονίας	LV
Λιθουανία	Δημοκρατία της Λιθουανίας	LT
Λουξεμβούργο	Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου	LU
Ουγγαρία	Ουγγαρία	HU
Μάλτα	Δημοκρατία της Μάλτας	MT
Κάτω Χώρες	Βασίλειο των Κάτω Χωρών	NL
Αυστρία	Δημοκρατία της Αυστρίας	AT
Πολωνία	Δημοκρατία της Πολωνίας	PL
Πορτογαλία	Πορτογαλική Δημοκρατία	PT
Ρουμανία	Ρουμανία	RO
Σλοβενία	Δημοκρατία της Σλοβενίας	SI
Σλοβακία	Σλοβακική Δημοκρατία	SK
Φινλανδία	Δημοκρατία της Φινλανδίας	FI
Σουηδία	Βασίλειο της Σουηδίας	SE
Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας	UK

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

• Πηγές διαδικτύου:

- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Οικονομικών της Ελλάδας (<http://www.minfin.gr/>)
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα της εταιρίας Randstad Hellas (<http://www.randstad.gr>)
- ❖ <http://www.iefimerida.gr/news>
- ❖ <http://www.enet.gr>
- ❖ <http://www.capital.gr/NewsTheme.asp?id=1810463>
- ❖ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:c10312>
- ❖ http://evelixia-stop.blogspot.gr/2009/12/blog-post_28.html
- ❖ <https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/444997/i-politiki-einai-sta-heria-ton-trapezon>
- ❖ <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=16&la=2>
- ❖ <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113024430>
- ❖ <http://www.kepea.gr/aarticle.php?id=253>
- ❖ <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113024430>
- ❖ <http://www.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=6770116&publDate=28/3/2012>
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του ΟΑΕΔ (<http://www.oaed.gr/>) σχετικά με τους ανέργους
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του ΕΣΠΑ (<https://www.espa.gr/>) σχετικά με τα ήδη ανοιχτά προγράμματα
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του VOUCHER (<https://www.voucherergasia.gr/>)
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του Ινστιτούτο Ψυχικής & Σεξουαλικής Υγείας με τίτλο του σχετικού άρθρου: «Επίπτωση της οικονομικής κρίσης στη ψυχική υγεία στην Ελλάδα» (http://www.askitis.gr/psychichealth/view/epiptosi_tis_oikonomikis_krisis_sti_psichiki_igeia_stin_ellada)
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/its09_toc_e.htm)

- **Πηγές από βιβλία:**

- **Ελληνική βιβλιογραφία:**

- ❖ Βαβούρας Ι., Πετρινώτη Ξ., (1990), «Απόπειρα ανίχνευσης μιας αθέατης δραστηριότητας: αδήλωτη απασχόληση στην Ελλάδα» στο «Παραοικονομία», εκδ. Κριτική
- ❖ Baldwin-Edwards M., (2002), «Αγορές Εργασίας της Ν.Ευρώπης και Μετανάστευση: Δομική και λειτουργική ανάλυση» στο ΕΡΓΑΣΙΑ, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού Παντείου Πανεπιστημίου
- ❖ Γεωργακοπούλου Β., (1997), «Ευελιξίες της επιχείρησης και της εργασίας», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
- ❖ Γιαννέλης Δ., «Εισαγωγή στη μακροοικονομική θεωρία», εκδ. Τσότρας, 4^η έκδοση, Αθήνα 2013, καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς
- ❖ ΓΣΕΕ, Θέσεις για την αγορά εργασίας, Ενημέρωση, τεύχος 63, Αθήνα 2000
- ❖ Έκθεση διερεύνησης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας Intercollege
- ❖ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 9 E/1 15.01.2010, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 2008 σχετικά με την ενίσχυση της καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας (2008/2035(INI))
- ❖ Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ 2013
- ❖ Ετήσια Έκθεση του Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound)
- ❖ Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, (2009), «Μέτρα για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση»
- ❖ Θαλασσινός Ε. & Σταματόπουλος Θ., (1998), «Διεθνή Οικονομικά», εκδ. Σταμούλη
- ❖ Θεοχαράκης Ν., (2000), «Η ευελιξία στην αγορά εργασίας και η σχέση της με την ανεργία»
- ❖ IMF (2012b) και Blanchard and Leigh (2013) σχετικά με την υποεκτίμηση των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών και ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2015) για μια πιο εκτενή ανάλυση των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας στην ελληνική οικονομία.

- ❖ INE/ ΓΣΕΕ, Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια έκθεση 2016
- ❖ Λυμπεράκη Α., Δενδρινός, Γ., (2008), «Ευέλικτη εργασία: Νέες μορφές και ποιότητα απασχόλησης»
- ❖ Λυμπεράκη Α., Μουρίκη, Α., (1996), «Η αθόρυβη επανάσταση», εκδ. Gutenberg
- ❖ Καραμεσίνη Μ. (2005), «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση: από την καταπολέμηση της ανεργίας στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης», στο Μ. Καραμεσίνη & Γ. Κουζής (επιμ.), Πολιτική Απασχόλησης. Πεδίο σύζευξης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα:Gutenberg, σελ. 69-120
- ❖ Κατσούρας Σ. (1993), « Το φασόν», Ενημερωτικό Δελτίο του INE-ΓΣΕΕ
- ❖ Κέντρο μελετών & έρευνας Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών, «Flexicurity και Ευρωπαϊκή Ένωση»
- ❖ Κουζής Γ., «Ευελιξία και ασφάλεια (flexicurity): μύθοι και πραγματικότητα» Περιοδικό Ενημέρωση, INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 149, Απρίλιος 2008.
- ❖ Κουκιάδης Ι., (2013), «Εργατικό Δίκαιο-Επιτομή», εκδ. Σάκκουλα
- ❖ Κουφάρης Γ., (2010), «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2010
- ❖ Λιαρόπουλος Λ., (2010), «Οργάνωση υπηρεσιών και συστημάτων υγείας: διεθνή συστήματα υγείας», Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις
- ❖ Λυμπεράκη Α., Δενδρινός, Γ., (2008), «Ευέλικτη εργασία: Νέες μορφές και ποιότητα απασχόλησης»
- ❖ Μπακατσίακος Γ.,(2010) , «Παγκόσμια οικονομική κρίση, ευρωπαϊκή ένωση και Ελλάδα»
- ❖ Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, «Οι πολιτικές ενίσχυσης της απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης», Ιούνιος 2009
- ❖ Παπαδημητρίου Κ., «Εργοδοτικές αποφάσεις εν όψει της οικονομικής κρίσης», Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας, τεύχος 1549, 1-15 Δεκεμβρίου 2009.
- ❖ Ρωμαίος Γ., (2014), «Η Ευρώπη και η Ελλάδα – Από την κρίση στην ελπίδα», εκδόσεις Πατάκη
- ❖ ΣΕΒ, Θέσεις στον Κοινωνικό Διάλογο, Προτεινόμενα μέτρα για τις πολιτικές απασχόλησης και την οργάνωση της εργασίας, Οκτώβριος 2000
- ❖ Σ.ΕΠ.Ε., Έκθεση Πεπραγμένων 2004
- ❖ Σουμέλη Ε., «Μερική απασχόληση και φύλο», Ενημέρωση INE-ΓΣΕΕ, τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002
- ❖ Σπυρόπουλος Γ., «Εργασιακές σχέσεις: Εξελίξεις στην Ελλάδα, την Ευρώπη και το διεθνή χώρο», Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1998
- ❖ Συμπεράσματα Έκθεσης INE για τις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2009, περιοδικό Ενημέρωση, τεύχος 170, Μάρτιος 2010
- ❖ Τάτσος Ν., (2001), «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», εκδ. Παπαζήση

- ❖ Τσουλφίδης Λ., (2010), «Σύγχρονη πολιτική οικονομία», Εκδόσεις Πατάκη
- ❖ Φίλιππας Ν. Δ., «Η ψυχολογία των αγορών – παρεμβάσεις πριν και μετά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση», Εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2015

➤ **Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:**

- ❖ Birdsall N., (2009), “How to unlock the \$1 trillion that developing countries urgently need to cope with the crisis”. Center for Global development. (σελίδες 1-5)
- ❖ Busch, K.,(1986) , «Η κρίση των ευρωπαϊκών κοινοτήτων», Αθήνα: Ερατώ
- ❖ Delsen, L., (1990) “European trade unions and the flexible workforce”, Industrial Relations Journal, Vol.21, Issue 4, p. 260–273, December 1990
- ❖ European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. (σελίδες 1-87), Tab. Graph. Bibliogr
- ❖ Gechert and Rannenberg (2015) σχετικά με τη συμβολή των πολιτικών λιτότητας στην πτώση του ΑΕΠ της Ελλάδας την περίοδο 2010-2014.
- ❖ Hewitt, P., (1993), “About Time: Revolution in Work and Family Life” by Rivers Oram Press
- ❖ iAGS (2016) και Euromemorandum (2016)
- ❖ Kouzis I. (Κουζής Ι.), (2002), «Quality of working life and non-permanent employment»
- ❖ Marmot MG. & Bell R. , How will the financial crisis affect health? BMJ 2009, 338: 1314
- ❖ Nickell S. & Layard, R., (1999), "Labor market institutions and economic performance”, Handbook of Labor Economics / Blank R.M. and Freeman R.B., (1994), “Evaluating the Connection between Social Protection and Economic Flexibility”
- ❖ Reynaud, B., (1994), “Les theories du salaire”, La Decouverte, coll.Reperes, Paris
- ❖ Rifkin J., (1996), «Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της: η δύση του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού και το χάραμα της μετά την αγορά εποχής»
- ❖ Stiglitz E. Joseph, (2006), “Making Globalization Work”

• **Πηγές διαγραμμάτων και πινάκων:**

- ❖ <https://data.europa.eu/euodp/el/data/dataset/ameco>

- ❖ Ετήσιες εκθέσεις ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Στατιστικής Εταιρίας (<http://www.statistics.gr/>)
- ❖ Επίσημη ιστοσελίδα της Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>)
- ❖ Σύγγραμμα (Φίλιππος Ν. Δ., «Η ψυχολογία των αγορών – παρεμβάσεις πριν και μετά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση», Εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2015)

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1988 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και πηγές μέσα στο κείμενο μόνον.

Μπακάλου Παρασκευή

Τριανταφυλλίδης Αναστάσης

Έτος ολοκλήρωσης 2018